UMBERTO

ECO

Nr. 0

Naujausias „Rožės vardo“ ir „Fuko švytuoklės“ autoriaus romanas

TYTO ALBA

UMBERTO

ECO

Nr. 0

ROMANAS

Iš italų kalbos vertė
Inga Tuliševskaitė

VILNIUS 2015

UDK 821.131.1-31
Ec35

Umberto ECO
NUMERO ZERO
RCS Libri S.p.A, Milano, 2015

ISBN 978-609-466-136-5

Anitai

Only connect!

E. M. Forster

Turinys

I

1992 metų birželio 6 diena, šeštadienis, 8 valanda ryto

Šįryt iš čiaupo nebėgo vanduo.

Bliurp, bliurp – raugtelėjo dukart it naujagimis, ir tiek.

Nuėjau pas kaimynę, jos bute tvarka. Gal užsukote pagrindinę sklendę, paklausė. Aš? Nenumanau nė kur ji yra, juk žinot, čia gyvenu neseniai, namo grįžtu tik vakarais. Vajė, o jeigu kur išvykstat savaitei, neužsukat vandens ir dujų? Aš – ne. Koks neatsargumas, eime, parodysiu.

Ji atidarė spintelę po plautuve, kažką paklibino ir vanduo pasirodė. Matot? Buvot užsukęs. Atsiprašau, aš toks išsiblaškęs. Ak, jau tie *single*! *Exit* kaimynė, dabar jau ir ji kalba angliškai.

Nesinervinti. Poltergeistai neegzistuoja, jie yra tik filmuose. Aš ne somnambulas, o net būdamas somnambulu negalėjau žinoti, kad toji sklendė egzistuoja, kitaip būčiau ją panaudojęs nemiegodamas, nes dušas varva ir kaskart rizikuoju naktį nesumerkti akių, vis girdžiu, kaip laša, lyg būčiau Valdemosoje. Tiesą sakant, dažnai pabundu, tada keliuosi ir einu uždaryti vonios kambario durų, paskui dar ir tų iš miegamojo į koridorių, kad tik negirdėčiau prakeikto lašėjimo.

To negalėjo padaryti nei, ką žinau, kokia elektros iškrova (sklendę reikėjo užsukti ranka), nei pelė – net jeigu būtų ten prabėgusi, niekaip nebūtų įstengusi jos nė pajudinti. Toji sklendė – senovinis geležinis ratas (bute viskas mažiausiai penkiasdešimties metų senumo), be to, surūdijęs. Taigi, tam reikėjo rankos. Humanoido. O aš neturiu židinio, pro kurį būtų galėjusi įkristi didžioji Morgo gatvės beždžionė.

Pasvarstykim. Kiekvienas padarinys turi savo priežastį, bent jau taip sakoma. Atmeskim stebuklą – nežinau, kodėl Dievas būtų turėjęs rūpintis mano dušu, juk jis – ne Raudonoji jūra. Taigi, natūralus padarinys ir natūrali priežastis. Vakar vakare prieš atsiguldamas prarijau *Stilnox*, užsigėriau stikline vandens. Vadinasi, iki tos akimirkos vanduo dar buvo. Šįryt – jau nebe. Taigi, brangusis Vatsonai, sklendė užsukta naktį – ir tai padarei ne tu. Kažkas, gal net ne vienas, šmižinėjo po mano butą ir pabūgo, kad labiau nei jų keliamas triukšmas (tipeno nelyginant katės) mane pažadins tas lašo preliudas, dirginęs ir juos, kad net stebėjosi, kodėl nepabundu. Gudruoliai, tada jie padarė tai, ką būtų padariusi ir mano kaimynė, – užsuko vandenį.

O paskui? Knygos sukrautos įprasta netvarka, galėjo pereiti pusės pasaulio slaptosios tarnybos ir perversti visas lapą po lapo – nepastebėčiau. Ir nėra ko naršyti po stalčius ar spintą prieškambaryje. Jeigu nori ką rasti, šiandien pakanka vieno: pašniukštinėti kompiuteryje. Gal nenorėdami gaišti laiko jie viską nukopijavo ir grįžo namo. Ir tik dabar, vieną po kito skaitydami dokumentus, susivokė, kad kompiuteryje nebuvo nieko, kas juos galėtų sudominti.

Ką jie tikėjosi rasti? Akivaizdu – norėjau pasakyti, nematau kito paaiškinimo, – ieškojo kažko, susijusio su laikraščiu. Nekvaili, suprato, kad turėjau pasižymėti tai, ką dirbame redakcijoje, taigi, jeigu ką nors žinau apie Bragadočio istoriją, kur nors turėjau užsirašyti. Dabar jau bus supratę tiesą: viską laikau diskelyje. Šiąnakt jie, be abejo, apsilankė ir redakcijoje, bet ten mano diskelio nerado. Taigi daro išvadą (tačiau tik dabar), kad laikau jį kišenėje. Kokie silpnapročiai, sako, reikėjo apieškoti švarką. Silpnapročiai? Subingalviai. Jei būtų protingi, nesiimtų tokio bjauraus darbo.

Dabar jie vėl bandys, prisikas bent iki pavogto laiško, apsimetę kišenvagiais užpuls gatvėje. Todėl reikia skubiai išsiųsti diskelį adresu iki pareikalavimo, kol dar nepabandė, paskui žiūrėsim, kada galėsiu jį atsiimti. Kokios nesąmonės man galvoje, juk jau yra vienas lavonas, o Simėjas išgaravo be pėdsakų. Jiems nerūpi, nei kas aš toks, nei ką žinau. Atsargumo dėlei nugnybs mane ir baigta. Nė per laikraščius negaliu pranešti, kad apie tą istoriją nieko nežinau, vien tuo prisipažinsiu žinantis.

Kaip tame jovale atsidūriau? Manau, dėl visko kaltas profesorius Di Samisas ir tai, kad mokėjau vokiečių kalbą.

Kodėl atsiminiau Di Samisą, tą keturiasdešimties metų senumo istoriją? Tiesiog visada maniau, jog Di Samisas kaltas, kad taip ir nebaigiau universiteto, o į šitas pinkles įkritau dėl to, kad taip ir nebaigiau universiteto. Šiaip ar taip, po dvejų santuokos metų Ana mane paliko supratusi, kad, jos žodžiais, esu nepataisomas nevykėlis, – kažin, ką buvau jai pripasakojęs, kad suviliočiau.

Nebaigiau universiteto, nes mokėjau vokiečių kalbą: mano senelė buvo iš Pietų Tirolio ir nuo mažens su manimi ja kalbėdavo. Pragyvenimui jau nuo pirmųjų studijų metų pradėjau versti knygas iš vokiečių. Anuomet mokėti vokiečių kalbą jau buvo profesija. Būdavo skaitomos ir verčiamos knygos, kurių kiti nesuprato (ir kurios anuomet laikytos svarbiomis), o atlyginimas už darbą būdavo geresnis nei už prancūzų ir netgi už anglų vertimus. Manau, šiandien tas pat nutinka tiems, kurie moka kinų ar rusų. Taigi, arba verti iš vokiečių, arba baigi universitetą, tuo pat metu tų dviejų dalykų nepadarysi. Jei atvirai – verti sėdėdamas namuose, kur šilta ar vėsu, darbuojies apsiavęs šlepetėm, be kita ko, sužinai daugybę dalykų. Kam dar lankyti paskaitas?

Iš vangumo nutariau užsirašyti į vokiečių kalbos kursą. Pagalvojau, nereikės daug mokytis, juk ir taip viską moku. Anuomet profesorius Di Samisas buvo šviesulys, aptriušusiame barokiniame pastate susisukęs erelio lizdą, – kaip jį vadino studentai, – į kurį vedė platūs laiptai, užsibai-

giantys erdviu vestibiuliu. Vienoje pusėje buvo Di Samiso institutas, kitoje – *aula magna*, kaip pompastiškai ją vadino Di Samisas, žodžiu, aula, kurioje buvo apie penkiasdešimt vietų.

Į institutą galėdavai įeiti tik apsiavęs šlepetėm. Prie durų jų buvo užtektinai asistentams ir dviem trims studentams. Kas likdavo be šlepečių – turėdavo už durų laukti savo eilės. Viduje viskas buvo išvaškuota, manau, net knygos lentynose pasieniais. Taip pat ir senutėlių asistentų, nuo priešistorinių laikų laukiančių savo eilės tapti profesoriais, veidai.

Aula buvo labai aukštais skliautais ir gotikiniais žalsvo stiklo langais (taip ir nesupratau, kodėl barokiniame pastate). Nustatytą valandą, kitaip tariant, keturiolika minučių po lyginės valandos, profesorius Di Samisas išeidavo iš instituto, per metrą už jo sekdavo vyriausiasis asistentas, per du metrus – jaunesnieji asistentai, daugmaž penkiasdešimtmečiai. Vyriausiasis asistentas nešdavo knygas, jaunesnieji – magnetofoną. Šeštajame dešimtmetyje magnetofonai buvo milžiniški, atrodė nelyginant *Rolls Royce*.

Tuos dešimt metrų tarp instituto ir didžiosios aulos Di Samisas eidavo, lyg jų būtų visi dvidešimt: judėjo ne tiese, o kreive, nežinau, parabole ar elipse, garsiai kalbėdamas „mes ateinam, ateinam!“, paskui įžengdavo į aulą ir užlipdavo ant išraižyto podiumo. Taip ir tikėjaisi, kad prabils žodžiais: vadinkite mane Izmaeliu.

Pro langus sklindančioje žalsvoje šviesoje piktos šypsenos perrėžtas jo veidas atrodė lyg lavono. Tuo metu asistentai įjungdavo magnetofoną. Paskui jis prabildavo: „Priešingai tam, ką neseniai yra pasakęs mano gerbiamas kolega profesorius Bokardas...“ ir taip toliau, dvi valandas.

Toji žalsva šviesa man kėlė vandeningą mieguistumą, tą patį bylojo ir asistentų akys. Supratau jų kančias. Po dviejų valandų, kai mes, studentai, išgužėdavom lauk, profesorius Di Samisas liepdavo atsukti juostą, nusileisdavo nuo podiumo, demokratiškai atsisėsdavo į pirmą eilę, prie asistentų, ir visi perklausydavo dvi paskaitos valandas. Profesorius patenkintas pritardavo kiekvienai, jo nuomone, esminei minčiai. Kursas, beje, buvo apie Liuterio Biblijos vertimą į vokiečių kalbą. Kokia aistra, sakydavo nustėrę mano draugai.

Baigiantis antriesiems studijų metams, nors ir retai ateidavau į paskaitas, išdrįsau paprašyti diplominio darbo temos apie ironiją Heinės kūryboje (man atrodė paguodžiama, kad apie nelaimingas meiles jis kalba su, kaip maniau, deramu cinizmu – aš ruošiausi savosioms). „Ak, jaunimas, jaunimas, – pratarė Di Samisas, nepaguodžiamas, – iškart griebiatės šiuolaikinių..."

Tarsi patyręs apreiškimą, supratau, kad rašyti diplominį pas Di Samisą neišdegs. Tada pagalvojau apie profesorių Ferijų: jis buvo jaunesnis, garsėjo kaip stulbinamai protingas, be to, tyrinėjo romantizmo epochą ir viską, kas buvo su ja susiję. Tačiau vyresnieji draugai įspėjo, kad antruoju diplominio darbo vadovu vis tiek bus Di Samisas, todėl neturėčiau oficialiai kreiptis į profesorių Ferijų, nes Di Samisas iškart sužinos ir užsitrauksiu amžiną jo neapykantą. Privalau eiti aplinkkeliais, lyg pats Ferijus būtų man pasiūlęs rašyti pas jį diplominį darbą, tuomet Di Samisas supyks ant jo, o ne ant manęs. Di Samisas nekentė Ferijaus dėl tos paprastos priežasties, kad pats iškėlė jį į profesorius. Universitete (anuomet, nors, manau, dar ir šiandien) viskas atvirkščiai nei normaliame pasaulyje: ne vaikai nekenčia savo tėvų, o tėvai nekenčia savo vaikų.

Pamaniau galėsiąs tarsi atsitiktinai prisigretinti prie Ferijaus per vieną iš Di Samiso kas mėnesį didžiojoje auloje rengiamų viešų paskaitų, į kurias ateidavo daug jo kolegų, nes jam visada pavykdavo pakviesti garsius mokslininkus.

Tačiau viskas vykdavo taip: iškart po paskaitos prasidėdavo debatai, paskui jį apstodavo dėstytojai, tada visi išeidavo, nes pranešėjas būdavo pakviestas į restoraną „La Tartaruga", geriausią tame rajone: devyniolikto amžiaus stiliaus, padavėjai vilki frakus. Kelias iš erelio lizdo į restoraną vedė ilga gatve su portikais, toliau – per istorinę aikštę, tada reikėjo pasukti už monumentalaus pastato kampo ir galiausiai pereiti mažesnę aikštę. Po portikais oratorius žingsniuodavo profesorių apsupty, atsilikę per metrą sekė docentai, per du metrus – asistentai ir per protingą atstumą – drąsiausi iš studentų. Istorinėje aikštėje studentai atsisveikindavo, ties monumentalaus pastato kampu pasišalindavo asistentai, docentai

pereidavo mažąją aikštę, bet atsisveikindavo prie restorano durų – pro jas įžengdavo tik svečias ir profesoriai.

Taigi, profesorius Ferijus apie mano egzistavimą taip niekada ir nesužinojo. O mano susidomėjimas universitetu išgaravo, lioviausi ten lankytis. Verčiau kaip automatas, nes turi imti, ką duoda, tad saldžiu naujuoju stiliumi perteikinėjau tritomį apie Frydricho Listo indėlį į *Zollverein*, Vokietijos muitų sąjungos, kūrimą. Akivaizdu, kodėl mečiau versti iš vokiečių, bet grįžti į universitetą jau buvo per vėlu.

Blogiausia, kad su ta mintim negali susitaikyti, gyveni tikėdamas, jog vieną dieną išlaikysi visus egzaminus ir apginsi diplominį. O kai gyveni puoselėdamas neįmanomas viltis, esi nevykėlis. Vėliau, kai susivoki, – paleidi vadžias.

Iš pradžių gavau darbą Engadine, kaip privatus mokytojas – tas vokietukas buvo per kvailas lankyti mokyklą. Puikus klimatas, priimtina vienatvė. Ištvėriau metus, nes mokėjo gerai. Paskui vieną dieną berniuko motina užspeitė mane koridoriuje, leisdama suprasti, kad neapgailestautų (man) atsidavusi. Ji buvo atsikišusiais dantim ir turėjo ūsų šešėlį, tad mandagiai leidau suprasti, kad šiuo klausimu esu kitos nuomonės. Po trijų dienų buvau atleistas: berniukas nedarė pažangos moksluose.

Tada pradėjau verstis rašeivos amatu. Maniau bendradarbiausiąs su įvairiais laikraščiais, bet įtikau tik keletui vietinių dienraščių. Rašinėjau apie provincijos teatrų ar klajojančių trupių spektaklius. Dar spėjau už kelis skatikus pristatyti varjetė, iš užkulisių stebėdamas šokėjas jūreiviškais kostiumėliais, sužavėtas jų celiulito, paskui eidavau su jomis vakarieniauti į pieno barą. Kava su pienu, o jeigu jos turėdavo pinigų – ir keptas kiaušinis. Ten įgijau pirmąsias lytinio bendravimo patirtis, su dainininke, mainais už palankų straipsnelį, tiesa, Saluco dienraštyje, bet jai pakako.

Tapau klajokliu, gyvenau įvairiuose miestuose (į Milaną atvažiavau tik Simėjo kvietimu), taisiau korektūras bent trijose leidyklose (universitetų, ne didžiosiose), vienoje jų teko tikrinti enciklopedijos straipsnius (sužiūrėti datas, kūrinių pavadinimus ir panašiai) – darbai, kuriuose įgijau tai, ką Paolas Viladžas kadaise pavadino baisinga erudicija. Nevykėliai,

kaip ir savamoksliai, visada žino daugiau nei tie, kurie ko nors pasiekė: jei nori ko pasiekti, turi žinoti vieną vienintelį dalyką ir negaišti laiko, kad sužinotum visus. Erudicijos malonumas skirtas nevykėliams. Kuo daugiau dalykų žmogus žino – tuo daugiau dalykų jam nepavyko.

Keletą metų skaičiau rankraščius, kuriuos man duodavo leidyklos (kartais net ir didžiosios), nes jose niekas nenorėdavo jų skaityti. Mokėdavo penkis tūkstančius lirų už rankraštį, visą dieną tįsodavau lovoje įnirtingai skaitydamas, paskui dviejuose lapuose surašydavau vertinimą, pasitelkęs visą sarkazmą nieko nenutuokiančiam autoriui sunaikinti, leidykloje visi lengviau atsikvėpdavo, parašydavo nelaimėliui apgailestaują turintys atmesti, ir tiek žinių. Skaityti rankraščius, kurie niekada nebus išleisti, gali tapti amatu.

Tuo metu nutiko ir ta istorija su Ana – ji pasibaigė, kaip ir turėjo pasibaigti. Nuo tada nebepajėgiau (arba to karštai netroškau) susidomėti moterimi – bijojau vėl patirti nesėkmę. Į seksą žiūrėjau kaip į terapiją: vienas kitas atsitiktinis nuotykis, kai nebijai įsimylėti, viena naktis ir ačiū, buvo labai malonu; dar protarpiais mokami santykiai, kad neapsėstų geidulys (šokėjų dėka tapau nejautrus celiulitui).

Bet nesilioviau svajojęs ir apie tai, apie ką svajoja visi nevykėliai, – parašyti knygą, kuri mane išgarsintų ir sukrautų turtus. Netgi dirbau negru (arba, kaip politiškai korektiškai sakoma šiandien, *ghost writer*) detektyvų autoriui, kuris skaitytojams privilioti pasirašinėjo amerikietišku vardu nelyginant *spaghetti western* aktoriai, tikėdamasis išmokti, kaip tampama didžiu rašytoju. Buvo gera darbuotis šešėlyje, už dviejų uždangų (Kitas ir kitas Kito vardas).

Lengva rašyti kito autoriaus detektyvus, tereikia imituoti Čandlerio ar, blogiausiu atveju, Spileino stilių, tačiau pabandęs brūkštelėti ką savo pamačiau, kad aprašydamas kokį veikėją ar gamtovaizdį nuklystu į literatūrines lankas: nemokėjau pasakyti, kad tas ar kitas vaikštinėja vaiskią, šviesią popietę, o rašydavau, kad jis eina „po lyg Kanaleto nutapytu dangum“. Vėliau pastebėjau, kad tą darydavo ir D'Anuncijus: norėdamas apsakyti Kostancos Lendbruk dorybes, rašė, kad ji lyg iš Tomo

Lorenso portretų, Elenos Muti bruožai jam priminė kai kuriuos jaunojo Moro tapytus profilius, o Andrėjas Sperelis buvo panašus į Borgezės galerijoje kabantį nežinomo didiko portretą. Todėl, norėdamas perskaityti romaną, turėjai pasklaidyti spaudos kioskuose parduodamas meno istorijos brošiūras.

Jei D'Anuncijus buvo blogas rašytojas, nereiškia, kad ir aš privalėjau toks tapti. Kad atsikratyčiau ydos cituoti, nutariau neberašyti.

Žodžiu, mano gyvenimas nebuvo iškilus. O jau perkopęs penktą dešimtį gavau Simėjo kvietimą. Kodėl gi ne? Galiu išbandyti ir šitai.

Ką man dabar daryti? Rizikuočiau iškišdamas nosį iš namų. Verčiau palaukti čia, gal jie lauke tyko, kada išeisiu. O aš neišeisiu. Virtuvėje turiu krekerių ir mėsos konservų. Nuo vakar dar liko viskio pusbutelis. Dienai ar dviem pakaks. Įsipilu du lašus (gal dar du lašus vėliau, bet jau tik popiet, gerdamas ryte nukvanki) ir bandau sugrįžti į to nuotykio pradžią, nereikia nė skaityti diskelio, bent kol kas viską aiškiausiai atsimenu.

Baimė numirti įkvepia atsiminimus.

II

1992 metų balandžio 6 diena, pirmadienis

Simėjas buvo kažkieno kito veidu. Tuo noriu pasakyti, kad niekada neatsimenu vardų tų, kurie vadinasi Rosis, Brambila ar Kolombas, net ir Madzinis ar Mandzonis, nes jie turi kažkieno kito vardą, tik žinau, kad turėtų vadintis to kito vardu. Taigi, Simėjo veido negalėjai įsiminti, nes atrodė kaip kažkieno, kuris buvo ne jis. Tiesą sakant, jo veidas buvo visų.

– Knygą? – paklausiau.

– Knygą. Žurnalisto atsiminimai, pasakojimas apie metus trukusį darbą rengiant dienraštį, kuris niekada nebus išleistas. Beje, laikraštis vadinsis „Rytoj“, primena mūsų vyriausybių *motto*: apie tai pasikalbėsime rytoj. Taigi, knyga turėtų vadintis „Rytoj: vakar“. Gražu, tiesa?

– Norėtumėt, kad aš ją parašyčiau? Kodėl jums pačiam neparašius? Juk jūs žurnalistas, tiesa? Kadangi rengiatės vadovauti laikraščiui...

– Būti vyriausiuoju redaktoriumi nebūtinai reiškia mokėti ra-

šyti. Gynybos ministras nebūtinai moka sviesti granatą. Be abejo, visus ateinančius metus kasdien aptarsime knygą, jūs kursite stilių, suteiksite skonį, bet aš tvarkysiu visumą.

– Norite pasakyti, kad knyga išeis dviem vardais, ar kad tai bus Kolonos interviu su Simėju?

– Ne, ne, brangusis Kolona, knygos autorius būsiu aš, ją parašęs turėsit išnykti. Būsite, tik prašau neįsižeisti, *negras*. Diuma tokį turėjo, kodėl negalėčiau turėti ir aš?

– O kodėl pasirinkote mane?

– Nes turite rašytojo talentą...

– Ačiū.

– ...tik niekas to dar nepastebėjo.

– Dar sykį dėkoju.

– Nepykit, bet juk iki šiol bendradarbiavot tik su provincijos dienraščiais, buvote kultūros darbininkas kai kuriose leidyklose, parašėte kito romaną (neklauskit, kaip jis pateko man į rankas, geras, turi ritmą), o jau penkiasdešimtmetis atskubėjot pas mane vos išgirdęs, kad gal turiu jums darbo. Taigi, mokate rašyti, žinote, kas yra knyga, bet sunkiai verčiatės. Nėra ko gėdytis. Ir aš, jei sutikau vadovauti laikraščiui, kuris niekada nebus išleistas, tai todėl, kad niekada nebuvau pristatytas Pulicerio premijai, teko redaguoti tik sporto savaitraštį ir žurnalą vien vyrams ar vienišiems vyrams, kaip jums labiau patinka...

– Galėčiau turėti orumo ir atsisakyti.

– Neatsisakysite, nes ištisus metus mokėsiu jums šešis milijonus per mėnesį, juodai.

– Kaip nenusisekusiam rašytojui – labai daug. O paskui?

– Paskui, kai jau turėsiu knygą, tarkim, po pusmečio pasibaigus eksperimentui, gausite dar dešimt milijonų, į nagus, grynaisiais. Juos sumokėsiu iš savo kišenės.

– O paskui?

– Paskui jau jūsų reikalas. Jei neiššvaistysit visų moterims, žir-

gams ir šampanui, per pusantrų metų būsit uždirbęs daugiau kaip aštuoniasdešimt milijonų, be mokesčių. Galėsite patogiai pasidairyti po pasaulį.

– Gal malonėtumėt paaiškinti. Jei man mokėsit šešis milijonus – kiek gausit jūs pats? O juk bus ir kiti redaktoriai, gamybos, spaudos, platinimo išlaidos... Norite pasakyti, kažkas, kaip suprantu, leidėjas, pasiryžęs visus metus mokėti už eksperimentą, o paskui iš jo neturėti jokios naudos?

– Nesakiau, kad jis iš jo neturės jokios naudos. Leidėjas gaus savo pelną. Bet jei laikraštis taip ir nebus išleistas – aš liksiu nieko nepešęs. Žinoma, neatmetu, leidėjas galų gale gali nutarti, kad laikraštį reikia leisti, tačiau tuomet viskas taps labai rimta ir nežinau, ar jis norės patikėti jį man. Todėl ruošiuosi tam, kad metams baigiantis leidėjas nutars, jog eksperimentas jau davė laukiamų vaisių ir kromelį galima uždaryti. Taigi, jei viskas žlugs – išleisiu knygą. Ji bus bomba ir uždirbsiu iš autoriaus teisių. Arba – tik darau prielaidą – kas nors pageidaus, kad ji nepasirodytų, ir man už tai sumokės. Be mokesčių.

– Supratau. Tačiau jei norite turėti lojalų bendradarbį, turite pasakyti, kas už viską moka, kodėl egzistuoja projektas „Rytoj", kodėl jis galbūt žlugs ir apie ką jūsų knyga, kurios autorius, nesikuklinant, būsiu aš.

– Taigi, moka komandoras Vimerkatė. Tikriausiai teko girdėti...

– Žinau jį, kartkartėm patenka į laikraščius: valdo dešimtis viešbučių Adrijos jūros pakrantėje, daug senelių ir invalidų namų, verčiasi prekyba, apie kurią sklando daug gandų, turi kelias vietines televizijas, kurių transliacija prasideda vienuoliktą vakaro ir kurios rodo tik aukcionus, teleparduotuves ir kokį pusnuogių šou...

– Dar turi porą dešimčių leidinių.

– Jei neklystu, bulvarinė spauda su paskalomis apie žvaigždes, kaip „Jie", „Pasmalsaukime", dar keli savaitraščiai apie nusikaltimus, kaip „Iliustruoti nusikaltimai", „Kas už to slypi", žodžiu, šlamštas, *trash*.

– Ne, yra ir specializuotų žurnalų, skirtų sodininkystei, kelionėms, automobiliams, jachtoms, „Namų daktaras". Žodžiu, imperija. Gražus biuras, tiesa? Yra net fikusas, kaip stambiųjų RAI diegų kabinetuose. Dar turime *open space*, kaip sakoma Amerikoje, redaktoriams, kambarėlį jums – nedidukas, bet patogus, ir archyvo patalpą. Ir viskas nemokamai, čia, šiame pastate, įsikūrusios vien komandoro įmonės. Be to, nulinių numerių gamybai ir spaudai bus panaudoti kitų laikraščių pajėgumai, taigi, eksperimento sąnaudos bus gerokai mažesnės. Ir esame beveik miesto centre, ne kaip didžiųjų dienraščių redakcijos, iki kurių tenka važiuoti dviem metro ir dar autobusu.

– Ko iš šio eksperimento tikisi komandoras?

– Komandoras nori patekti į finansų, bankų, o gal ir didžiųjų dienraščių elitą. To įrankis – pažadas išleisti naują laikraštį, kuris apie viską rašys tik tiesą. Dvylika nulinių numerių, tarkim, 0/1, 0/2 ir taip toliau, kiekvieno bus išspausdinta keli neviešinami egzemplioriai, komandoras juos įvertins ir pasirūpins parodyti kam reikia. Paskui, kai visi įtikės, kad komandoras gali įstumti į keblią padėtį tuos, ką vadina finansų ir politikos elitu, tikėtina, tas elitas paprašys jo liautis, jis uždarys „Rytoj" ir bus priimtas į elitą. Gaus, tarkim, du procentus kokio didžiojo dienraščio, banko, svarbaus televizijos kanalo akcijų.

Švilptelėjau.

– Du procentai – tai labai daug! O ar jis turi pinigų tokiam reikalui?

– Neapsimeskite naivus. Juk kalbame apie finansus, ne komerciją. Iš pradžių nuperki, o pinigų susimokėti atsiras, pamatysit.

– Supratau. Ir suprantu, jog eksperimentas pavyks tik jei komandoras neišsiduos, kad galiausiai laikraštis nebus leidžiamas. Visi turi manyti, kad jo spausdinimo presas, vaizdžiai tariant, rausia kanopom...

– Žinoma. Komandoras nė man nepasakė, kad laikraštis nepasirodys, tiesiog tai įtariu, tiksliau, esu tikras. To neturėtų sužinoti

ir mūsų bendradarbiai, su kuriais rytoj susipažinsim. Jie turi dirbti manydami, kad kuria savo ateitį. Tai žinome tik mudu.

– O kas jums iš to, kad aprašysite, ką nuveikėt per metus, padėdamas komandorui šantažuoti?

– Nesakykite „šantažuoti“. Mes tik spausdinsime naujienas, kaip rašo „New York Times“, *all the news that's fit to print*...

– ...ir gal viena kita daugiau...

– Matau, supratote. Ir jau ne mūsų, o komandoro reikalas, kam jis tuos nulinius numerius panaudos: kam nors pagąsdinti ar užpakaliui nusivalyti. Tačiau mano knygoje nebus aprašyti redakcijos pasitarimai ir nutarimai – tam pakaktų magnetofono ir nereikėtų jūsų. Knyga turėtų perteikti kito laikraščio idėją, parodyti, kaip ištisus metus kūriau jokiam spaudimui nepavaldų žurnalistikos modelį, ir leisti suprasti, kad tas nuotykis baigėsi blogai, nes laisvas balsas negali gyvuoti. Todėl noriu, kad sukurtumėt, idealizuotumėt, parašytumėt epopėją, nežinau, ar aiškiai kalbu...

– Knyga bylos priešingai tam, kas įvyko. Puiku. Bet jus paneigs.

– Kas? Komandoras, kuris turėtų prisipažinti: ne, mano projekto tikslas buvo šantažas? Jam naudingiau, jei visi manys, kad turėjo viską užraukti, nes irgi patyrė spaudimą, nutarė verčiau nužudyti laikraštį, negu leisti jam tapti, kaip sakoma, nuo kitų priklausomu balsu. Gal mus paneigs redaktoriai, knygoje parodyti kaip sąžiningi, nepaperkami žurnalistai? Mano knyga bus *betzeller,* – ištarė kaip ir visi, – kuriam niekas nenorės arba nemokės pasipriešinti.

– Gerai, kadangi, atleiskite už citatą, abu esame žmonės be savybių, sutinku bendradarbiauti.

– Malonu dirbti su lojaliais žmonėmis, kurie sako, ką galvoja.

III

Balandžio 7 diena, antradienis

Pirmas susitikimas su redaktoriais. Jų šeši, turėtų pakakti.

Simėjas mane įspėjo, kad neturėsiu apsimesti, jog renku medžiagą straipsniams, bet visą laiką dirbsiu redakcijoje, fiksuosiu įvykius. Mano buvimą pateisino taip:

– Ponai, susipažinkime. Pristatau jums daktarą Koloną, žmogų, turintį didelę žurnalistinę patirtį. Jis bus mano dešinioji ranka, todėl jį vadinsime vyriausiojo redaktoriaus pavaduotoju. Jis skaitys ir vertins visus jūsų straipsnius. Kiekvieno jūsų patirtis skirtinga, ir viena buvo bendradarbiauti su kraštutinių kairiųjų laikraščiu, o visai kas kita darbuotis, tarkim, „Kloakos balse". Kadangi (kaip matote) mūsų spartietiškai mažai, tam, kuris rašė užuojautas, gali tekti rašyti vedamąjį apie vyriausybės krizę. Taigi teks paderinti stilių, o jei kam labai knietėtų parašyti *palingenezė*, Kolona jums pasakys, kad to nereikėtų daryti, ir pasiūlys alternatyvų terminą.

– Sielos persikūnijimas, – tariau.

– Štai. O jei kuris norėdamas apsakyti dramatišką padėtį para-

šys, kad atsidūrėme ciklono aky, manau, daktaras Kolona bus toks malonus priminti, jog, pasak visų mokslinių veikalų, ciklono akis yra vienintelė vieta, kur karaliauja ramybė, kai aplinkui siaučia ciklonas.

– Ne, daktare Simėjau, – įsiterpiau. – Tokiu atveju sakyčiau, kad reikia rašyti būtent „ciklono akis“, nes visai nesvarbu, ką teigia mokslas, – skaitytojas to nežino ir, jo manymu, kaip tik ciklono aky sutelktos visos negandos. Taip jį įpratino spauda ir televizija. Lygiai kaip įtikino sakyti *siuspàns* ar *manèdžment,* nors reikėtų sakyti *suspèns* (kuris rašomas *suspense,* o ne *suspence*) ir *mànedžment.*

– Puiki mintis, daktare Kolona, reikia kalbėti taip, kaip kalba skaitytojai, o ne intelektualai, sakantys „patvirtinti kelionės dokumentą“. Kita vertus, mūsų leidėjas, regis, yra sakęs, kad jo televizijos žiūrovų vidutinis amžius (kalbu apie protinį amžių) – dvylika metų. Mūsiškiams ne tiek, tačiau visada naudinga apsibrėžti savo skaitytojų amžių: mūsiškiai turėtų būti per penkiasdešimt, dori ir sąžiningi miesčionys, trokštantys įstatymų ir tvarkos, tačiau godūs gandų ir žinių apie įvairias netvarkos formas. Remsimės principu, kad jie nėra, kaip sakoma, knygų kandys, priešingai, daugumos jų namuose nerastum nė vienos knygos, nors prireikus galėsime parašyti ir apie garsų romaną, kurio pasaulyje parduota milijonai egzempliorių. Mūsų skaitytojai neskaito knygų, bet jiems patinka įsivaizduoti, kad egzistuoja garsūs keisti ir turtingi menininkai, lygiai kaip jie niekada iš arti nepamatys ilgakojės kino žvaigždės, bet vis tiek geis sužinoti visas jos slaptųjų meilės istorijų smulkmenas. Bet leiskime prisistatyti kitiems. Prašom. Pradėsime nuo vienintelės moters, ponios (ar panelės)...

– Maja Frezija. Netekėjusi, vieniša, arba *single,* kaip jums labiau patinka. Dvidešimt aštuonerių, beveik baigusi literatūros studijas, teko mesti dėl šeiminių aplinkybių. Penkerius metus dirbau paskalų žurnale, sukausi šou pasaulyje, šniukštinėjau, kas su kuo mezga meilės istorijas, ir organizuodavau fotografų pasalas, nors dažniau tek-

davo įtikinti dainininką ar aktorę prasimanyti kokią meilės istoriją ir atsivesti tą kitą į susitikimą su paparacais, tarkim, pasivaikščioti susikibus už rankų ar net vogčia pasibučiuoti. Iš pradžių patiko, bet pavargau sekti pasakas.

– O kodėl, brangute, sutikot įsitraukti į mūsų nuotykį?

– Manau, šis dienraštis rašys rimtesnius dalykus ir turėsiu galimybę kurti reportažus, kuriuose nebūtų meilės istorijų. Esu smalsi ir manau turinti gerą uoslę.

Ji buvo liekna, kalbėjo pakiliai, bet apdairiai.

– Puiku. Jūs?

– Romanas Bragadočis...

– Keistas vardas, iš kur jūs kilęs?

– Prisipažinsiu, tai – vienas iš daugelio mano gyvenimo didžiųjų skaudulių. Regis, angliškai to žodžio reikšmė bjauroka, laimė, kitomis kalbomis ne. Mano senelis buvo pamestinukas, o tokiais atvejais, kaip žinote, pavardę vaikui duodavo savivaldybės tarnautojas. Jei pasitaikydavo koks sadistas, galėdavo pavadinti ir Šiknaskyle. Senelio atveju tarnautojas buvo pusiau sadistas, be to, prapruses... Mano specializacija – skandalingos istorijos, teko bendradarbiauti su mūsų leidėjo žurnalu „Kas už to slypi". Bet taip ir nebuvau įdarbintas etatiniu, mokėdavo už straipsnius.

Kalbant apie keturis likusius... Kambrija leido naktis traumatologijos skyriuose ar komisariatuose, gaudydamas naujienas apie suėmimus ir mirtis per neįtikėtinas autoavarijas, ir nepadarė karjeros. Liučidis jau iš pirmo žvilgsnio atrodė įtartinas, buvo dirbęs leidiniuose, apie kuriuos niekam neteko nieko girdėti. Palatinas ilgus metus bendradarbiavo su įvairiais žaidimų ir galvosūkių savaitraščiais. Kostanca dirbo korektoriumi keliuose laikraščiuose, tačiau dabar laikraščiai tokie stori, kad niekas nepajėgia visko perskaityti prieš juos atiduodant spausdinti, todėl net ir didžiuosiuose dienraščiuose randi parašyta *Simone de Beauvoire, Beaudelaire* ar *Rooswelt*, o korektorius tapo tokia pat atgyvena kaip ir Gutenbergo spausdi-

nimo presas. Nė vieno iš šešių pakeleivių patirtis nebuvo jaudinama ar įdomi. Šventojo karaliaus Liudviko tiltas. Nežinau, iš kur Simėjas juos ištraukė.

Prisistatymams pasibaigus, Simėjas bendrais bruožais apibūdino laikraštį.

– Taigi, leisime dienraštį. Kodėl „Rytoj"? Todėl, kad tradiciniai laikraščiai pasakodavo ir, deja, tebepasakoja praėjusio vakaro naujienas, dėl to pavadinti „Corriere della Sera", „Evening Standard" ar „Le Soir". Bet vakarykštes naujienas jau žinome iš televizijos vakaro žinių, taigi laikraščiai visada pasakoja tai, ką ir taip žinome, štai kodėl jų vis mažiau parduodama. Be abejo, tas it žuvis pašvinkusias naujienas priminsime ir reziumuosime ir dienraštyje „Rytoj", tačiau tam pakaks skilties, kuriai perskaityti gana kelių minučių.

– Tuomet apie ką rašys laikraštis? – paklausė Kambrija.

– Dienraščio likimas – tapti panašiam į savaitraštį. Rašysim, kas galėtų įvykti rytoj, bus straipsnių su detalia temos analize, žurnalistinių tyrimų, netikėtų spėjimų... Štai pavyzdys. Ketvirtą valandą sprogsta bomba ir kitą dieną visi apie tai jau žino. Taigi, mes nuo penktos iki pusiaunakčio, prieš atiduodami spausdinti, turime būti radę, kas ką negirdėto pasakė apie galimus kaltininkus, ko dar nežino nė pati policija, ir sumodeliuoti scenarijų to, kas dėl šio pasikėsinimo nutiks ateinančiomis savaitėmis...

Bragadočis:

– Tačiau tokiems tyrimams per aštuonias valandas reikėtų bent dešimtkart didesnės redakcijos už mūsiškę ir plačių ryšių, informatorių ar dar ko...

– Teisingai, taip ir bus, kai laikraštis bus iš tiesų pradėtas leisti. Bet kol kas, per šiuos metus, turime parodyti, kad tai įmanoma. O tai įmanoma, nes nulinis numeris gali būti bet kurios pasirinktos dienos, ir gali būti puikus pavyzdys, kaip būtų atrodęs laikraštis prieš daugelį mėnesių, tarkim, kai sprogo ta bomba. Šiuo atveju jau

žinome, kas vėliau atsitiko, bet rašysime taip, tarsi skaitytojai dar nieko nežinotų. Taip visos mūsų naujienos įgaus negirdėtą, stulbinamą, drįsčiau sakyti, pranašišką prieskonį. Kitaip tariant, užsakovas turi pamatyti, kaip būtų atrodęs „Rytoj", jei būtų išėjęs vakar. Aišku? O net jei niekas nesusprogdino jokios bombos, prireikus puikiausiai galime išleisti numerį, *lyg* tai būtų įvykę.

– Arba patys susprogdinti bombą, – išsiviepė Bragadočis.

– Nekalbėkit nesąmonių, – pertarė Simėjas.

Paskui tarsi apsigalvojo:

– O jei tikrai norėtumėt tai padaryti – prašau man nieko nepasakoti.

Susirinkimui pasibaigus, išėjau kartu su Bragadočiu. „Ar mes kartais nesam pažįstami?" – paklausė. Man atrodė, kad ne, tebūnie, pasakė jis, nors pažiūrėjo įtariai ir iškart ėmė tujinti. Simėjo valia redakcijoje ką tik buvo nusistovėjęs kreipinys „jūs", man irgi norėjosi išlaikyti atstumą, juk kartu kiaulių neganėm, tačiau Bragadočis, matyt, taip siekė pabrėžti, kad mes kolegos. Nenorėjau atrodyti pasipūtęs tik dėl to, kad Simėjas mane pristatė kaip vyriausiąjį redaktorių ar panašiai. Be to, tas veikėjas sužadino mano smalsumą ir neturėjau kuo geresniu užsiimti.

Bragadočis suėmė mane už alkūnės ir pasakė, kad eisim ko nors išgerti į jam žinomą vietą. Šypsojosi savo putliomis lūpomis ir lyg veršiuko akimis, kaip man pasirodė, nešvankiai. Galva plika kaip fon Štroheimo, su stačiai į kaklą pereinančiu pakaušiu, bet veidas kaip Telio Savalaso, leitenanto Kodžako. Na štai, dar viena citata.

– Maja gražutė, ką?

Drovėjausi prisipažinti tik probėgšmais dirstelėjęs į ją, todėl atsakiau, kad nuo moterų laikausi atstu. Jis supurtė man ranką:

– Kolona, nevaidink džentelmeno. Mačiau, kaip vogčiomis vis į ją pažiūrėdavai. Manau, ji sutiktų. Tiesą sakant, visos sutinka, tik

reikia žinoti, iš kurios pusės prisigretinti. Mano skoniui kiek per liesa ir neturi krūtų, bet šiaip galėtų tikti.

Priėjome Turino gatvę, ir ties bažnyčia jis nukreipė mane į dešinę, į prastai apšviestą stačiu kampu lenktą skersgatvį su keletu nežinia nuo kada nevarstomų durų, ir nesimatė jokios krautuvėlės, tarsi jau senokai visi jį būtų apleidę. Net oras jame atrodė troškus, nors gal tai buvo tik sinestezija, sukelta suaižėjusių, išblukusiais grafičiais aprašinėtų sienų. Jame stiebėsi ir aukštas kaminas su virstančiais dūmais, tik negalėjai suprasti, iš kur jis išeina, nes viršutiniai langai atrodė taip, lyg niekas ten negyventų. Gal tas kaminas buvo kokio namo kitoje gatvėje, ir niekam nerūpėjo, kad dūmija apleistą skersgatvį.

– Čia – siauriausia Milano gatvė, nors ir ne tokia siaura kaip Žvejojančio Katino gatvė Paryžiuje, kur dviese nepraeisi. Dabar ji pavadinta Banjeros gatve, kadaise vadinosi Banjarijos skersgatviu gal dėl romėnų laikais jame buvusių viešųjų pirčių.*

Tą akimirką iš už kampo išniro moteris, stumianti vaikišką vežimėlį.

– Lengvapėdė arba prastai informuota, – pakomentavo Bragadočis. – Jei būčiau moteris, tikrai čia nevaikščiočiau, ypač sutemus. Gali būti nudurtas lyg niekur nieko. O būtų gaila, moterėlė atrodo nebloga, tipiška mamytė, visada pasiruošusi pasidulkinti su santechniku, atsigręžk, matai, kaip vizgina užpakalį. Čia jau buvo pralieta kraujo. Už tų dabar užrakintų durų dar turėtų būti apleistų rūsių, gal net ir slaptų tunelių. Devynioliktame amžiuje toks Antonijus Bodžija, skurdžius ir valkata, į vieną iš tų rūsių įviliojo tokį sąskaitininką, apsimetęs, kad nori pasitarti dėl sąskaitų, ir tvojo jam kirviu. Aukai pavyko ištrūkti, Bodžiją suėmė, pripažino bepročiu ir dvejiems metams uždarė į beprotnamį. Bet vos išėjęs į laisvę jis ir vėl medžiojo naivius turtuolius: įviliodavo juos į savo rūsį, apiplėš-

---

* *Bagnare, bagnarsi* (*it.*) – maudyti, maudytis. (*Čia ir toliau – vertėjos pastabos.*)

davo, užmušdavo ir vietoje pakasdavo. Šiandien sakytume – žudikas maniakas, tik labai neatsargus, visur paliekantis savo komercinių ryšių su aukomis pėdsakus. Jį pagaliau suima, policija perkasa rūsį, randa penkis ar šešis lavonus, ir Bodžiją pakaria prie Liudviko vartų. Jo galvą atiduoda į Didžiosios ligoninės anatomijos skyrių – buvo Lombrozo laikai, kai kaukolėse ir veido bruožuose ieškota paveldėto polinkio nusikalsti žymių. Paskui tą galvą, sako, palaidojo Musoko kapinėse, bet ką gali žinoti, visokio plauko okultistai ir šėtono apsėstieji godūs tokių radinių... Dar ir šiandien čia tvyro Bodžijos atminimas, lyg būtum Džeko Skerdiko Londone, naktį nenorėčiau ja eiti, bet ši vieta mane traukia. Dažnai čia lankausi, o kartais net su kuo nors susitinku.

Išėję iš Banjeros gatvės, atsidūrėme Mentanos aikštėje ir Bragadočis nukreipė mane į Moridžio gatvę, taip pat apytamsę, bet su keliomis krautuvėlėmis ir gražiomis laiptinių durimis. Ja priėjome išplatėjimą su erdvia automobilių stovėjimo aikštele, apsupta griuvėsių.

– Matai, tie kairiau – romėnų laikų liekanos, dabar jau beveik visi užmiršo, kad Milanas buvo imperijos sostinė, – prabilo Bragadočis. – Todėl jie neliečiami, nors visiems ant jų nusispjaut. Tačiau tie už stovėjimo aikštelės – per pastarąjį karą subombarduoti namai.

Subombarduoti namai nedvelkė didinga rimtim kaip su mirtimi jau susitaikę antikiniai griuvėsiai – jie piktai spoksojo kiaurymėmis, neramūs, lyg apsėsti vilkligės.

– Nežinau, kodėl niekas šioje vietoje nebando nieko statyti, – kalbėjo Bragadočis. – Gal tai saugoma teritorija, o gal savininkai gauna didesnį pelną iš stovėjimo aikštelės, nei gautų pastatę nuomojamus butus. Tačiau kodėl reikėjo palikti subombarduotus griuvėsius? Šita vieta man baisesnė už Banjeros gatvę, bet gražu, ji liudija pokario Milaną, mieste beveik neliko vietų, kurios primintų, kaip šis miestas atrodė kone prieš penkiasdešimt metų. Kaip tik tą Milaną ir bandau atrasti, tą, kuriame gyvenau dar būdamas vaikas ir paauglys.

Karui pasibaigus man buvo devyneri, kartais naktimis vis dar girdžiu sprogstant bombas. Laimė, išliko ne vien griuvėsiai, matai, ten, kur prasideda Moridžio gatvė, stovi septyniolikto amžiaus bokštas, jokios bombos nepajėgė jo sugriauti. Eime, prie jo dar nuo dvidešimto amžiaus pradžios veikia „Moriddžio" smuklė, ir neklausk, kodėl jos pavadinime viena „d" daugiau nei gatvės pavadinime, bus taip, kad savivaldybė suklydo užrašydama gatvės vardą, nes smuklė senesnė, todėl jos tiesa.

Įėjome į patalpą raudonai dažytom sienom, suaižėjusiom lubom, nuo jų karojo senas kaltinės geležies šviestuvas, virš baro kyšojo elnio galva, o palei sienas – šimtai apdulkėjusių vyno butelių, stalai buvo mediniai (dar ne vakarienės metas, todėl jie be staltiesių, pasakė Bragadočis, paskui bus užkloti tokiomis baltai ir raudonai languotomis, o patiekalus reikia rinktis iš tų, kur ranka surašyti ant tos juodos lentos, kaip prancūziškose smuklėse). Prie stalų sėdėjo studentai, keli senosios bohemos atstovai – ilgais plaukais, bet ne tokiais kaip šešiasdešimt aštuntaisiais, o kaip poetų, tų, kur su plačiakraštėm skrybėlėm ir kaklaskarėm, ir keli sulėtintų apsukų senoliai – negalėjai suprasti, ar jie čia nuo amžiaus pradžios, ar naujieji savininkai juos samdo kaip statistus. Iš lėkštės pakramsnojom sūrio, rūkytos mėsytės, Kolonatos lašinukų, o gėrėme išties puikų *Merlot.*

– Gražu, tiesa? – pasakė Bragadočis. – Lyg būtų sustojęs laikas.

– Kodėl tave traukia pradingęs Milanas?

– Kaip sakiau, noriu pamatyti, ką jau sunkiai atsimenu, – savo senelio ir tėvo Milaną.

Jis gurkštelėjo vyno ir popierine servetėle nusausino ant seno medinio stalo paviršiaus likusį vyno ratą. Jo akyse suspindo ašaros.

– Mano šeimos istorija bjauroka. Senelis tais, kaip šiandien sakoma, grėsmingo režimo laikais ėjo aukštas partines pareigas. O balandžio 25-ąją vienas partizanas atpažino jį, bandantį pabėgti netoliese esančia Kapučo gatve. Senelis buvo suimtas ir čia pat prie

kampo sušaudytas. Tėvas apie tai sužinojo gerokai vėliau, nes, ištikimas senelio idėjoms, keturiasdešimt trečiaisiais įstojo savanoriu į Dešimtąją torpedinių katerių flotilę, buvo sučiuptas Salo ir uždarytas į Koltano koncentracijos stovyklą. Joje praleido metus. Išsigelbėjo per plauką, pritrūkus svarių, neginčijamų įrodymų. Paskui, keturiasdešimt šeštaisiais, Toljatis paskelbė visuotinę amnestiją, tokie istorijos prieštaravimai, komunistai reabilitavo fašistus, bet gal Toljačio tiesa, juk reikėjo bet kokia kaina grįžti į normalų gyvenimą. Tik tame normaliame gyvenime mano tėvas su savo praeitim ir savo tėvo šešėliu niekur negavo darbo, o jį išlaikė mano motina, siuvėja. Taip jis pamažu paleido vadžias, prasigėrė, atsimenu raudonų kapiliarų išvagotą jo veidą ir pavandenijusias akis, kai dėstydavo man savo idėjas. Jis nebandė teisinti fašizmo (nebeturėjo jokių idealų), bet sakydavo, kad pasmerkdami fašizmą antifašistai pripasakojo siaubingų istorijų. Jis netikėjo, kad koncentracijos stovyklų dujų kamerose buvo nužudyti šeši milijonai žydų. Noriu pasakyti, nebuvo iš tų, kurie dar ir šiandien neigia Holokaustą, tik nepasitikėjo išvaduotojų pasakojimais. Tie liudijimai išpūsti, sakydavo, skaičiau, kad kai kurie išgyvenusieji pasakojo apie koncentracijos stovyklos viduryje stūksančius daugiau nei šimto metrų aukščio kalnus iš nužudytųjų drabužių. Šimto metrų aukščio? Pats pagalvok, sakydavo, juk šimto metrų aukščio piramidės pagrindas būtų platesnis už visą stovyklos teritoriją!

Jis nepagalvojo, kad išgyvenusieji tokius siaubus atsimindami juos kalba hiperbolėmis. Tarkim, pamatai greitkelyje avariją ir pasakoji, kad lavonai gulėjo kraujo ežere, bet juk nebandai įtikinti ten buvus kažką tokio didelio kaip Komo ežeras, tik bandai pasakyti, kad buvo labai daug kraujo. Įsivaizduok save tragiškiausią savo gyvenimo patirtį atsimenančio žmogaus vietoje...

Neneigsiu, tėvas mane įpratino nieko neimti už gryną pinigą. Laikraščiai meluoja, istorikai meluoja, televizija meluoja. Gal matei, kaip prieš metus, kai vyko Persijos įlankos karas, televizijos

žiniose rodė toje įlankoje merdinčius tepaluotus kormoranus? O paskui paaiškėjo, kad tuo metų laiku kormoranų Persijos įlankoje negalėjo nė būti, parodyti vaizdai nufilmuoti prieš aštuonerius metus, per Irano ir Irako karą. Dar kalbėta, kad kormoranai atvežti iš zoologijos sodo ir apipilti nafta. Taip ir su fašistų nusikaltimais. Įsidėmėk, nepuoseleju savo tėvo ar senelio idėjų ir neapsimetu, kad nebuvo žydų žudynių. Žinai, tarp mano geriausių draugų nemažai žydų. Bet niekuo nebepasitikiu. Amerikiečiai tikrai buvo išsilaipinę Mėnulyje? O gal viskas buvo nufilmuota studijoje – kai įsižiūri į astronautų šešėlius ant Mėnulio paviršiaus, jie atrodo labai neįtikimi. Persijos įlankos karas iš tiesų vyko ar mums tik parodė seniau filmuotus kadrus? Gyvename supami melo, o kai žinai, kad visi tau meluoja, – gyveni įtarinėdamas. Aš įtarinėju, nuolat įtarinėju. Vienintelis tikras dalykas, kurio liudijimas man prieš akis, yra šitas prieš dešimtmečius buvęs Milanas. Jį tikrai bombardavo ir, beje, tai darė anglai arba amerikiečiai.

– O tavo tėvas?

– Mirė prasigėręs, kai buvau trylikos. Suaugęs iš tų atsiminimų pabandžiau vaduotis mesdamasis į priešingą pusę. Šešiasdešimt aštuntaisiais man jau buvo per trisdešimt, bet užsiauginau plaukus, apsivilkau striukę su gobtuvu, storą megztinį ir susidėjau su Kinijos mylėtojų draugija. Vėliau sužinojau, kad Mao nužudė daugiau žmonių nei Stalinas su Hitleriu kartu sudėjus, maža to, toje draugijoje knibždėte knibžda slaptųjų tarnybų infiltruotų provokatorių. Tada nutariau būti tik žurnalistas, medžiojantis sąmokslus. Taip išvengiau vėlesnių raudonųjų teroristų pinklių (kai kurie mano draugai buvo išties pavojingi). Nebetikiu niekuo – tik tuo, kad mums už nugaros visada yra kas nors, siekiantis mus apgauti.

– O dabar?

– Dabar, jei šitas laikraštis pasirodys, gal būsiu radęs vietą, kur šiokie tokie mano atradimai sulauks rimtesnio dėmesio... Užgriebiau vieną istoriją, kuri... Gali tikti ne tik laikraščiui, bet ir knygai.

Tačiau *glissons*, sugrįšim prie to, kai jau visa medžiaga bus krūvoj... Tik turėčiau paskubėti, man reikia pinigų. Tų kelių skatikų, kuriuos mokės Simėjas, tikrai neužteks.

– Pragyvenimui?

– Ne, automobiliui, žinoma, pirkčiau išsimokėtinai, bet įmokas irgi reikia mokėti. Ir turėčiau jį kuo greičiau įsigyti, būtinas mano tyrimui.

– Atleisk, sakai, kad tuo tyrimu nori užsidirbti automobiliui, bet kad jis tau reikalingas tam tyrimui.

– Turiu nemažai važinėti, kad atkurčiau daug dalykų, aplankyti įvairias vietas, gal pasikalbėti su žmonėmis. O be mašinos ir dar kasdien einant į redakciją tektų viską atkurti iš atminties, darbuotis vien galva. Ir kad tik toks kebelis...

– Koks būtų kitas?

– Matai, nesu koks svyruoklis, bet kad suprastum, ką daryti, turi sujungti ir suderinti visus duomenis. Koks nors duomuo vienas pats nieko nereiškia, tik sudėjęs visus kartu gali įžiūrėti, ko iš pirmo žvilgsnio nematyti. Privalu išsiaiškinti, ką nuo tavęs bando nuslėpti.

– Kalbi apie savo tyrimą?

– Ne, kalbu apie automobilio pasirinkimą...

Pamirkęs pirštą vyne, kažką paišė ant stalo, lyg dėliotų taškus, kuriuos sujungus išryškėtų kokia nors figūra kaip galvosūkių savaitraščio užduotyje.

– Automobilis turėtų būti greitas, prabangesnis, ne kokios ekonominės klasės, be to, man – arba priekiniai varomieji ratai, arba nieko. Galvojau apie *Lancia Thema turbo 16v*, – viena brangiausių, kone šešiasdešimt milijonų. Galėčiau pabandyti, traukia du šimtus trisdešimt penkis per valandą, pagreitis iš vietos septynios ir dvi dešimtosios. Galima sakyti, viršūnė.

– Brangi.

– Ne tik, dar reikia surasti, kokį jos parametrą nuo tavęs nuslėpė. Kai automobilių reklamos nemeluoja – nutyli. Taigi, panaršęs po

specializuotuose žurnaluose surašytus techninius duomenis sužinai, kad jos plotis – šimtas aštuoniasdešimt trys centimetrai.

– Juk gražu?

– Ir tu neatkreipei dėmesio, reklamose visada parašomas ilgis, žinoma, jis naudingas parkuojantis arba prestižui, tačiau retai kada pamatysi parašytą plotį, o juk jis labai svarbus, jei turi mažą garažą ar siaurą parkavimo vietą, ką ir kalbėti, kai lyg pamišęs sukiojiesi ieškodamas tarpelio įsispraustі. Plotis yra esminis dalykas. Reikėtų orientuotis į ne daugiau kaip šimtą septyniasdešimt centimetrų.

– Manau, yra ir tokių.

– Žinoma, bet šimto septyniasdešimties centimetrų pločio automobilyje ankšta, o jeigu kas nors sėdi greta, dešinei alkūnei maža erdvės. Ir nėra visų plačiuose automobiliuose esančių patogumų, tos valdymo mygtukų gausos po dešine ranka, prie pavarų perjungimo svirties.

– Tuomet kas?

– Reikia žiūrėti, kad būtų patogus prietaisų skydelis ir dar mygtukai prie vairo, tuomet nereikės manipuliuoti dešine ranka. Taip atradau *Saab 900 turbo*, šimtas šešiasdešimt aštuoni centimetrai, maksimalus greitis du šimtai trisdešimt, kaina krinta iki penkiasdešimties milijonų.

– Lyg būtų sukurtas tau.

– Taip, bet tik kur nors kamputyje randi parašyta, kad pagreitis iš vietos aštuonios su puse sekundės, o idealus yra bent septynios sekundės, kaip *Rover 220 turbo*, keturiasdešimt milijonų, plotis šimtas šešiasdešimt aštuoni, maksimalus greitis du šimtai trisdešimt penki, pagreitis šešios ir septynios dešimtosios, tikras bolidas.

– Turėtum orientuotis į jį...

– Ne, nes tik lentelės gale rasi parašyta, kad jo aukštis – šimtas trisdešimt septyni centimetrai. Tokiam diktam vyrui kaip aš per žema, beveik lenktyninis automobilis sportininkais apsimetantiems dabitoms, *Lancia* aukštis šimtas keturiasdešimt trys centimetrai, o

Saab – šimtas keturiasdešimt keturi, ir įsėdi į juos kaip ponas. Bet jeigu esi dabita, neskaitai techninių duomenų, kurie yra kaip vaistų šalutinis poveikis vartojimo instrukcijose, parašytas smulkiausiom raidėm, kad nesužinotum, jog jų išgėręs jau kitą dieną mirsi. *Rover 220* sveria tik tūkstantį šimtą aštuoniasdešimt penkis kilogramus, lengvas, susidūręs su vilkiku ištikši akimirksniu, reikia rinktis sunkesnes mašinas, su plieno pastiprinimais, nesakau *Volvo*, kuri kaip tankas, tik per lėta, tačiau bent *Rover 820TI*, penkiasdešimt milijonų, du šimtai trisdešimt per valandą ir tūkstantis keturi šimtai dvidešimt kilogramų.

– O ją atmetei, nes... – pasakiau, jau ir aš apsėstas paranojos.

– Nes pagreitis iš vietos aštuonios ir dvi dešimtosios, vėžlys, neturi spurto. Kaip ir *Mercedes C280*, plotis šimtas septyniasdešimt du centimetrai, tačiau ne tik kainuoja šešiasdešimt septynis milijonus, bet ir pagreitis aštuonios ir aštuonios dešimtosios sekundės. Ir penkis mėnesius lauksi, kol pristatys. Į tai irgi būtina atsižvelgti, pagalvok, kai kurių iš minėtų automobilių turi laukti du mėnesius, o kitus pasiimk nors šiandien. Kodėl taip greitai? Nes jų niekas nenori. Nepasitiki. Regis, iškart gali gauti *Calibra turbo 16v*, du šimtai keturiasdešimt penki kilometrai per valandą, keturi varomieji ratai, pagreitis šešios ir aštuonios dešimtosios, plotis šimtas šešiasdešimt devyni, kainuoja kiek per penkiasdešimt milijonų.

– Sakyčiau, puikus.

– Ne, sveria tik tūkstantį šimtą trisdešimt penkis kilogramus, per lengvas, o aukštis tik šimtas trisdešimt du centimetrai, dar blogiau už kitus, tiktų tik kokiam neūžaugai piniguočiui. Ir kad tik tokios bėdos. Pagalvok apie bagažinę. Erdviausią turi *Thema turbo 16v*, bet to automobilio plotis šimtas septyniasdešimt penki centimetrai. Iš siauresnių stabtelėjau ties *Dedra 2.0 LX*, bagažinė talpi, deja, ne tik pagreitis devynios ir keturios dešimtosios, bet ir sveria vos daugiau nei tūkstantį du šimtus kilogramų, be to, greitis siekia tik du šimtus dešimt kilometrų per valandą.

– Kas tuomet?

– Nebesumoju, ką sugalvoti. Ir taip galva užimta tyrimu, o dar naktimis negaliu užmigti, vis lyginu mašinas.

– Viską žinai atmintinai?

– Pasidariau lenteles, tačiau blogiausia, kad įsiminiau jas ir tai stačiai nepakeliama. Pradedu manyti, jog automobiliai sukurti tam, kad negalėčiau jų nusipirkti.

– Gal tas įtarimas kiek perdėtas?

– Įtarimai niekada nebūna perdėti. Įtarinėti, visada įtarinėti – tik taip atskleisi tiesą. Juk būtent tą liepia daryti mokslas?

– Tą liepia ir tą daro.

– Niekai, mokslas irgi meluoja. Atsimink šaltosios sąlajos istoriją. Mėnesių mėnesius mums melavo, o paskui pripažino, kad viskas buvo melas.

– Bet pripažino.

– Kas pripažino? Pentagonas, kuris gal siekė nuslėpti ką nepatogaus. Gal teisūs buvo kalbėję apie šaltąją sąlają, o melavo sakantys, kad anie melavo.

– Gerai, dėl Pentagono ir CŽV sutinku, bet juk nemanai, kad visi apie automobilius rašantys žurnalai priklauso pasaloje tykančioms demoplutožydokratijos slaptosioms tarnyboms.

Bandžiau jį atvesti į blaivų protą.

– Tikrai? – perklausė karčiai šypsodamasis. – Jos irgi susietos su Amerikos stambiąja pramone ir septyniomis naftos sesėmis, tomis, kurios nužudė Enriką Matėją, nors man į tai būtų visiškai nusispjaut, bet tos pačios tarnybos remdamos partizanus, sušaudė ir mano senelį. Matai, kaip viskas susiję?

Padavėjai jau dengė stalus staltiesėmis, leisdami suprasti, kad atėjusių tik išgerti poros taurių laikas jau baigėsi.

– Kadaise su pora taurių galėjai išbūti iki antros nakties, – atsiduso Bragadočis. – Dabar jau ir čia vaikosi pinigingų klientų. Kurią dieną gal įrengs diskoteką su stroboskopinėm šviesom. Nesakau,

kol kas čia viskas dar tikra, bet jau dvokia netikrumu. Įsivaizduoji, man sakė, kad jau seniai šitos Milano smuklės savininkai toskaniečiai. Nieko prieš juos neturiu, gal ir jie geri žmonės, tik atmenu, vaikystėje, kai būdavo kalbama apie tokių mūsų pažįstamų dukterį, kuriai santuoka nenusisekė, vienas iš pusbrolių užuominom sakydavęs: reikėtų sumūryti sieną prie Florencijos. O mano motina atsakydavo: prie Florencijos? Kur ten, prie Bolonijos!

Kol laukėme sąskaitos, Bragadočis pusbalsiu paklausė:

– Negalėtum paskolinti? Po dviejų mėnesių atiduočiau.

– Aš? Kaip ir tu, neturiu nė liros.

– Tebūnie. Nežinau ir nenoriu žinoti, kiek suderėjai su Simėju. Šiaip paklausiau. Bet sąskaitą juk apmokėsi?

Taip susipažinau su Bragadočiu.

IV

Balandžio 8 diena, trečiadienis

Kitą dieną įvyko pirmas tikras redakcijos susirinkimas.

– Leisime laikraštį, – pasakė Simėjas. – Šių metų vasario aštuonioliktos dienos numerį.

– Kodėl vasario aštuonioliktosios? – paklausė Kambrija, vėliau jis išsiskirs kaip užduodantis kvailiausius klausimus.

– Todėl, kad šią žiemą, vasario septynioliktąją, karabinieriai iškratė Trivulcijaus senelių namų tarybos pirmininko ir iškilaus socialistų partijos Milano skyriaus veikėjo Marijo Kjezos biurą. Visi žinote: iš vienos valymo įmonės Moncoje Kjeza reikalavo atlygio už galimybę laimėti viešą konkursą, sutarties vertė turėjo būti šimtas keturiasdešimt milijonų, jis reikalavo dešimties procentų, kaip matote, net senelių prieglauda gali būti neprasta melžiama karvė. Tas melžimas, ko gero, buvo ne pirmas, nes valymo įmonės savininkas pavargo mokėti ir įskundė Kjezą. Nuėjo pas jį su pirmąja sutartų keturiolikos milijonų įmoka, bet ir su paslėptais mikrofonu ir vaizdo kamera. Kjeza vos spėjo paimti pinigų paką, ir į kabinetą įsiveržė ka-

rabinieriai. Apimtas panikos, Kjeza griebė iš stalčiaus kitą, dar storesnį, pinigų paką, kurį buvo gavęs iš kažko kito, ir puolė į tualetą, kad sumestų banknotus į unitazą, bet ką ten, nespėjo nė mirktelėti, o jau buvo su antrankiais. Tokia istorija, visi ją atsimenat, taigi jūs, Kambrija, dabar žinote, ką turėtume papasakoti rytdienos laikraštyje. Eikite į archyvą, įdėmiai perskaitykite tos dienos naujienas ir parašykite vedamąją skiltį, ne, geriau išsamų straipsnį, jei atmintis neapgauna, tą vakarą televizijos žinių laidose apie šį įvykį neužsiminta.

– *Okei,* šefe. Einu.

– Palaukit, kaip tik čia prasideda laikraščio „Rytoj" misija. Kaip atmenat, ateinančiomis dienomis bandyta per daug to reikalo nesureikšminti, paskui Kraksis pasakė, kad Kjeza niekšas, ir jo išsižadėjo, tačiau vasario 18 dienos numerio skaitytojai dar negalėjo žinoti, kad teisėjai kapstys toliau ir atsiras tikras buldogas, toks teisėjas Di Pjetras, kurį dabar visi pažįsta, o anuomet niekas apie jį nebuvo nieko girdėjęs. Di Pjetras paspaudė Kjezą, atrado jo sąskaitas Šveicarijos bankuose, privertė prisipažinti, kad čia ne pavienis atvejis, pamažėle atskleidė visas partijas aptraukusį politinės korupcijos tinklą, ir netrukus pasijus pirmosios pasekmės, atmenat, per rinkimus krikščionys demokratai ir Socialistų partija neteko daugybės balsų, o iškilo Lyga, kuri iš neapykantos Romos valdžiai pučia skandalą. Jau vyksta areštai, partijos pradeda byrėti, pasklido kalbos, kad griuvus Berlyno sienai ir žlugus Sovietų Sąjungai Amerikai nebereikia partijų, kuriomis galėtų manipuliuoti, todėl jos perduotos teisėjams, gal net galėtume teigti, kad teisėjai dirba pagal Amerikos slaptųjų tarnybų sukurtą scenarijų, bet kol kas neperdėkim. Taip viskas atrodo šiandien, tačiau tą vasario aštuonioliktąją niekas negalėjo įsivaizduoti to, kas nutiko vėliau. O „Rytoj" įsivaizduos, mūsų laikraštis pateiks daugybę prognozių. Liučidi, šį straipsnį su hipotezėm bei užuominom patikiu jums, manau, sugebėsit parašyti *galbūt* ir *galimas dalykas* ir faktiškai papasakoti, kas paskui iš tikro įvyko. Paminėkit

vieną kitą politiką, užgriebkit visas partijas, nepalikdamas nuošalėj ir kairiųjų, leiskit suprasti, kad laikraštis renka medžiagą, rašykite taip, kad apmirtų iš baimės net ir tie, kurie skaitys mūsų numerį 0/1 puikiai žinodami, kas per tuos du mėnesius po vasario įvyko, tačiau svarstys, koks čia nulinis numeris su šiandienos data... Supratot? Prie darbo.

– Kodėl ši užduotis teko man? – paklausė Liučidis.

Simėjas keistai pažvelgė į jį, lyg jis būtų turėjęs suprasti tai, ko mes nesupratom:

– Man regis, jūs ypač gabus rinkti gandus ir pranešti juos kam priklauso.

Jau vėliau, kai likome dviese, paklausiau Simėjo, ką šis norėjęs tuo pasakyti.

– Neišplepėkit kitiems, – atsakė, – bet, mano galva, Liučidis dirba slaptosioms tarnyboms, o žurnalistika jam tik priedanga.

– Sakote, kad jis yra šnipas. Kam jums redakcijoje reikia šnipo?

– Nėra ko baimintis, jeigu jis šnipinės mus, ką kito galėtų pranešti, be to, ką slaptosios tarnybos pačios puikiausiai supras skaitydamos bet kurį iš mūsų nulinių numerių? O iš jo galėtume sulaukti naujienų, kurias sužinojo šnipinėdamas kitus.

Pagalvojau, gal Simėjas ir prastas žurnalistas, bet savo srities genijus. Ir atsiminiau žodžius, priskiriamus tokiam labai mėgusiam paskalas orkestro dirigentui, šio pasakytas apie vieną muzikantą: „X yra savo srities dievas. Toji X sritis tokia, kad X yra mėšlas.“

V

Balandžio 10 diena, penktadienis

Taip mums besvarstant, ką reikėtų įdėti į numerį 0/1, Simėjas plačiau išdėstė kai kuriuos esminius mūsų darbo principus.

– Kolona, parodykite mūsų draugams, kaip galima laikytis ar apsimesti, kad laikomasi esminio demokratinės žurnalistikos principo: faktai atskirti nuo nuomonių. Laikraštyje „Rytoj“ bus daug nuomonių ir jos bus išskirtos, bet kaip parodyti, kad kituose straipsniuose pateikiami vien faktai?

– Paprasta, – pasakiau. – Pažiūrėkim į didžiuosius anglosaksiškus laikraščius. Akivaizdu, kad straipsnyje, tarkim, apie gaisrą ar automobilio avariją žurnalistas negali rašyti to, ką pats mano. Todėl į straipsnį įterpiami liudininkų, žmonių iš gatvės, viešosios nuomonės atstovų pareiškimai kabutėse. Uždėjus kabutes tie pareiškimai tampa faktais, kitaip tariant, faktas, kad toks ir toks išreiškė tokią ir tokią nuomonę. Bet gali kilti įtarimas, kad žurnalistas suteikė žodį tik tam, kurio nuomonė sutampa su jo paties. Todėl pareiškimai bus du, priešingi, parodant, kad tuo klausimu esama skirtingų nuomonių, o laikraštis

tik perteikia tą nenuginčijamą faktą. Visa gudrybė – pirma pateikti kabutėse banalią nuomonę, paskui kitą, protingesnę, labai primenančią paties žurnalisto nuomonę. Skaitytojui susidaro įspūdis, kad jam pateikti du faktai, tačiau jis bus priverstas sutikti tik su viena, įtikinamesne, nuomone. Pateiksiu pavyzdį. Sugriuvo viadukas, nuo jo nukrito sunkvežimis ir vairuotojas žuvo. Pateikus gryną faktą, tekstas po juo būtų toks: pasikalbėjome su ponu Rosiu, keturiasdešimt dvejų, jis dirba ties sankryža esančiame spaudos kioske. „Ką padarysi, tokia lemtis, gaila vargšelio, bet nuo likimo nepabėgsi", – pasakė ponas Rosis. O tuoj po jo ponas Bjankis, trisdešimt ketverių, mūrininkas iš gretimos statybų aikštelės, pasakys: „Čia kalta savivaldybė, tas viadukas jau seniausiai buvo nepatikimas." Su kuo tapatinsis skaitytojai? Su tuo, kuris ant kažko pyksta, nurodo kaltąjį. Supratot? Svarbiausia – ką ir kaip įdėti į kabutes. Pasitreniruosim. Kostanca, pradėkim nuo jūsų. Fontanos aikštėje sprogo bomba.

Kostanca kiek pagalvojo, paskui tarė:

– Ponas Rosis (keturiasdešimt vienų, savivaldybės tarnautojas), galėjęs būti banke tuo metu, kai sprogo bomba, pasakė: „Buvau netoliese, išgirdau sprogimą. Siaubas. Kažkas norėtų žvejoti drumstame vandenyje, bet niekada nesužinosime, kas." Ponas Bjankis (penkiasdešimties, kirpėjas), irgi buvęs netoliese tą akimirką, kai nugriaudėjo sprogimas, – jį atsimena kaip kurtinamą ir baisų, – pakomentavo: „Jokios abejonės, tipiškas anarchistų išpuolis."

– Puiku. Panele Frezija, gauta žinia apie Napoleono mirtį.

– Na, sakyčiau, ponas Blanšas, amžius ir profesija nesvarbu, pažymėjo, kad gal ir be reikalo tas jau bejėgis vyras įkalintas toje saloje, juk ir jis, vargšelis, turėjo šeimą. Ponas Mandzonis, tiksliau, Manzoni, pasakė: „Mirė žmogus, pakeitęs pasaulį nuo Mansanareso iki Reino, didis žmogus."

– Mansanaresas neblogai, – nusišypsojo Simėjas. – Nepastebimai prakišti nuomones galima ir kitais būdais. Sprendžiant, ką dėti į laikraštį, reikia, kaip sakoma kitose redakcijose, sudėlioti prio-

ritetus. Galimų pateikti naujienų šiais laikais yra begalė, bet kodėl reikėtų parašyti, kad Bergame kilo gaisras, ir nutylėti kitą gaisrą, kilusį Mesinoje? Ne naujienos kuria laikraštį, o laikraštis kuria naujienas. Tinkamai suderinus keturias skirtingas naujienas, skaitytojams bus pateikta penktoji. Štai užvakarykštės dienos laikraštis, tame pačiame puslapyje: Milanas, tualete rastas naujagimis; Peskara, dėl Davido mirties brolis nekaltas; Amalfis, anoreksija sergančią dukrą gydžiusi psichologė apkaltinta sukčiavimu; Buskatė, po keturiolikos metų iš kalėjimo paleistas vaikinas, kuris, būdamas penkiolikos, nužudė aštuonmetį berniuką. Šie keturi pranešimai sudėti į tą patį puslapį, pavadintą „Visuomenė. Vaikai. Smurtas". Be abejo, jie – apie smurtą prieš mažamečius, tačiau tie atvejai ganėtinai skirtingi. Tik vienas pranešimas (vaikžudystė) yra apie tėvų smurtą prieš vaikus, žinutėje apie psichologę vaikai, mano manymu, išvis niekuo dėti, nes nenurodytas tos anoreksija sergančios dukters amžius, istorija iš Peskaros geriausiu atveju liudija, kad jokio smurto nebuvo, o berniukas mirė per nelaimingą atsitikimą, pagaliau įsiskaičius į pranešimą iš Buskatės akivaizdu, kad jis apie kone trisdešimtmetį žaliūką, o tikroji naujiena keturiolikos metų senumo. Ką tuo puslapiu norėjo pasakyti laikraštis? Gal ir nieko iš anksto suplanuoto, gal koks tingus redaktorius, gavęs keturis agentūros pranešimus, nutarė sudėti juos į krūvą, kad būtų didesnis įspūdis. Tačiau iš tikro laikraštis skelbia idėją, pavojaus signalą, rimtą įspėjimą, dar ką nors... Ir visais atvejais reikia galvoti apie skaitytojus, kiekvienam iš tų pranešimų atskirai jie būtų likę visiškai abejingi, bet visi kartu priverčia juos perskaityti tą puslapį. Supratot? Žinau, kiek protingai prikalbėta apie tai, kad laikraščiai visada rašo *darbininkas kalabrietis užpuolė bendradarbį*, bet niekada neparašys *darbininkas kunėjietis užpuolė bendradarbį*, sutinku, tai rasizmas, tačiau įsivaizduokite puslapį, kuriame būtų parašyta *darbininkas kunėjietis* ir taip toliau, ir panašiai, *pensininkas iš Mestrės nužudė savo žmoną, kioskininkas iš Bolonijos nusižudė, mūrininkas genujietis pasirašė tuščią čekį* – skaitytojams nė motais,

iš kur visi tie tipai... Tačiau kai rašoma apie darbininką kalabrietį, pensininką iš Materos, kioskininką iš Fodžos ir mūrininką palermietį – sukuriamas susirūpinimas nusikalstamumu šalies pietuose, štai jums ir tikroji naujiena... Mūsų laikraštis leidžiamas Milane, o ne Katanijoje, tad privalome atsižvelgti į skaitytojų milaniečių jausmus. Įsidėmėkit, *sukurti naujieną* – gražus posakis, mes kuriame naujienas ir reikia mokėti pateikti jas tarp eilučių. Daktare Kolona, laisvalaikiu prisėskit su mūsų redaktoriais, pavartykit agentūrų pranešimus ir sudėliokit kelis teminius puslapius. Pasimokykit parodyti naujieną ten, kur jos nebuvo arba nemokėta įžvelgti. Sėkmės.

Kita tema buvo pranešimo paneigimas. Mūsų laikraštis dar neturėjo skaitytojų, taigi, kad ir kokią naujieną būtume parašę, nebūtų kam jos paneigti. Tačiau laikraštis laikomas solidžiu, kai sugeba tokiems pranešimų paneigėjams atsikirsti, ypač jei prisistato kaip nebijantis susitepti rankas. Tad reikėjo ne tik pasitreniruoti kaip susitvarkyti su tikrais paneigimais ateity, bet ir pasimokyti kurti skaitytojų laiškus, kuriuos vėliau reikės paneigti. Kad leidėjas pamatytų, iš kokio mes molio.

– Kaip tik vakar mudu su daktaru Kolona tai aptarėm. Kolona, galėtumėt išdėstyti pranešimo paneigimo techniką?

– Gerai, – tariau, – pateiksiu mokyklinį pavyzdį, kuris ne tik išgalvotas, bet ir, pripažinkim, gerokai perdėtas. Paneigimo parodija, prieš keletą metų pasirodžiusi savaitraštyje *l'Espresso*. Daryta prielaida, kad savaitraštis gavo tokio Skrupulo Neigėjo laišką, dabar jums jį perskaitysiu.

Gerbiamas vyriausiasis redaktoriau, noriu patikslinti informaciją, pateiktą jūsų laikraščio praėjusio numerio straipsnyje „Per idas nieko neteko matyti", kurį pasirašė Sparnuotoji Tiesa. Netiesa, kad dalyvavau Julijaus Cezario nužudyme. Kaip aki-

vaizdžiai matyti iš pridedamo gimimo liudijimo, gimiau Molfetoje 1944 metų kovo 15 dieną, taigi praėjus daugeliui amžių po to tragiško įvykio, kurį, beje, visada griežtai smerkiau. Ponia Tiesa, matyt, neteisingai suprato, kai pasakiau, kad su keliais draugais visada švenčiu 44-ųjų kovo 15-ąją.

Lygiai taip pat netikslu, tarsi paskui būčiau tokiam Brutui pasakęs: „Vėl susitiksime Filipuose.“ Patikslinu, kad niekada nepalaikiau jokių ryšių su ponu Brutu, kurio net vardas iki vakar dienos man buvo nežinomas. Per mūsų trumpą pokalbį telefonu išties pasakiau poniai Tiesai, kad netrukus ruošiuosi susitikti su atsakingu už transportą tarybos nariu Filipu, tačiau sakinys buvo ištartas pokalbio apie automobilių eismą kontekste. Šiame kontekste niekada nesakiau pasamdęs žudikus, kurie turėtų pašalinti tą beprotį išdaviką Julijų Cezarį, o „raginu tarybos narį pašalinti beprotišką eismą Julijaus Cezario aikštėje“. Dėkoju, pagarbiai – jūsų Skrupulas Neigėjas.

– Kaip nepuolant veidu į purvą reaguoti į tokį tikslų paneigimą? Štai geras atsakymas.

Atsižvelgiu, jog ponas Neigėjas visiškai neneigia, kad Julijus Cezaris nužudytas per 44-ųjų kovo idas. Taip pat atsižvelgiu, kad ponas Neigėjas, gimęs 1944-ųjų kovo 15-ąją, su keletu draugų visada švenčia savo gimtadienį. Būtent šį keistą paprotį ir norėjau demaskuoti savo straipsnyje. Ponas Neigėjas gal ir turi asmeninių priežasčių lėbaudamas paminėti šią datą, tačiau negali nesutikti, kad sutapimas mažų mažiausiai keistas. Be to, jis neabejotinai atsimins, kad per ilgą ir išsamų interviu, kurį man davė telefonu, yra ištaręs štai tokį sakinį: „Manau, visada reikia Cezariui atiduoti tai, kas Cezario.“ Ponui Neigėjui labai artimas šaltinis, kuriuo abejoti neturiu jokio pagrindo, mane patikino, kad tai, ką Cezaris gavo, buvo dvidešimt keturi dūriai peiliu.

Pažymiu, jog savo laiške ponas Neigėjas vengia atskleisti, kas galiausia tas durtines žaizdas padarė. O dėl apgailėtinos pataisos apie Filipus, tai man prieš akis užrašų knygelė, kurioje be mažiausio abejonės šešėlio parašyta, kad ponas Neigėjas pasakė ne „susitiksime su Filipu", o būtent „vėl susitiksime Filipuose".

Tą patį galiu patvirtinti ir dėl grasinimų Julijui Cezariui. Pastabos užrašų knygelėje, kuri dabar atskleista man prieš akis, aiškiai byloja: „Rag. tar. nar. ...šalinti... smą Jul. Cez." Žema siekti išvengti kaltės ar bandyti pažaboti spaudą įrodinėjant, kad balta yra juoda, ar pasitelkus žodžių žaismą."

– Po juo – Sparnuotosios Tiesos inicialai. Taigi, kodėl toks paneigimo paneigimas yra veiksmingas? Pirmiausia – pastaba, kad laikraštis gavo informaciją iš ponui Neigėjui artimų šaltinių. Tai visada veikia, šaltinių nebūtina atskleisti, gana pakišti mintį, kad laikraštis turi patikimų šaltinių, vertesnių pasitikėjimo nei tie, kuriais remiasi ponas Neigėjas. Dar – nuoroda į žurnalisto užrašų knygelę. Tos knygelės niekas niekada nepamatys, bet mintis apie gyvo pokalbio užrašus įkvepia pasitikėjimą laikraščiu, skatina mintis apie egzistuojančius dokumentus. Ir pagaliau – pakartojamos užuominos, pačios savaime nereikšmingos, tačiau meta įtarimo šešėlį Neigėjui. Nesakau, kad pranešimų paneigimai turėtų atrodyti būtent taip, čia tik parodija, bet gerai įsidėmėkite tris pamatinius paneigimo paneigimo elementus: patikimų šaltinių suteikta informacija, užrašų knygelė ir abejotinas Neigėjo patikimumas. Supratot?

– Puikiausiai, – sutartinai atsakė visi.

O jau kitą dieną kiekvienas atsinešė labiau tikėtinų pranešimo paneigimo pavyzdžių, ir ne tokių groteskiškų, bet ne mažiau veiksmingų paneigimo paneigimų. Mano šeši mokiniai išmoko pamoką.

Maja Frezija pasiūlė:

– *Atsižvelgiame į paneigimą, tačiau patiksliname, kad mūsų pranešimas paremtas magistratūros dokumentais, taigi, turi garantiją.* Skaitytojai nežino, kad atliekant tyrimą Neigėjas buvo išteisintas. Jie nežino nei to, kad tie dokumentai turėtų būti konfidencialūs ir nežinia kaip pateko į mūsų rankas, nei to, kiek jie yra tikri. Daktare Simėjau, aš užduotį atlikau, bet, jums leidus, pasakysiu, kad tai – niekinga.

– Brangute, – sarkastiškai tarė Simėjas, – būtų dar niekingiau pripažinti, kad laikraštis nepatikrino šaltinių. Tačiau sutinku, nederėtų skelbti duomenų, kuriuos galima patikrinti, visada geriau apsiriboti užuominomis. Užsiminti nereiškia sakyti ką nors tikslaus, reikia tik mesti įtarimo šešėlį informacijos neigėjui. Pavyzdžiui: *mielai atsižvelgiame į pranešimo patikslinimą, bet, kaip sužinojome, ponas Neigėjas (visada vartoti kreipinį „ponas", o ne „gerbiamasis" ar „daktaras", mūsų šalyje nėra baisesnio įžeidimo) į įvairius laikraščius yra parašęs dešimtis paneigimų. Matyt, toks jo nuolatinis užsiėmimas.* Taigi, jeigu Neigėjas atsiųstų dar vieną paneigimą, galėtume jo nespausdinti arba pateikti su komentaru, kad ponas Neigėjas nesiliauja kartojęs tuos pačius dalykus. Taip skaitytojas įtikės, kad jis – paranoikas. Štai jums užuominos pranašumai: sakydami, kad Neigėjas rašo ir į kitus laikraščius, mes skelbiame gryną tiesą, kurios niekas negali paneigti. Veiksminga užuomina yra tokia, kuri nurodo savaime nereikšmingus, tačiau nepaneigiamus, nes tikrus, faktus.

Įsidėmėję šiuos vertingus patarimus, ėmėmės – kaip mėgo sakyti Simėjas – *brainstormingo*. Palatinas atsiminė bendradarbiavęs su galvosūkių savaitraščiais ir pasiūlė, kad greta televizijos programų, orų prognozės ir horoskopų laikraštyje turėtų būti minklių kampelis.

Simėjas jį pertraukė:

– Velniai rautų, horoskopai, laimė, kad priminėt, juk mūsų skaitytojai pirmiausia ieškos jų! Panele Frezija, štai jums pirmoji užduotis. Paskaitinėkit horoskopus laikraščiuose ir žurnaluose ir apmeskit kelias pasikartojančias schemas. Apsiribokit optimistinėm prognozėm, žmonėms nepatinka išgirsti, kad kitą mėnesį mirs nuo vėžio. Parenkit horoskopus, kurie tiktų kiekvienam, noriu pasakyti, šešiasdešimtmetė skaitytoja tikrai nesitikės sutikti savo gyvenimo jaunuolio, rašykit, tarkim, kad netrukus Ožiaragiui nutiks tai, kas padarys jį laimingą, tinka visiems: ir paaugliui, jei kartais skaitytų mūsų laikraštį, ir pabuvusiai moteriškei, kuri vis dar apsimeta jauna, ir sąskaitininkui, laukiančiam, kad jam pakeltų algą. Brangusis Palatinai, grįžkim prie minklių. Ką turėjote omeny? Kryžiažodžius?

– Kryžiažodžius, – atsakė Palatinas. – Deja, teks kurti tokius, kuriuose klausiama, kas išsilaipino Marsaloje...

– Ir galėsime džiaugtis, jei skaitytojai parašys „Garibaldis“, – vyptelėjo Simėjas.

– O užsienietiškuose kryžiažodžiuose slypi kitas galvosūkis. Sykį viename prancūziškame laikraštyje buvo klausimas, kas yra *ami de simples* ir reikėjo parašyti *herboriste,* nes *simple* yra ne tik koks „naivuolis“, bet ir „gyduolė“.

– Tokie dalykai ne mums, – tarė Simėjas. – Mūsų skaitytojas ne tik nežino, kas yra gyduolė, bet gal nežino ir ką veikia žolininkas. Garibaldis, Ievos vyras arba veršiuko motina – tik tokie dalykai.

Čia prabilo Maja vaikiškos šypsenos nutviekstu veidu, lyg ruoštųsi iškrėsti išdaigą. Ji pasakė, tarsi kryžiažodžiai – puikus sumanymas, bet skaitytojai tik kitame numeryje sužinos, ar teisingai atsakė, todėl galėtume apsimesti, lyg ankstesniuose numeriuose būtume paskelbę konkursą, ir išspausdinti smagiausius atsakymus. Pavyzdžiui, galėtume įsivaizduoti paprašę kuo kvailiau atsakyti į kvailus klausimus.

– Kadaise universitete smagindavomės kurdami klausimų ir atsakymų kliedinius. Tarkim: kodėl bananai auga ant medžių? Jei

augtų ant žemės, juos iškart suėstų krokodilai. Kodėl slidės slysta sniegu? Jei slystų tik ikrais, žiemos sportas būtų labai brangus.

Palatinas užsidegė:

– Kodėl Cezaris prieš mirdamas suspėjo pasakyti *Tu quoque Brute**? Nes jį nudūrė ne Scipionas Afrikietis. Kodėl rašome iš kairės į dešinę? Jei rašytume kitaip, sakiniai prasidėtų tašku. Kodėl lygiagretės niekada nesusikerta? Jeigu jos susikirstų, gimnastai susilaužytų kojas.

Kiti irgi užkibo, ir į varžybas įsitraukė Bragadočis:

– Kodėl yra dešimt pirštų? Nes jei būtų šeši, turėtume tik šešis Dievo įsakymus ir, tarkim, niekas nedraustų vogti. Kodėl Dievas yra tobuliausia būtybė? Nes jei būtų netobuliausia – būtų mano pusbrolis Gustavas.

Įsitraukiau į žaidimą:

– Kodėl viskis išrastas Škotijoje? Jei būtų išrastas Japonijoje, būtų sakė ir negalėtume jo gerti su sodos vandeniu. Kodėl jūra tokia plati? Nes joje daug žuvų ir būtų kvaila jas perkelti ant Didžiosios Šv. Bernardo perėjos. Kodėl penkiasdešimt trys pragysta gaidys? Jei pragystų per trisdešimt tris – būtų masonų didysis magistras.

– Pala, – įsiterpė Palatinas. – Kodėl stiklinės viršus atviras, o apačia uždara? Jei būtų atvirkščiai – visi barai bankrutuotų. Kodėl mama visada mama? Nes jei kartais būtų ir tėtis, ginekologai nebežinotų, kur žiūrėti. Kodėl nagai auga, o dantys – ne? Jei būtų kitaip, neurotikai kramtytų dantis. Kodėl užpakalis yra apačioje, o galva viršuje? Priešingu atveju būtų sunku suprojektuoti tualetą. Kodėl kojos lenkiasi į išorę, o ne į vidų? Jei būtų kitaip, kiltų pavojus per avarinį lėktuvo nusileidimą. Kodėl Kristupas Kolumbas plaukė į vakarus? Jei būtų plaukęs į rytus, būtų atradęs Frozinonę. Kodėl pirštai turi nagus? Jei turėtų lėliukes – būtų akys.

Varžybos nesustabdomai įsibėgėjo, vėl prabilo Frezija:

---

* Ir tu, Brutai? (*Lot.*)

– Kodėl aspirino tabletė skiriasi nuo iguanos? Įsivaizduokite, kas nutiktų, jei būtų priešingai. Kodėl šuo ant šeimininko kapo numiršta? Nes ten nėra medžio, prie kurio galėtų pasiusioti, ir po trijų dienų jam sprogsta šlapimo pūslė. Kodėl status kampas prilygsta devyniasdešimčiai laipsnių? Neteisingas klausimas: jis niekam neprilygsta, jį prilygina kiti.

– Gana, – nukirto Simėjas, nors ir negalėjo susilaikyti nešyptelėjęs. – Studentiški žaidimėliai. Neužmirškit, mūsų skaitytojai – ne intelektualai, skaitę siurrealistus, kūrusius, kaip juos vadino, dailius lavonus. Jie viską suprastų tiesiogiai ir palaikytų mus bepročiais. Ponai, dabar tikrai ne laikas linksmintis. Grįžkim prie rimtų pasiūlymų.

Taip skyrius „Kodėl“ atkrito. Gaila, būtų buvęs smagus. Tačiau visa ta istorija paakino mane įdėmiau įsižiūrėti į Mają Freziją. Jeigu ji tokia sąmojinga – turėtų būti miela. Savotiškai tokia ir buvo. Kodėl savotiškai? To savotiškumo dar neperpratau, bet jau susidomėjau.

Frezija akivaizdžiai jautėsi nusivylusi ir pabandė pasiūlyti ką nors iš savo srities:

– Netrukus prasidės knygų atranka apdovanojimui „Strega“. Gal reikėtų jas pristatyti? – paklausė.

– Jūs, jaunimas, vis apie kultūrą, laimė, kad nebaigėt universiteto, pasiūlytumėt penkiasdešimties puslapių kritinį straipsnį...

– Nebaigiau universiteto, bet skaitau.

– Neverta per daug dėmesio skirti kultūrai, mūsų skaitytojai neskaito knygų, geriausiu atveju – „Sportą“. Bet sutinku, laikraštis negali apsieiti be gal ne kultūrai, bet, tarkim, kultūrai ir estradai skirto puslapio. Tačiau kultūriniai įvykiai turi būti pristatyti interviu forma. Interviu su autorium būna taikus, juk nė vienas autorius nepeiks savo knygos, todėl ir mūsų skaitytojai bus apsaugoti nuo įžei-

džiamo, paniekinamo susidorojimo su juo. Ir reikia parinkti tokius klausimus, kurie būtų ne tiek apie knygą, kiek pristatytų rašytoją, jo trūkumus ir silpnybes. Panele Frezija, įgijote puikią patirtį aprašydama slaptas meilės istorijas. Pagalvokite apie interviu, žinoma, menamą, su kuriuo nors šiandien populiariu autorium, o jeigu to rašytojo ar rašytojos knyga apie meilę – išpeškit atsiminimų apie pirmąją meilę, gal net šiek tiek pagiežos varžovams. Padarykit iš tos nelemtos knygos ką nors žmoniško, kad suprastų ir namų šeimininkė ir nesigraužtų jos neperskaičiusi. Kita vertus, kas skaito laikraščiuose apžvelgiamas knygas? Dažniausiai nė pats apžvalgininkas, visa laimė, jei ją bus perskaitęs pats autorius, nes pavarčius kai kurias knygas atrodo, kad ne.

– Viešpatie, – pratarė Maja Frezija pablykšdama, – ar man taip niekada ir nepavyks atsikratyti tų meilės istorijų prakeiksmo...

– Brangute, nejau tikėjotės, kad pasikviečiau jus rašyti apie tarptautinę politiką ar ekonomiką?

– Įtariau, kad ne, bet vyliausi klydusi.

– Na jau, nereikia šiauštis, pabandykit ką nors brūkštelti, mes visi jumis labai pasitikime.

VI

Balandžio 15 diena, trečiadienis

Atmenu, tądien Kambrija pasakė:

– Girdėjau per radiją, kai kurie tyrimai rodo, kad atmosferos užterštumas daro įtaką jaunosios kartos penio dydžiui, nors, mano galva, tai ne tik sūnų, bet ir jų tėvų problema, jie tik ir kalba apie sūnaus pimpaliuko dydį. Kai gimė manasis ir pamačiau jį klinikos naujagimių kambaryje, šūktelėjau: oho, kokie pautai, visiems kolegoms iškvaršinau galvas.

– Visų naujagimių kiaušiniai milžiniški, ir taip sako visi tėvai, – tarė Simėjas. – Be to, juk žinot, klinikose dažnai supainioja etiketes, gal ten buvo ne jūsų sūnus, su visa pagarba jūsų žmonai.

– Tačiau šita žinia tiesiogiai susijusi su tėvais, nes užterštumas gali pridaryti žalos ir suaugusiųjų dauginimosi aparatui, – paprieštaravo Kambrija. – Jei pasklistų mintis, kad dėl pasaulio užterštumo išnyks ne tik banginiai, bet ir, atsiprašau už žodį, pimpalas, – ekologijos šalininkų iškart padaugėtų.

– Įdomu, – pakomentavo Simėjas, – bet iš kur galim žinoti, kad

komandoras ar bent jo patarėjai norėtų sumažinti atmosferos užterštumą?

– Dėl Dievo meilės, juk duotume pavojaus signalą, – nenusileido Kambrija.

– Galbūt, tačiau duoti pavojaus signalus ne mūsų darbas, tai būtų terorizmas, – atšovė Simėjas. – Norite sukelti abejonių dėl dujotiekio, naftos, mūsų juodosios metalurgijos pramonės? Mes – ne žaliųjų laikraštis. Savo skaitytojus turime raminti, o ne bauginti.

Kelias akimirkas galvojo, paskui pridūrė:

– Nebent tuos dalykus, kurie kenkia peniui, gamintų farmacijos įmonė, apie kurią komandoras mielai duotų pavojaus signalą. Tačiau tuos dalykus reikia aptarti kiekvieną atskirai. Taigi, jei turite minčių – klokit, o aš nuspręsiu, priimti jas ar atmesti.

Kitą dieną Liučidis atsinešė į redakciją beveik baigtą straipsnį. Istorija buvo tokia. Vienas jo pažįstamas gavo Suvereniojo karinio šv. Jono Jeruzaliečio ordino – Maltos ordino kavalierių – Vildjė Švenčiausiosios Trejybės ekumeninio priorato – La Valetos vyriausiosios vadovybės – Kvebeko priorato laišką su pasiūlymu tapti Maltos ordino kavalieriumi, už nemenką sumelę nusiperkant įrémintą diplomą, medalį, skiriamąjį ženklą ir dar visokių niekniekių. Liučidis sumanė pasigilinti į riterių ordinų istoriją ir padarė neįtikėtinų atradimų.

– Klausykit, kažkur turiu karabinierių raportą, – neklauskit, kaip jį gavau, – kuriame demaskuojami kai kurie Maltos pseudoordinai. Jų šešiolika, ir reikia nepainioti su tikruoju Suvereniuoju kariniu hospitaljerų šv. Jono Jeruzalės, Rodo salos ir Maltos ordinu, kurio būstinė yra Romoje. Jų visų pavadinimai panašūs, su minimaliom variacijom, visi jie vienas kito nepripažįsta ir nevertina. 1908 metais rusai Jungtinėse Valstijose įkuria ordiną, kuriam jau mūsų laikais vadovavo Jo Karališkoji Didenybė princas Robertas Paterno Aerbė

Aragonas, Perpinjano kunigaikštis, Aragono karališkosios šeimos galva, Aragono ir Balearų sosto įpėdinis, Paterno Šventosios Agotos Kaspino ir Balearų karališkosios karūnos ordinų didysis magistras. Tačiau 1934 metais nuo šio kamieno atsiskiria toks danas, jis įkuria kitą ordiną, o to ordino kancleriu iškelia Graikijos ir Danijos princą Petrą. Septintajame dešimtmetyje toks perbėgėlis iš rusiško kamieno Polis de Kranjė de Kasanjakas Prancūzijoje įkuria ordiną ir paveda jį globoti buvusiam Jugoslavijos karaliui Petrui II. 1965 metais buvęs Jugoslavijos karalius Petras II susivaidija su Kasanjaku ir Niujorke įkuria kitą ordiną, kurio didžiuoju prioru tampa Graikijos ir Danijos princas Petras. 1966 metais to ordino kancleriu tampa toks Robertas Basaraba fon Srankovanas Chimšiašvilis, bet vėliau jis nuo tų pareigų nušalinamas ir tada įkuria Ekumeninį Maltos riterių ordiną, vėliau jo imperatoriškuoju ir karališkuoju globėju taps princas Henrikas III Konstantinas di Vigo Laskaris Aleramikas Paleologas del Monferatas. Jis save laiko Bizantijos sosto įpėdiniu ir Tesalijos kunigaikščiu, o vėliau įkuria dar vieną Maltos ordiną. Dar radau Bizantijos protektoratą, įkurtą Rumunijos princo Karolio, kuris atsiskyrė nuo Kasanjako, Didįjį prioratą, kurio didžiuoju valdytoju tampa toks Tona-Bartetas, o Jugoslavijos princas Andrejus, kuris jau yra Petro II įkurto ordino didysis magistras, tampa Rusijos priorato (vėliau jis tapo Maltos ir Europos didžiuoju karališkuoju prioratu) didžiuoju magistru. Yra net ordinas, kurį septintajame dešimtmetyje įkūrė baronas de Šuaberas ir Viktoras Buza, kitaip tariant, Viktoras Timūras II, Balstogės stačiatikių arkivyskupas metropolitas, Vakarų ir Rytų diasporos patriarchas, Gdansko Respublikos ir Baltarusijos Demokratinės Respublikos prezidentas, didysis totorių ir mongolų chanas. Ir dar yra Didysis tarptautinis prioratas, kurį 1971 metais įkūrė jau minėta Jo Karališkoji Didenybė Robertas Paterno drauge su baronu markizu Alariečiu, o jo didžiuoju globėju 1982 metais tampa kitas Paterno, imperatoriškosios šeimos galva iš Konstantinopolio Leopardis Tornasinis Paterno, Rytų Romos im-

perijos paveldėtojas, įšventintas teisėtas Visuotinės apaštalinės bizantiškųjų apeigų stačiatikių bažnyčios įpėdinis, Monteaperto markizas, Lenkijos sosto grafas palatinas. 1971 metais Maltoje atsiranda Suverenusis karinis šv. Jono Jeruzaliečio ordinas (tas pats, nuo kurio pradėjau), atskilęs nuo Basarabos ordino, jį globoja Alesandras Likastras Grimaldis Laskaris Komnenas Ventimilja, La Šastro kunigaikštis, Deolso aukščiausiasis valdovas ir markizas, o šiuo metu jo didysis magistras yra markizas Karlas Stivala di Flavinji, kuris, mirus Likastrui, susivienijo su Pjeru Paslo ir perėmė Likastro titulus, kaip ir Jo Didenybės arkivyskupo, Belgijos visuotinės stačiatikių bažnyčios patriarcho, suverenaus karinio Jeruzalės šventyklos ordino didžiojo magistro ir Pasaulinio senųjų ir pirmapradžių apeigų suvienyto Memfio ir Misraimo masonų ordino didžiojo magistro titulus. Tiesa, vos neužmiršau: kad būtum *à la page*, dar gali įstoti į Siono prioratą kaip Jėzaus Kristaus, vedusio Mariją Magdalietę ir įkūrusio Merovingų dinastiją, palikuonis.

– Jau vien visų tų veikėjų vardai būtų puiki naujiena, – tarė Simėjas, kuris susižavėjęs užsirašinėjo pastabas. – Tik pagalvokit, ponai, Polis de Kranjė de Kasanjakas, Likastras (kaip sakėt?) Grimaldis Laskaris Komnenas Ventimilja, Karlas Stivala di Flavinji...

– ...Robertas Basaraba fon Srankovanas Chimšiašvilis, – pergalingai priminė Liučidis.

– Manau, daugelis mūsų skaitytojų bent kartą yra gavę panašių siūlymų ir mes padėsime jiems apsiginti nuo tokių spekuliacijų, – pridūriau.

Simėjas akimirką dvejojo, paskui pasakė turintis pagalvoti. Kitą dieną neabejotinai susižinojo ir pranešė mums, kad mūsų leidėjas save tituluoja komandoru, nes yra Betliejaus Švenčiausiosios Marijos ordino riteris.

– O dabar akivaizdu, kad Betliejaus Švenčiausiosios Marijos ordinas – tik dar viena apgaulė. Tikrasis yra Jeruzalės Švenčiausiosios Marijos ordinas, kitaip tariant, *Ordo fratrum domus hospitalis*

Sanctae Mariae Teutonicorum in Jerusalem, pripažintas popiežiaus metraštyje. Nors dabar, kai Vatikane tokia sumaištis, manau, nė juo negalima pasitikėti, tačiau tikrai nekyla abejonių, kad Betliejaus Švenčiausiosios Marijos komandoras yra nelyginant Gausybės Rago kaimo seniūnas. O jūs norėtumėt spausdinti reportažą, kuris mestų įtarimo šešėlį mūsų komandoro ordinui ir netgi jį pajuoktų? Palikime kiekvienam jo iliuzijas. Apgailestauju, Liučidi, tačiau jūsų puikusis straipsnis keliaus į šiukšliadėžę.

– Norite pasakyti, kad kiekvieną straipsnį teks derinti su komandoru? – paklausė Kambrija, kaip visada linkęs užduoti kvailus klausimus.

– Neišvengiamai, – atsakė Simėjas. – Kaip sakoma, jis mūsų pagrindinis akcininkas.

Čia Maja dar kartą įsidrąsino ir pristatė galimą tyrimą. Istorija buvo tokia. Prie Tičino vartų, rajone, kuris virto vis labiau turistiniu, veikė picerija-restoranas „Šiaudai ir šienas". Maja, gyvenanti kanalų rajone, vaikščiojo pro ją daugelį metų. Ir visus tuos metus ta didžiulė picerija, kurioje, kaip matėsi pro langus, buvo mažiausiai šimtas vietų, būdavo nykiai tuščia, tik vienas kitas turistas gerdavo kavą prie staliuko lauke. Bet restoranas neatrodė apleistas, kartą Maja iš smalsumo užsuko vidun ir, išskyrus už dvidešimties stalų nuo jos sėdinčią šeimą, buvo vienintelė lankytoja. Užsisakė lakštinių „Šiaudai ir šienas", ropinaitę baltojo vyno ir gabalėlį obuolių pyrago, viskas buvo labai skanu, nebrangu, o padavėjai malonūs. Taigi, jei kas nors turi tokį didelį restoraną su darbuotojais, virtuve ir viskuo kitu, bet jame metų metus nėra lankytojų, ir jei tas žmogus protingas – turėtų jį uždaryti. Tačiau „Šiaudai ir šienas" veikia jau dešimt metų, diena iš dienos, tris tūkstančius šešis šimtus penkiasdešimt dienų ar panašiai.

– Čia kažkokia paslaptis, – tarė Kostanca.

– Jokios paslapties, – atsakė Maja. – Paaiškinimas akivaizdus: restoranas priklauso triadai, mafijai ar kamorai, jis įsigytas už ne-

švarius pinigus ir yra gera legali investicija. Betgi toji investicija jau davė pelną ir būtų galima restoraną uždaryti, nebešvaistant pinigų. Tačiau ne, jis veikia. Kodėl?

– Kodėl? – kaip visada paklausė Kambrija.

Atsakymas parodė, kad Maja yra guvaus proto.

– Restoranas reikalingas kasdien išplauti nuolat įplaukiančius nešvarius pinigus. Kas vakarą aptarnauji kelis užklydusius klientus ir išmuši kasos čekius, lyg jų būtų buvę šimtai. Taip deklaruotas įplaukas įneši į sąskaitą banke, o kad su tokia daugybe grynųjų nekristum į akis, – nė vienas lankytojas kažkodėl nesusimokėjo kreditine kortele, – atidarai sąskaitas dvidešimtyje skirtingų bankų. Už tą dabar jau legalų kapitalą moki visus priklausančius mokesčius, tiesa, dosniai atskaitęs visas administravimo ir aprūpinimo išlaidas (padirbtų faktūrų nesunku susiveikti). Visi žino, kad, norėdamas išgryninti nešvarius pinigus, turi pakloti penkiasdešimt procentų pajamų. O pagal šitą sistemą prarandi daug mažiau.

– O kaip visa tai įrodyti? – paklausė Palatinas.

– Paprastai, – atsakė Maja. – Du finansų policijos inspektoriai nueina pavakarieniauti, gal jis ir ji, kad atrodytų lyg sutuoktiniai, jie valgo, dairosi aplinkui ir mato, kad restorane, be jų, tik dar du klientai. Kitą dieną finansų policija atlieka patikrinimą, randa išmuštus šimtą čekių, ir norėčiau išgirsti, ką pasakys savininkai.

– Viskas ne taip paprasta, – įsiterpiau. – Tarkim, tiedu finansų policijos inspektoriai nueina ten aštuntą, bet, kad ir kiek valgytų, po devintos jiems teks išeiti, kitaip ims kelti įtarimą. Kas įrodys, jog tas šimtas klientų neužgriuvo tarp devintos ir vidurnakčio? Reikėtų visą vakarą siųsti valgyti bent tris ar keturias policininkų poras. Paskui, jei kitą rytą restoranas patikrinamas, kas paaiškėja? Finansų policija visada džiaugiasi nustačiusi slepiančius įplaukas, bet ką ji gali padaryti tiems, kurie jų parodo daugiau, nei iš tiesų gauna? Savininkai visada gali pasiteisinti, kad sugedo kasos aparatas ir sistema užsikirto. Ką daryti tokiu atveju? Vėl tikrinti ? Jie nekvaili, jau

pažįsta policininkus, ir kai šie sugrįš, tą vakarą netikri čekiai nebus išmušti. Taigi, finansų policijai tektų tikrinti kiekvieną vakarą, pasitelkus pulką picos valgytojų, ir gal per metus restoranas pagaliau bankrutuotų, tačiau labiau tikėtina, kad ji pavargtų tai daryti, nes turi ir kitų darbų.

– Na žinot, – pyktelėjo Maja, – finansų policijos darbas sugalvoti, kaip tai padaryti, mes tik iškeliame problemą.

– Brangute, – geraširdiškai tarė Simėjas, – štai kas nutiktų, jei išspausdintume tokį reportažą. Pirma, užsitrauktume finansų policijos nemalonę, nes jai prikišamai parodytume, kad ji nepastebėjo apgaulės, o tie žmonės, patikėkit, moka atkeršyti, jeigu ne mums, tai tikrai komandorui. Kita vertus, kaip sakėte, čia triadų, kamoros, ndrangetos ar dar kokio velnio reikalai, ir tikitės, kad jie sėdės sudėję rankas? O mes čia tykiai lauksim, kada jie mums pakiš bombą? Ir žinot, ką jums dar pasakysiu? Mūsų skaitytojai apsidžiaugs galėdami nebrangiai pavalgyti restorane kaip iš detektyvo, į „Šiaudus ir šieną“ prigužės silpnapročių, o mes iš to pešim tik tiek, kad būsim tą piceriją išgarsinę. Todėl į šiukšlių dėžę. Nusiraminkit ir grįžkit prie horoskopų.

VII

Balandžio 15 dienos, trečiadienio, vakaras

Maja man pasirodė tokia sumišusi, kad prisigretinau jai einant iš redakcijos. Nė nepajutau, kaip paėmiau už parankės.

– Maja, nesikrimskit. Eime palydėsiu jus namo, pakeliui užsuksim kur nors išgerti.

– Gyvenu kanalų rajone, ten pilna barų, žinau vieną tokį, kur daro puikų „Belinį“, dievinu jį. Ačiū.

Įsukome į Ripa Tičinezės gatvę ir pirmąkart pamačiau kanalus. Žinoma, buvau apie juos girdėjęs, bet maniau, kad jau visi uždengti. Pasijutau nelyginant Amsterdame. Maja didžiuodamasi pasakė, jog Milanas kitados iš tiesų atrodė kaip Amsterdamas, iki pat centro išvagotas kanalų. Turėjo būti nuostabus, todėl jį taip mėgo Stendalis. Paskui higienos sumetimais tie kanalai buvo uždengti, išliko tik šioje miesto dalyje, su pašvinkusiu vandeniu, nors kadaise jų pakrantėse knibždėjo skalbėjų. Tiesa, paėjėjus į gilumą dar galima pamatyti senųjų namų kvartalus, dauguma jų – daugiabučiai su bendrais balkonais.

Daugiabučiai su bendrais balkonais man irgi buvo grynas *flatus vocis* arba šeštojo dešimtmečio nuotraukos iš tų laikų, kai redagavau enciklopedijas ir teikdavau nuorodas į Bertolacio „El nost Milan“ pastatymą Mažajame teatre, bet jau ir tuomet maniau, kad jie iš devyniolikto amžiaus.

Maja nusijuokė:

– Milane dar pilna daugiabučių su bendrais balkonais, tik dabar jie toli gražu ne vargetoms. Eime, parodysiu.

Įvedė mane į erdvų kiemą.

– Čia pirmas aukštas rekonstruotas, įrengtos antikvarų krautuvėlės, nors, tiesą sakant, jie labiau sendaikčių pardavėjai, tik pučiasi ir nori brangiai parduoti, ir šlovės laukiančių dailininkų dirbtuvės. Viskas turistams. Bet tie du aukštai viršuje išlikę kaip senais laikais.

Pamačiau, kad viršutinius aukštus juosia balkonai su geležiniais turėklais, iš jų galėjai patekti į butus, ir paklausiau, ar kas nors dar džiauna lauke skalbinius.

Maja nusijuokė:

– Juk mes ne Neapolyje. Čia beveik viskas rekonstruota, kadaise laiptai vedė tiesiai į balkoną, iš jo įeidavai į butą, to balkono gale būdavo vienas tualetas daugeliui šeimų, toks turkiškas, o apie dušą ar vonią galėjai tik pasvajoti. Dabar viskas perdaryta turtuoliams, kai kuriuose butuose yra net sūkurinės vonios ir už juos plėšia nežmoniškus pinigus. Name, kuriame gyvenu, kiek mažiau. Mano butas dviejų kambarių, sienos drėksta ir visa laimė, kad jame įrengė klozetą ir dušą, bet dievinu šį kvartalą. Žinoma, netrukus rekonstruos ir tą namą, o man teks išsikraustyti, nes nepajėgsiu susimokėti nuomos. Nebent „Rytoj“ artimiausiu metu bus pradėtas leisti ir būsiu priimta dirbti. Dėl to ir pakenčiu žeminimą.

– Maja, neįsižeiskit, juk akivaizdu, kad pirmiausia reikia suprasti, ką galima ir ko negalima pasakoti. Kita vertus, Simėjas įsipareigojęs ne tik laikraščiui, bet ir leidėjui. Gal kai rašėte apie

slaptąsias meilės istorijas, tiko viskas, bet čia truputį kitaip, mes kuriame dienraštį.

– Todėl ir tikėjausi atsikračiusi tų meilės šiukšlių, norėjau tapti rimta žurnaliste. Bet gal esu nevykėlė. Kol buvo gyvi tėvai, reikėjo jiems padėti, todėl ir nebaigiau universiteto, paskui buvo per vėlu tęsti studijas, gyvenu skylėje, niekada netapsiu specialiąja Persijos įlankos karo korespondente... Ką rašau? Horoskopus, maustau patikliuosius. Darbas nevykėliui, nieko nepadarysi...

– Mes tik pradėjom. Kai viskas susidėlios į vietas, gausite ir kitų užduočių. O kol kas pateikėte nuostabių pasiūlymų, man jie labai patiko, manau, ir Simėjui.

Jaučiau, kaip meluoju, reikėjo pasakyti, kad ji atsidūrė aklagatvyje, kad niekada nebus išsiųsta į Persijos įlanką, verčiau tegul bėga, kol dar nevėlu, bet nenorėjau dar labiau jos gniuždyti. Ir spontaniškai išsakiau tiesą – ne apie ją, o apie save.

Nelyginant apnuoginęs širdį poetas nė nepastebėjau pradėjęs ją tujinti.

– Pažiūrėk į mane, matai, aš irgi nebaigiau universiteto, visą gyvenimą dirbau pagalbinius darbus, o perkopęs penkiasdešimt sutikau dirbti dienraštyje. Žinai, kada išties tapau nevykėliu? Kai pradėjau manyti esąs nevykėlis. Jei nebūčiau pradėjęs mintyse to gromuliuoti – bent vieną partiją tikrai būčiau laimėjęs.

– Perkopęs penkiasdešimt? Neatrodot. Norėjau pasakyti, neatrodai.

– Duotum tik keturiasdešimt devynerius?

– Liaukis, esi gražus vyras, o kai mus mokai, akivaizdu, kad nestokoji humoro jausmo. Tai liudija gaivumą, jaunatviškumą...

– Geriausiu atveju liudija išmintį, taigi, žilą galvą.

– Ne, nes matyti, kad netiki tuo, ką kalbi, bet sutikai veltis į šią avantiūrą ir tai darai... kaip čia pasakius... ciniškai, bet džiugiai.

Džiugiai? Ji pati buvo džiaugsmo ir melancholijos įsikūnijimas, o į mane žiūrėjo (kaip pasakytų prastas rašytojas?) elniuko akimis.

Elniuko? Niekai, tiesiog mums einant žvelgė į mane iš apačios, nes buvau už ją aukštesnis. Tik tiek. O kiekviena moteris, žiūrinti į tave iš apačios, panaši į Bembį.

Atėjome į jos bariuką. Ji gurkšnojo „Belinį", o aš nurimau prie savojo viskio. Žvelgiau į moterį, kuri nebuvo prostitutė, ir jaučiausi tarsi atjaunėjęs.

Gal dėl to kaltas alkoholis, bet dabar mano išpažintis liejosi laisvai. Kaip seniai su niekuo neatviravau? Papasakojau kadaise turėjęs žmoną, bet ji mane palikusi. Pasakiau, kad ji mane pakerėjo, kai pažinties pradžioje, teisindamasis dėl pridarytų nesąmonių, paprašiau man atleisti, prisipažinęs esąs kvailys, o ji atsakė: „Myliu tave, net jei esi kvailys." Tokie dalykai priverčia beprotiškai įsimylėti, bet gal paskui ji susivokė, kad esu kvailesnis, nei galėtų pakęsti, ir taip viskas baigėsi.

Maja nusijuokė („koks gražus meilės prisipažinimas: myliu tave, net jei esi kvailys!") ir pasakė, kad, nors yra daug jaunesnė ir niekada nemanė esanti kvaila, irgi yra patyrusi nelaimingų meilės istorijų, gal todėl, kad negalėjo pakęsti kitų kvailumo, o gal kad visi bendraamžiai ar kiek vyresni vyrai jai atrodė nesusitupėję.

– Lyg pati būčiau susitupėjusi. Taigi, kaip matai, man beveik trisdešimt, o vis dar netekėjusi. Nes mes niekaip nemokam pasitenkinti tuo, ką turim.

Trisdešimt? Balzako laikais trisdešimtmetė moteris būdavo jau apvytusi. Jei ne plonytės raukšlelės aplink akis, lyg būtų daug verkusi ar bijotų šviesos ir saulėtom dienom nuolat markstytųsi, Majai galėjai duoti ne daugiau kaip dvidešimt.

– Ar galėtų būti didesnė sėkmė už malonų dviejų nevykėlių susitikimą, – tariau ir iškart pajutau kone baimę.

– Mulkis, – žaviai pasakė.

Paskui atsiprašė, pabūgusi tokio besaikio familiarumo.

– Neatsiprašinėk, esu tau dėkingas, – tariau. – Dar niekas taip gundančiai nevadino manęs mulkiu.

Kiek persistengiau. Laimė, ji suskubo pakeisti pokalbio temą.

– Savininkai norėtų, kad čia būtų kaip „Harry's Bar", o nė nemoka deramai išstatyti gėrimų, – tarė. – Žiūrėk, tarp viskių stovi džinas „Gordon", o „Sapphire" ir „Tanqueray" buteliai visai kitur.

– Kas, kur? – paklausiau žiūrėdamas priešais, kur mačiau tik kitus staliukus.

– Ne ten, – pasakė, – pažiūrėk už baro!

Pasisukau, ji sakė tiesą, bet kaip galėjo tikėtis, kad matau tą patį, ką ir ji? Tai buvo užuomina į vėlesnį atradimą, kurį padariau padedamas nelabojo Bragadočio. Tačiau tąkart nekreipiau dėmesio ir pasinaudojau proga paprašyti sąskaitos. Dar ištariau kelis paguodžiamus sakinius ir palydėjau iki namų durų, pro kurias matėsi čiužinių meistro dirbtuvės. Keista, kad dar liko tokių meistrų, nepaisant spyruoklinių čiužinių reklamos per televiziją. Maja padėkojo:

– Nuraminai, – nusišypsojo ir ištiesė man ranką. Ši buvo šilta ir dvelkė dėkingumu.

Grįžau namo palei kanalus, per senąjį Milaną, kuris atrodė draugiškesnis už Bragadočio. Pamaniau, kad reikėtų geriau pažinti tą nesiliaujantį stebinti miestą.

VIII

Balandžio 17 diena, penktadienis

Ateinančiomis dienomis, kai kiekvienas ruošė namų darbus (kaip juos vadinom), Simėjas pristatė projektus, gal ne itin skubius, bet jau reikėjo pradėti apie juos galvoti.

– Dar nežinau, įdėsim į Nr. 0/1, ar Nr. 0/2, nors ir Nr. 0/1 dar liko daug baltų lapų, nesakau, kad turėtume pradėti nuo šešiasdešimties puslapių kaip „Corriere“, tačiau bent dvidešimt keturis reikėtų išspausti. Kai kuriuos užpildysim reklamom, nesvarbu, kad jų niekas nesiūlo, paimsim iš kitų laikraščių ir pateiksim kaip savo – taip pelnysim leidėjo pasitikėjimą, o jis pamatys gerą būsimo pelno šaltinį.

– Reikėtų ir užuojautų puslapio, – pasiūlė Maja, – tai irgi grynas pelnas. Galėčiau sukurti. Dievinu numarinti žmones keistais vardais, su nepaguodžiamai liūdinčiais giminaičiais, o labiausiai patinka ne giminaičiai, kurie mirus kokiam svarbiam asmeniui iškart pasiskelbia gedintys, nors jiems nė motais nei velionis, nei jo šeima, bet jie tokią užuojautą naudoja kaip *name dropping*, kad pasakytų: žiūrėkit, aš irgi jį pažinojau.

Šmaikšti kaip visada. Tiesa, po ano vakarinio pasivaikščiojimo jos šiek tiek šalinausi, ji irgi laikėsi santūriai – abu jautėmės nesaugūs.

– Užuojautos – gera mintis, tik pirma baikite horoskopus, – sutiko Simėjas. – Tačiau galvojau apie ką kita. Apie „bordelius“, tiksliau, – kadangi dabar visi sako „bordelis“ ir tas žodis jau nieko nereiškia, – senuosius viešuosius namus. Dar juos atsimenu, 1958-aisiais, kai buvo uždaryti, jau buvau suaugęs.

– O aš buvau pilnametis ir ne viename teko lankytis, – pasakė Bragadočis.

– Nekalbu apie tą Kjaravalės gatvėje, ten buvo tikras viešnamis, su pisuarais koridoriuje, kad lankytojai prieš pradėdami galėtų nusilengvinti... – ...ir išplerusiomis kekšėmis, kurios plačiai žirgliodavo ir kaišiodavo liežuvius kareiviams ir išsigandusiems provincialams, o šeimininkė rėkaudavo: pirmyn, jaunuoliai, nėra ko kuklintis...

– Bragadoči, prašyčiau, čia yra moterų.

– Gal jei jau apie tai rašysit, – nesutrikusi įsiterpė Maja, – derėtų sakyti, kad keturias dešimtis perkopusios būtybės vangiai šlaistėsi aplink, gašliai vaipydamosi prieš geismu degančius klientus...

– Šaunuolė, Frezija, ne visai taip, bet, žinoma, teks rasti rafinuotesnį stilių. Juolab kad aš mieliau lankydavausi padoresniuose namuose, kaip San Džovani sul Muro gatvėje, *Liberty* stilius, ten visada būdavo pilna intelektualų, kurie ateidavę ne dėl sekso (sakydavo), o dėl meno istorijos...

– Arba tie Fjori Kjari gatvėje, *Art Decò* stiliaus, su spalvingom plytelėm, – ilgesingai pridūrė Bragadočis. – Kažin, kiek mūsų skaitytojų juos atsimena.

– O tie, kurie tais laikais dar buvo nepilnamečiai, juos matė Felinio filmuose, – priminiau, nes kas neturi gyvosios atminties, ieško jos mene.

– Bragadoči, šią užduotį patikiu jums, – užbaigė Simėjas. – Parašykit gražią apybraižą, parodykit, kad seni geri laikai nebuvo tokie ir blogi.

– Kodėl turėtume prisiminti viešnamius? – sudvejojau. – Jie dar galėtų sujaudinti seniokus, bet tikrai papiktintų seniokes.

– Kolona, štai ką jums pasakysiu, – atsakė Simėjas. – Penkiasdešimt aštuntaisiais viešnamius uždarė, o septintojo dešimtmečio pradžioje kažkas nupirko senąjį viešnamį Fjori Kjari gatvėje ir jame įrengė restoraną, labai prabangų, su tom spalvingom plytelėm. Išsaugojo ir porą kambarių, paauksavo bidė. Kad žinotumėt, kiek įkaitusių ponių prašydavo savo vyrų jas ten nusivesti, jos geiste geidė suprasti, kas anuomet ten darėsi... Tiesa, visa tai jaudino tik kurį laiką, paskui toms ponioms nusibodo, o gal virtuvė nebuvo tokia gera kaip aplinka. Restoranas buvo uždarytas, istorijos pabaiga. Paklausykit, galvoju apie teminį puslapį: kairėje – Bragadočio straipsnis, dešinėje – reportažas apie nusmurgusius miesto pakraščio bulvarus, kur vaikštinėja šliundros ir vakarais negali su vaikais praeiti. Jokių komentarų, susiejančių šiuos du reiškinius, išvadas palikim skaitytojams, juk iš esmės širdyje visi apsidžiaugtų, jei būtų grąžinti senieji gerieji viešnamiai: moterys – todėl, kad vyrai neieškotų bulvaruose šliundrų, kurios prismardina mašiną pigiais kvepalais, vyrai – todėl, kad pastebėti įsmukę į kurio nors iš jų vestibiulį visada galėtų pasakyti užėję dėl vietos kolorito, gal pažiūrėti *Liberty* stiliaus. Kas parengs reportažą apie kekšes?

Kostanca pasakė pagalvosiąs, niekas neprieštaravo: važinėdamas naktį bulvarais išeikvosi daug degalų, be to, rizikuoji susidurti su dorovės policija.

Tą vakarą mane sujaudino Majos žvilgsnis. Tarsi ji būtų suvokusi, kad atsidūrė duobėje su gyvatėmis. Tad atmetęs bet kokį atsargumą palaukiau, kol ji išeis, dar palūkuriavau ant šaligatvio, sakydamas, kad turiu likti centre, nes reikia užsukti į vaistinę, o kadangi žinojau, kuriuo keliu ji pasuks, pasivijau pusiaukelėje.

– Išeisiu, tikrai išeisiu, – pasakė verksmingai, visa virpėdama. –

Koks čia laikraštis? Mano slaptosios meilės istorijos niekam nekenkė, daugių daugiausia duodavo pelno moterų kirpykloms, į kurias ponios eidavo, be kita ko, ir paskaityti tų žurnaliukų.

– Maja, neužsigauk, Simėjas tik eksperimentuoja protais, nebūtinai puls apie viską rašyti. Kol kas tik ieškome, siūlome hipotezes, scenarijus, tai – graži patirtis, juk niekas tavęs neprašo vaikštinėti bulvarais persirengus kekše, kad paimtum iš jų interviu. Bet šįvakar tau viskas eina skersai, liaukis apie tai galvojusi. Ką pasakytum apie kiną?

– Tame ten rodo jau matytą filmą.

– Kokiame tame ten?

– Tame, kurį ką tik praėjom, kitapus gatvės.

– Juk laikiau tave už parankės ir žiūrėjau į tave, ne į kitapus gatvės. Esi keistuolė, žinojai?

– Tu niekada nematai to, ką aš, – atsakė. – Šiaip ar taip, dėl kino sutinku, nusipirkim laikraštį ir pažiūrėkim, ką rodo kur nors netoliese.

Nuėjome žiūrėti filmo, bet jo visai neatsimenu, nes, pajutęs, kad ji vis dar dreba, suėmiau jos ranką, vėl šiltą ir dvelkiančią dėkingumu, ir taip sėdėjom lyg sužadėtiniai, bet tie nuo apskritojo stalo, kurie miegodavo atskirti kardu.

Palydėjęs ją namo – buvo kiek pralinksmėjusi, – broliškai pakštelėjau į kaktą ir patapšnojau per skruostą, kaip ir priklauso senam draugui. Juk iš esmės (pagalvojau) galėčiau būti jos tėvas.

Ar beveik.

IX

Balandžio 24 diena, penktadienis

Tą savaitę darbavomės su ilgokom pertraukom. Neatrodė, kad kuris nors veržtųsi dirbti, taip pat ir Simėjas. Kita vertus, dvylika numerių per metus – tai ne po numerį kasdien. Skaičiau pirmųjų straipsnių apmatus, vienodinau stilių, braukiau pernelyg įmantrius žodžius. Simėjas pritarė:

– Ponai, kuriame laikraštį, o ne literatūrą.

– Beje, pradėjo plisti mobiliųjų telefonų mada, – įsikišo Kostanca. – Vakar toks vienas traukinyje greta manęs ilgai kalbėjosi su banku apie savo reikalus ir viską apie jį sužinojau. Manau, žmonės eina iš proto. Reikėtų brūkštelėti apybraižą apie vertybes.

– Tas mobiliųjų telefonų šišas ilgai netruks, – atsakė Simėjas. – Pirma, jie siaubingai brangūs ir tik nedaugelis pajėgia juos įpirkti. Antra, žmonės netrukus supras, kad nėra jokio reikalo kiekvieną akimirką visiems skambinti, pasiges asmeninio pokalbio, akis į akį, o mėnesio gale pamatys nepakeliamai didelę telefono sąskaitą. Ta mada laikysis dar metus, daugių daugiausia dve-

jus. Kol kas mobilieji telefonai naudingi tik svetimautojams, kad galėtų tartis dėl pasimatymų nesinaudodami namų telefonu, gal dar santechnikams, kuriems bet kada gali paskambinti, kad ir kur jie dirbtų. Daugiau niekam. Todėl toks straipsnis mūsų skaitytojų nedomina, nes dauguma jų tokio telefono neturi, o tiems keliems, kurie turi, dėl to nebus nei šilta, nei šalta, maža to, palaikys mus snobais, *radical chic.*

– Ne vien tai, – įsiterpiau. – Neužmirškit, kad Rokfeleriui, Anjeliui arba Jungtinių Valstijų prezidentui mobilusis telefonas nereikalingas, jie turi būrius jais besirūpinančių sekretorių. Todėl netrukus visi supras, kad jais naudojasi tik tie, kurie nori atrodyti esą svarbūs, vargetos, kurie turi būti visada pasiekiami bankui, kad sužinotų pereikvoję sąskaitą, arba viršininkui, tikrinančiam, kuo jie šiuo metu užsiima. Taip mobilusis telefonas taps žemesnės visuomeninės padėties simboliu ir niekas jo nebenorės.

– Nebūčiau tokia tikra, – pasakė Maja, – jis yra kaip *prêt-à-porter*, kitaip tariant, megztuko, džinsų ir skarelės derinys: taip gali rengtis ir aukštuomenės dama, ir proletarė, tik pastaroji nemoka suderinti jo dalių arba mano, kad stilinga mūvėti tik naujutėlaičius džinsus, ir niekada neapsimaus nutrintų, o dar dėvės juos su aukštakulniais, ir visi iškart supras, kad ji ne aukštuomenės dama. Tačiau proletarė to nesupranta, ji ir toliau patenkinta vilki prastai suderintus drabužius, nesuvokdama, kad taip pasirašo sau nuosprendį.

– O kadangi ji gal skaito „Rytoj", mes jai prikišamai pasakysim, kad ji – ne dama. Ir kad jos vyras tik dedasi esąs svarbus arba yra svetimautojas. Ir nežinia, gal komandoras Vimerkatė siekia pradėti verslą su mobiliųjų telefonų įmonėmis, o mes jam padarysime meškos paslaugą. Žodžiu, ši tema arba niekam nerūpi, arba yra per daug opi. Todėl palikim. Čia kaip su kompiuteriu. Komandoras pasirūpino, kad kiekvienas jį turėtume, juo patogu rašyti ar jame saugoti duomenis, nors aš senovinio auklėjimo ir sunkiai suprantu, kaip tai daroma. Bet dauguma mūsų skaitytojų yra tokie kaip aš, jiems ne-

reikia kompiuterio, nes jie neturi saugotinų duomenų. Todėl nereikia mūsų skaitytojams diegti menkavertiškumo komplekso.

Palikę elektroniką, tądien pradėjom skaityti jau pataisytą straipsnį, ir Bragadočis paklausė:

– Maskvos įniršis? Ar ne banalu nuolat vartoti tokius emfatinius posakius: prezidento įniršis, pensininkų įtūžis ir panašiai?

– Ne, – atsakiau, – skaitytojai būtent tokių posakių ir tikisi, prie to juos pripratino laikraščiai. Skaitytojai supranta įvykius tik kai sakoma stoti mūru prieš mūrą, vyriausybė pranašauja ašaras ir kraują, kelias veda įkalnėn, prezidentas karui pasiruošęs, Kraksis šaudo tiesiu taikymu, laikas spaudžia, nereikia jo demonizuoti, nėra ko skųstis pilvo skausmais, įklimpome iki kaklo arba atsidūrėm ciklono aky. Politikas ne energingai kalba – jis griaudžia. Tvarkos palaikymo pajėgos dirba profesionaliai.

– Ar būtina nuolat kalbėti apie profesionalumą? – pertraukė Maja. – Visi dirba profesionaliai. Akivaizdu, kad mūrininkas, sumūrijęs sieną, kuri nesugriuvo, dirba profesionaliai, profesionalumas turėtų būti norma ir reikėtų rašyti apie atgrubnagį mūrininką, kurio sumūryta siena sugriuvo. Juk kai santechnikas atkemša mano kriauklę, aš jam padėkoju, sakau: puiku, ačiū, bet nesakau: dirbote profesionaliai. To betrūko, jei būtų darbavęsis kaip Džo Paiperis iš Peliuko Mikio istorijų. Tas primygtinis kalbėjimas apie profesionalų darbą lyg apie kokį stebuklą verčia manyti, kad žmonės dažniausiai dirba prastai.

– Ir iš tiesų, skaitytojai mano, kad žmonės dažniausiai dirba prastai ir reikia viešinti profesionaliai atliktus darbus, tai toks lyg ir formalesnis būdas pasakyti, kad viskas puikiai pavyko. Karabinieriai sučiupo vištų vagį? Jie dirbo profesionaliai.

– Bet juk čia kaip su „geruoju popiežium". Lyg visi iki jo buvę popiežiai būtų blogi.

– Gal žmonėms taip atrodė, kitaip nesakytų „gerasis popiežius". Ar kada matei Pijaus XII nuotrauką? Filmuose apie agentą 007 tiktų vaidinti SPECTRE vadą.

– Tačiau Joną XXIII geruoju popiežium pavadino laikraščiai, o žmonės tik pakartojo.

– Teisingai. Laikraščiai moko žmones, kaip reikia galvoti, – įsiterpė Simėjas.

– Laikraščiai perteikia žmonių požiūrį ar jį formuoja?

– Ir taip, ir kitaip, panele Frezija. Iš pradžių žmonės nežino, koks jų požiūris, mes jiems pasakome ir jie susivokia jį turėję. Per daug nefilosofuokim ir dirbkim kaip profesionalai. Kolona, tęskite.

– Gerai, baigsiu savo sąrašą: ir avis sveika, ir vilkas sotus, mygtukų kambarys, kažkas stoja į kovą, tyrėjų taikiklyje, nevykę meilės nuotykiai, išeiti iš tunelio, kiaušiniai jau sudaužyti, nėra šventų, būkime budrūs, sunku išnaikinti piktžoles, vėjas pasisuko, televizija pasiima liūto dalį, o mums lieka tik trupiniai, privalome atsigriebti, klausymosi indeksas krito, aiškiai parodyti, įsiklausyti į rinką, išeiti sugniuždytam, trys šimtai šešiasdešimties laipsnių, dieglys šone, prasidėjo masinis grįžimas namo... O svarbiausia – atsiprašyti. Anglikonų bažnyčia atsiprašo Darvino, Virdžinijos valstija atsiprašo už vergovės tragediją, ENEL atsiprašo dėl tiekimo sutrikimų, Kanados vyriausybė oficialiai atsiprašė inuitų. Reikia sakyti ne „Bažnyčia persvarstė savo požiūrį į Žemės sukimąsi", o „popiežius atsiprašė Galilėjaus".

Maja džiugiai suplojo.

– Teisybė, niekada taip ir nesupratau, ar toji atsiprašymų mada liudija kuklumo protrūkį, ar akiplėšiškumą: padarai ką nors, ko turėtum nedaryti, paskui atsiprašai ir nusiplauni rankas. Primena seną anekdotą apie kaubojų: jis joja prerija ir iš dangaus pasigirsta balsas, liepiantis joti į Abiliną, jau Abiline tas pats balsas liepia eiti į salūną ir ruletėje ant penkto numerio pastatyti visus pinigus. Kaubojus pa-

klūsta, iškrinta aštuonioliktas numeris ir tas pats balsas sušnabžda: „Apgailestauju, mes pralošėm.“

Nusijuokėm, paskui kibom į kitus darbus. Reikėjo įdėmiai perskaityti ir aptarti Liučidžio straipsnį apie Trivulcijaus senelių namų reikalus, svarstymas užtruko gerą pusvalandį. Kai globėjiškos dvasios užlietas Simėjas apačioje esančiame bare visiems užsakė kavos, tarp manęs ir Bragadočio sėdinti Maja sušnabždėjo: „Aš padaryčiau ir priešingai, noriu pasakyti, jei laikraštis būtų skirtas kiek labiau išprususiems skaitytojams, norėtųsi turėti rubriką su priešingybėm.“

– Kokia būtų Liučidžio priešingybė? – įtariai paklausė Bragadočis.

– Ne, ką pagalvojot? Kalbėjau apie stereotipų priešingybes.

– Apie juos kalbėjome daugiau nei prieš pusvalandį, – pasakė Bragadočis.

– Na ir kas, aš nesilioviau galvojusi.

– O mes ne, – kirste nukirto Bragadočis.

Jo nepritarimas Majai, regis, buvo nė motais, ji žiūrėjo į mus lyg į kokius tuščiagalvius:

– Kalbu apie ciklono akies ar griaudžiančio ministro priešingybes. Tarkim, Venecija yra Pietų Amsterdamas, fantazija kartais pranoksta tikrovę, pradėsiu tuo, kad esu rasistas, stiprūs kvaišalai atveda prie marihuanos, jauskis, lyg būtum mano namuose, sakyčiau, galėtume jusintis, kas patiria malonumą – pasitenkina, esu nukvakęs, bet ne senas, arabų kalba man – matematika, sėkmė mane pakeitė, tiesą sakant, Musolinis padarė ir daug šlykštybių, Paryžius bjaurus, bet paryžiečiai malonūs, Riminyje visi guli paplūdimyje ir kojos nekelia į diskotekas, jis pervedė savo kapitalą į Batipalją.

– Taip, ir viena šeima apnuodijo visą grybą. Iš kur traukiat tokias nesąmones? – paklausė Bragadočis, lyg jis būtų kardinolas Ipolitas, o Maja – Ariostas.

– Kai kurias radau prieš mėnesį išleistoje knygelėje, – atsakė ji. –

Tačiau atsiprašysiu, laikraščiui „Rytoj“ jos išties netinka. Vis nepataikau. Gal jau metas namo.

– Klausyk, – pasakė Bragadočis, – eime, mirštu, kaip noriu tau kai ką papasakoti. Jei nepapasakosiu – sprogsiu.

Po pusvalandžio vėl sėdėjome „Moriddžio“ smuklėje, pakeliui Bragadočis nenorėjo nieko atskleisti, tik pasakė:

– Supratai, kuo serga Maja? Ji autistė.

– Autistė? Juk autistai yra uždari, nebendraujantys. Kodėl ji autistė?

– Skaičiau apie vieną eksperimentą, nustatantį pirmuosius autizmo požymius. Tarkim, kambaryje esu aš, tu ir Petriukas, vaikas autistas. Tu liepi man kur nors paslėpti kamuoliuką ir išeiti. Aš įmetu jį į vazą. Kai išeinu, tu išimi kamuoliuką iš vazos ir įdedi į stalčių. Paskui klausi Petriuko: kai ponas Bragadočis sugrįš, kur jis ieškos kamuoliuko? Petriukas atsakys: stalčiuje, kur daugiau? Kitaip tariant, Petriukas nesusimąsto, kad man kamuoliukas tebėra vazoje, nes jam jis jau yra stalčiuje. Petriukas nemoka galvoti to, ką galvoja kiti, jis mano, kad visi galvoja tą patį ką ir jis.

– Tai ne autizmas.

– Nežinau, kas tai būtų, gal kokia švelni autizmo forma, kaip irzlumas yra pirma paranojos stadija. Maja tokia, ji nesugeba pažvelgti kitų akimis ir mano, kad visi galvoja tą patį ką ji. Atmeni, anądien pasakė, kad jis čia niekuo dėtas, o tas jis buvo kažkoks žmogus, apie kurį kalbėjome prieš gerą valandą. Ji ir toliau apie jį galvojo, o gal atsiminė tik tą akimirką, bet nesusimąstė, kad mes jau seniai jį užmiršom. Patikėk, ji mažų mažiausiai kuoktelėjusi. O tu nenuleidi nuo jos akių, lyg kalbėtų orakulas...

Kvailystės, pamaniau ir nukirtau:

– Visi orakulai kuoktelėję. Gal ji – Kumų sibilės palikuonė.

Kai įsikūrėme smuklėje, Bragadočis prabilo.

– Turiu tokią sensaciją, dėl kurios galėtume parduoti šimtą tūkstančių laikraščio „Rytoj“ egzempliorių, jeigu jis jau būtų parduodamas. Tačiau norėčiau tavo patarimo. Atiduoti savo atradimą Simėjui ar bandyti parduoti kokiam kitam laikraščiui, kuris jau leidžiamas? Dinamitas. Apie Musolinį.

– Man nelabai panašu į didelę aktualiją.

– Toji istorija aktuali todėl, kad iki šiol kažkas mus gerokai mulkino, maža to – daug kas, sakyčiau, visi.

– Kokia prasme?

– Istorija ilga, kol kas dar tik hipotezė, o be mašinos negaliu nuvažiuoti kur reikia, kad apklausčiau dar gyvus liudininkus. Tačiau pradėkim nuo visiems žinomų faktų, paskui pasakysiu, kodėl mano hipotezė yra nepaneigiama.

Bragadočis neatskleidė nieko naujo, tik glaustai persakė, anot jo, visiems žinomą informaciją, – ji per daug paprasta, pasakė, kad būtų tikra.

Taigi, sąjungininkai pralaužia Gotų liniją ir artinasi prie Milano, karas jau pralaimėtas, 1945 metų balandžio 18-ąją Musolinis palieka Gardos ežero pakrantę, atvyksta į Milaną ir prisiglaudžia prefektūroje. Dar pasitaria su ministrais dėl galimo pasipriešinimo iš Valtelinos slėnio, bet jau yra pasiruošęs galui. Po dviejų dienų duoda paskutinį interviu paskutiniam ištikimam savo šalininkui Gaetanui Kabelai, paskutinio Socialinės Respublikos laikraščio „Aleksandrijos tauta“ redaktoriui. Balandžio 22-ąją pasako paskutinę kalbą gvardijos karininkams, joje, regis, yra ir tokie žodžiai: „Praradus tėvynę nebėra prasmės gyventi.“

Po kelių dienų sąjungininkai jau Parmoje, išlaisvinama Genuja, o lemtingąją balandžio 25-ąją darbininkai pagaliau užima Sesto San Džovanio gamyklas. Po pietų Musolinį su keliais sekėjais, tarp kurių ir generolas Gracianis, arkivyskupijoje priima kardinolas Šusteris ir suveda jį su Išlaisvinimo komiteto delegacija. Regis, pavėlavęs į su-

sitikimą Sandras Pertinis ant laiptų prasilenkia su Musoliniu, bet gal tai tik legenda. Išlaisvinimo komitetas reikalauja besąlyginės kapituliacijos ir įspėja, kad su jais jau tariasi net vokiečiai. Fašistai (paskutiniai išlikę visada aršiausi) nesutinka taip negarbingai pasiduoti, prašo laiko pagalvoti ir išeina.

Vakarop Pasipriešinimo judėjimo vadai jau nebegali ilgiau laukti, ką sugalvos priešininkai, ir įsako pradėti visuotinį sukilimą. Musolinis su ištikimiausiųjų palyda bėga į Komą.

Į Komą atvyksta ir jo žmona Rakelė su vaikais Romanu ir Ana Marija, bet Musolinis kažkodėl atsisako su jais susitikti.

– Kodėl? – paklausė Bragadočis. – Todėl, kad laukė susitikimo su meiluže Klareta Petači? Bet jeigu ji dar nebuvo atvykusi, kas jam trukdė dešimt minučių pasimatyti su savo šeima? Įsidėmėk šį faktą, nes kaip tik čia ir prasideda mano įtarinėjimai.

Komas Musoliniui atrodė saugi vieta, buvo kalbama, kad aplinkui mažai partizanų ir jis galėsiąs ten pratūnoti, iki atvyks sąjungininkai. Pagrindinė Musolinio problema iš tiesų buvo kaip nepakliūti į rankas partizanams ir pasiduoti sąjungininkams, šie surengtų teisingą teismo procesą, o paskui bus matyti. Arba tikėjosi iš Komo pervažiuoti į Valteliną, kur ištikimiausieji sekėjai, tarkim, Pavolinis, jam garantavo galėsią suorganizuoti stiprų kelių tūkstančių vyrų pasipriešinimą.

– Tačiau kaip tik tada jis atsisako važiuoti į Komą, ir neklausk, kur tas nelemtas konvojus šlaistėsi, nes aš ir pats jau nebesusigaudau, o ir mano tyrimui, tiesą sakant, nelabai svarbu, kur jie važiuoja ir iš kur grįžta. Tarkim, važiuoja link Menadžijaus, iš ten gal tikisi patekti į Šveicariją, paskui atvyksta į Kardaną, kur prie jų prisideda Petači, ir pasirodo vokiečių būrys su Hitlerio įsakymu atgabenti jo draugą į Vokietiją (gal Kjavenoje Musolinio laukė lėktuvas, turėjęs sveiką ir gyvą nuskraidinti į Bavariją). Tačiau kažkas nutaria, kad pasiekti Kjavenos neįmanoma, ir konvojus grįžta į Menadžijų, naktį ten atvyksta ir Pavolinis, turėjęs atvesti ir karinę paspirtį, bet su

juo tik septyni ar aštuoni Socialinės Respublikos gvardiečiai. Dučė pasijunta užspeistas, apie pasipriešinimą Valtelinoje negali būti nė kalbos, jam nelieka nieko kito, kaip tik su fašistų vadais ir jų šeimomis prisidėti prie bandančios persikelti per Alpes vokiečių kolonos. Joje – dvidešimt aštuoni sunkvežimiai su kareiviais, kiekviename jų kulkosvaidis, yra ir italų kolona – šarvuotas automobilis ir apie dešimt civilinių mašinų. Tačiau Muso miestelyje, neprivažiavusi Dongo, kolona susiduria su 52-osios Garibaldžio brigados Puekero kontingentu. Žmonių jame nedaug, jam vadovauja Pedras – grafas Pjerluidžis Belinis dele Stelė, o politinis komisaras yra Bilas, Urbanas Ladzaras. Pedras beprotiškai drąsus, jis ima pasiutusiai blefuoti. Įtikina vokiečius, kad aplinkui kalnuose knibžda partizanų, grasina pradėti šaudyti iš mortyrų, nors šios vis dar vokiečių rankose, mato, kad kolonos vadas bando priešintis, bet kareiviai jau įbauginti, jie nori išnešti sveiką kailį, grįžti namo, todėl kalba vis valdingesniu tonu... Žodžiu, po alinančių derybų, apie kurias dabar nepasakosiu, Pedras įtikina vokiečius ne tik pasiduoti, bet ir palikti drauge su jais bandžiusius trauktis italus. Tik taip jiems bus leista keliauti toliau, į Dongą, kur turėsią sustoti ir būsią nuodugniai patikrinti. Žodžiu, vokiečiai kaip paskutiniai niekšai išduoda sąjungininkus, bet savas kailis brangesnis.

Pedras reikalauja palikti jam italus ne tik todėl, kad ten fašistų vadai, bet ir dėl to, kad jau pasklido gandas, jog tarp jų yra ir pats Musolinis. Pedras tuo ir tiki, ir netiki, jis eina derėtis su šarvuoto automobilio vairuotoju, žlugusios Socialinės Respublikos ministro pirmininko pavaduotoju Baraku, jis – karo invalidas, didžiuojasi savo aukso medaliu ir iš esmės Pedrui palieka gerą įspūdį. Baraku norėtų važiuoti į Triestą, kad išgelbėtų miestą nuo jugoslavų invazijos, tačiau Pedras maloniai leidžia suprasti, kad jis pamišėlis ir niekada nepasieks Triesto, o jei ir pasiektų – prieš Tito kariuomenę jų būtų tik saujelė, tada Baraku prašo leisti grįžti, kad dievai žino kur susijungtų su Gracianio pulkais. Pedras (patikrinęs šarvuotą auto-

mobilį ir įsitikinęs, kad Musolinio jame nėra) pagaliau leidžia jam apsigręžti, nenori pradėti susišaudymo, kuris galėtų sugrąžinti vokiečius, bet prieš užsiimdamas kitais įsako saviškiams prižiūrėti, kad šarvuotis tikrai pasuktų atgal, o jeigu bent per du metrus pajudėtų pirmyn – šaudyti. Šarvuotis rauna į priekį, o gal tik pavažiuoja pirmyn, kad apsisuktų, nežinia, kaip ten buvo, partizanai susinervina ir ima šaudyti, kova trumpa, du fašistai nukauti ir du partizanai sužeisti, galiausiai suimami ir šarvuočio, ir civilinių automobilių keleiviai. Pavolinis bando bėgti, puola į ežerą, bet jį pagauna ir grąžina prie kitų, šlapią kaip viščiuką.

Tada Pedras gauna Bilo pranešimą iš Dongo. Patikrinęs vieną iš vokiečių kolonos sunkvežimių, partizanas Džuzepė Negris jį pasikviečia ir pasako, kad „ghè chi el Crapun", arba taisyklingai itališkai būtų, kad „ten yra Didžiagalvis", kitaip tariant, jo manymu, tas keistas kareivis su šalmu, tamsiais akiniais ir pakelta švarko apykakle yra ne kas kitas, kaip Musolinis. Bilas eina pažiūrėti, keistasis kareivis apsimeta, kad nieko nesupranta, bet galų gale demaskuojamas, ten tikrai Dučė, ir Bilas, nelabai išmanydamas, kaip elgtis, bando išlaikyti tos istorinės akimirkos svarbą ir taria: „Italų tautos vardu jūs suimtas." Paskui nusiveda jį į rotušę.

Tuo metu Muse viename iš automobilių su italais partizanai randa dvi moteris, du vaikus ir kažkokį tipą, kuris tvirtina esąs ispanų konsulas, vykstantis į Šveicariją, kur turįs svarbų susitikimą su kažkokiu neįvardytu anglų agentu, tačiau jo dokumentai atrodo padirbti, todėl, nepaisant audringų protestų, jis suimamas.

Pedras su savo būrio partizanais išgyvena istorinę akimirką, nors iš pradžių to lyg ir nesupranta, tik siekia palaikyti viešąją tvarką, išvengti linčo, įtikinti belaisvius, kad jiems nė plaukas nuo galvos nenukris ir jie bus perduoti Italijos vyriausybei, vos tik jam pavyks jai apie juos pranešti. Išties, balandžio 27-osios popietę Pedras telefonu praneša į Milaną apie suimtuosius, ir čia pradeda veikti Išlaisvinimo komitetas, ką tik gavęs sąjungininkų telegramą,

įsakančią pagal 1943 metais Badoljo ir Eizenhauerio pasirašytas paliaubų sąlygas („Benitas Musolinis ir jo pagrindiniai šalininkai fašistai... kurie dabar ar ateityje atsidurtų Sąjungininkų karinės vadovybės ar Italijos vyriausybės kontroliuojamoje teritorijoje, turi būti nedelsiant suimti ir perduoti Jungtinių Tautų pajėgoms“) pristatyti jiems Dučę ir visus Socialinės Respublikos vyriausybės narius. Kalbėta, kad Breso oro uoste jau leidžiasi lėktuvas, turintis išskraidinti diktatorių. Išlaisvinimo komitetas buvo įsitikinęs, kad patekęs į sąjungininkų rankas Musolinis išsisuks, gal keletą metų praleis kalėjime, o paskui vėl grįš į sceną. Luidžis Longas (komitete atstovavęs komunistams) kalbėjo, kad Musolinį reikia iškart nudėti, be teismo ir istorinių kalbų, o didžioji dalis komiteto pareiškė, kad šaliai nedelsiant reikia ženklo, konkretaus ženklo, kuris paliudytų, kad dvidešimt fašizmo metų iš tiesų baigėsi: Dučės lavono. Galiausiai baimintasi ne tik dėl to, kad sąjungininkai pasisavins Musolinį, – bijota, kad, jeigu Musolinio likimas nebus žinomas, jis liks bekūnis, tačiau neparankus vaizdinys, tarsi legendinis Frydrichas Barbarosa, uždarytas oloje, kuris nuolat kurstys praeities ilgesį.

– Ir tuoj išgirsi, kad tie Milane neklydo... Bet nuomonės išsiskyrė: komiteto narys generolas Kadorna siūlė patenkinti sąjungininkų reikalavimą, tik tokių buvo mažuma, ir komitetas nutarė išsiųsti į Komą būrį, kuris įvykdytų Musolinio egzekuciją. Kaip žinome, tam būriui vadovavo tvirtų įsitikinimų komunistas pulkininkas Valerijus ir politinis komisaras Aldas Lampredis.

Nepasakosiu visų alternatyvių hipotezių, tarkim, kad mirties bausmės vykdytojas buvo ne Valerijus, o kažkas daug svarbesnis už jį. Netgi šnabždėta, kad tikrasis jos vykdytojas buvo Mateočio sūnus arba kad šaudė Lampredis, tikrosios to būrio smegenys. Ir taip toliau. Bet patikėkime tuo, kas paskelbta 1947-aisiais: Valerijus buvo sąskaitininkas Valteris Audizijus – vėliau jis pateko į parlamentą kaip didvyris ir komunistų partijos atstovas. Man asmeniškai nesvarbu, kas tai padarė, Valerijus ar kuris nors kitas, todėl galim ir toliau kal-

bėti apie Valerijų. Taigi, Valerijus su savo būriu išvyksta į Dongą. O Pedras, nieko nenutuokdamas apie netrukus atvyksiantį Valerijų, nutaria Dučę paslėpti, bijodamas, kad aplink klaidžiojantys fašistų daliniai gali bandyti jį išvaduoti. O kad įslaptintų vietą, kurioje bus laikomas belaisvis, pirmiausia nusprendžia jį pervežti, – labai slaptai, bet pasirūpinęs, kad žinia plačiai pasklistų, – į šalies gilumą, į Džermazino finansų gvardijos kareivines, iš kur tą pačią naktį Dučė turėjo būti nugabentas į kitą vietą netoli Komo, apie kurią žinojo tik nedaugelis.

Džermazine Pedras turi progą persimesti su suimtuoju keletu žodžių, ir šis paprašo perduoti linkėjimus automobilyje su Ispanijos konsulu važiavusiai poniai, paskui, kiek padvejojęs, prisipažįsta, jog ten Petači. Vėliau Pedras susitiks su Petači, ši iš pradžių apsimes kita, paskui pasiduos, išsipasakos savo gyvenimą su Duče ir kaip paskutinės malonės paprašys palydėti pas mylimąjį. Tokios žmogiškos istorijos sujaudintas Pedras sutrinka, pasitaria su saviškiais ir sutinka patenkinti jos prašymą. Taip Petači kartu su Musoliniu naktį vežama į kitą slėptuvę, bet jos taip ir nepasiekia, nes juos pasiveja žinia, kad sąjungininkai Kome baigia sunaikinti paskutinį fašistinio pasipriešinimo židinį. Dviejų mašinų konvojus vėl pasuka šiaurės kryptim. Mašinos sustoja Acane ir po trumpo žygio pėsčiomis visi pasiekia patikimą De Marijos šeimą, kur Musoliniui su Petači net užleidžiamas kambarėlis su dvigule lova.

Pedras nežino, kad mato Musolinį paskutinį kartą. Jis grįžta į Dongą, miestelio aikštėje pasirodo sunkvežimis, prisėdęs ginkluotų vyrų naujutėlaitėmis uniformomis, kontrastuojančiomis su palaikiais, prastai suderintais jo partizanų drabužiais. Atvykėliai išsirikiuoja prie rotušės. Jų vadas prisistato kaip pulkininkas Valerijus, jis yra karininkas, turintis visus Laisvės savanorių korpuso vadovybės suteiktus įgaliojimus. Pasako esąs atsiųstas sušaudyti belaisvių, visų iki vieno. Pedras bando prieštarauti, reikalauja perduoti belaisvius tiems, kurie surengtų tikrą teismo procesą, tačiau Valerijus pasinau-

doja savo laipsniu, įsako jam perduoti suimtųjų sąrašą ir prie kiekvieno vardo padeda juodą kryžių. Pedras pamato, kad bus sušaudyta ir Klareta Petači, priešinasi sakydamas, kad ji – tik diktatoriaus meilužė, bet Valerijus atsako, jog taip įsakė Milane esanti vadovybė.

– Ir gerai įsidėmėk šį dalyką, taip Pedras rašo savo atsiminimuose, nes vėliau Valerijus kalbės, kad Petači apsikabino mylimąjį ir, nors šis liepęs jai pasitraukti, nepakluso ir buvo sušaudyta per klaidą ar dėl perdėto uolumo. Tačiau iš tiesų ji buvo pasmerkta mirti jau anksčiau, bet svarbiausia netgi ne tai, o tas faktas, kad Valerijus pasakoja kaskart vis kitaip ir juo negalime pasitikėti.

Paskui įvyksta šiokia tokia painiava: išgirdęs apie tariamą ispanų konsulą, Valerijus su juo susitinka, kreipiasi ispaniškai, šis nemoka atsakyti, iš to aiškėja, kad jis joks ne ispanas, Valerijus trenkia jam antausį, sutapatina su Vitorijum Musoliniu ir įsako Bilui nuvedus prie ežero sušaudyti, tačiau pakeliui kažkas atpažįsta, kad tai Klaretos brolis Marčelas Petačis, ir Bilas jį parveda atgal, ir juo blogiau Petačiui, nes kol jis svaičioja apie savo nuopelnus Italijai, slaptus ginklus, kuriuos rado ir nuslėpė nuo Hitlerio, Valerijus ir jį įrašo į myriop pasmerktųjų būrį.

Netrukus po to Valerijus su savo būriu važiuoja į De Marijos namus, paima Musolinį su Petači, nuveža juos į Džulino di Mecegrą ir kažkokioje alėjoje liepia išlipti. Regis, iš pradžių Musolinis tiki, kad Valerijus atvažiavo jo išlaisvinti, ir tik vėliau supranta, kas jo laukia. Valerijus jį pastumia prie geležinės tvorelės, perskaito nuosprendį ir bando (kaip vėliau pasakys) atplėšti nuo jo Klaretą, beviltiškai įsikibusią į mylimąjį. Valerijus šauna, jo automatas užsikerta, jis prašo Lampredžio paduoti kitą ir suvaro į pasmerktąjį penkias kulkas. Vėliau jis pasakys, kad Petači netikėtai atsidūrė šūvių trajektorijoje ir buvo nužudyta per klaidą. Tai – balandžio 28-oji.

– Tačiau visa tai žinome iš Valerijaus liudijimų. Jis teigia, kad Musolinis atrodė kaip skuduras, nors vėlesnės legendos skelbia, kad jis prasagstė milinę šaukdamas: taikykit į širdį. Tiesa ta, kad, išskyrus

mirties bausmės vykdytojus, kuriems ir tada, ir vėliau nurodinėjo komunistų partija, niekas nežino, kas iš tikrųjų toje alėjoje įvyko.

Valerijus grįžta į Dongą ir pasirūpina sušaudyti kitus fašistų vadus. Baraku prašo nešaudyti į nugarą, bet jį įstumia atgal į būrį, ten Valerijus pastato ir Petačį, tačiau kiti pasmerktieji protestuoja, nes laiko jį išdaviku, kažin ko tas tipas prisidirbo. Tuomet nutariama jį sušaudyti atskirai. Kitiems susmukus ant žemės, Petačis ištrūksta ir bėga link ežero, jį pagauna, jis ir vėl išsilaisvina, puola į vandenį, desperatiškai plaukia ir pribaigiamas automato papliūpomis ir šautuvo šūviais. Vėliau Pedras, neleidęs savo partizanams dalyvauti sušaudyme, įsako lavoną išgriebti ir įkelti į tą patį sunkvežimį, kuriame Valerijaus įsakymu jau guli kiti lavonai. Sunkvežimis važiuoja į Džuliną paimti Dučės ir Klaretos kūnų. O iš ten jau lekia į Milaną, balandžio 29-ąją juos visus suguldo Loreto aikštėje, ten pat, kur beveik prieš metus būdavo numetami sušaudytų partizanų lavonai – fašistų kariai visą dieną palikdavo juos saulėje, neleisdami šeimoms paimti palaikų.

Čia Bragadočis suėmė mane už rankos ir taip suspaudė, kad turėjau ją plėšte išplėšti.

– Atsiprašau, bet jau artėju prie tyrimo kulminacijos, – pasakė. – Gerai įsidėmėk: žmonės, pažinoję Musolinį, paskutinį kartą jį matė tą popietę Milano arkivyskupijoje. Paskui jis visur važiavo tik su savo ištikimiausiais sekėjais, ir nuo tada, kai jį priglaudė vokiečiai, o paskui suėmė partizanai, visi buvę šalia asmeniškai jo nepažinojo, buvo matę tik nuotraukose ar propagandiniuose filmuose, o pastarųjų dvejų metų nuotraukose jis atrodė toks sulysęs ir apsiblausęs, jog šnabždėta, kad visai nepanašus į save. Jau sakiau apie balandžio 20-ąją Kabelai duotą paskutinį interviu, kurį Musolinis perskaitė ir pasirašė balandžio 22-ąją, atsimeni? Taigi, savo atsiminimuose Kabela rašo: „Iškart pastebėjau, kad Musolinis atrodo sveikas, priešingai sklandantiems gandams. Nuo to paskutinio karto, kai matėmės, jis nepalyginti pasitaisęs. Tai buvo 1944 metų gruodžio mėnesį, jo

kalbos Milano *Teatro Lirico* proga. Ir anksčiau susitikus – keturiasdešimt ketvirtųjų vasarį, kovą ir rugpjūtį – jis man neatrodė toks švytintis kaip dabar. Oda sveika, įdegusi, akys gyvos, judesiai vikrūs. Net šiek tiek papilnėjęs. Prieš metus, vasarį, mane taip pribloškusio liesumo, dėl kurio jo veidas atrodė sukritęs, išsekęs, neliko nė pėdsako." Tarkim, Kabela varo propagandą ir nori pristatyti Dučę kaip tvirtą vadovą, bet klausyk toliau, paskaitykim Pedro atsiminimus, kuriuose jis aprašo savo pirmąjį susitikimą su suimtu Duče: „Jis sėdėjo durų dešinėje, prie didelio stalo. Jei nebūčiau žinojęs, kad ten Musolinis, nė nebūčiau pažinęs. Atrodė pasenęs, sunykęs, išsigandęs. Akys išplėstos, laksto. Trūkčiodamas kraipo galvą, lyg ko bijotų..." Sutinku, Musolinis ką tik suimtas, nenuostabu, kad bijo, tačiau nuo interviu dienos praėjo vos savaitė, o dar prieš kelias valandas jis buvo tikras, kad galės pereiti sieną. Manai, kad vos per septynias dienas žmogus gali taip sumenkti? Taigi, vyras, su kuriuo kalbėjosi Kabela, ir tas, su kuriuo kalbėjosi Pedras, buvo ne tas pats žmogus. Įsidėmėk, net Valerijus, išsiruošęs sušaudyti legendą, įvaizdį, žmogų, pjaunantį javus ir skelbiantį karo pradžią, Musolinio asmeniškai nepažinojo...

– Taigi, sakai, kad buvo du Musoliniai...

– Tęskime. Po miestą pasklido žinia apie sušaudytuosius ir Loreto aikštę užplūdo džiūgaujančių ir pasibaisėjusių žmonių minia, ji nenustygo vietoje, trypė lavonus, juos darkė, užgauliojo, spjaudė, spardė. Viena moteris iššovė į Musolinį penkias pistoleto kulkas, keršydama už penkis kare žuvusius savo sūnus, kita apšlapino Petači. Kol pagaliau kažkas, gelbėdamas negyvėlius nuo visiško suniokojimo, pakabino juos už kojų ant degalinės skersinio. Tokius juos matome anuometinėse nuotraukose: štai Loreto aikštė, paskui Musolinio ir Klaretos lavonai, kuriuos partizanų būrys kitą dieną nukabino ir nuvežė į lavoninę Gorinio aikštėje. Gerai įsižiūrėk į tas nuotraukas. Jose sumaitoti žmonių kūnai, ištrintais bruožais, pirmiau juos suvarpė kulkos, paskui jie buvo žvėriškai suspardyti, be to, ar tau kada teko matyti žemyn galva kabančio žmogaus nuo-

trauką, kur akys vietoj burnos, o burna vietoj akių? Veidas pasidaro neatpažįstamas.

– Sakai, kad vyras Loreto aikštėje, vyras, kurį sušaudė Valerijus, buvo ne Musolinis. Bet juk Petači tikrai turėjo jį atpažinti...

– Prie Petači dar grįšim. Dabar leisk man išdėstyti savo hipotezę. Nėra abejonės, kad diktatorius turėjo antrininką ir nežinia kiek kartų juo naudojosi oficialiuose paraduose, kad išvengtų pasikėsinimų, kai reikėdavo važiuoti stačiam automobilyje, ir visi jį matydavo tik iš tolo. O dabar įsivaizduok, kad Dučė galėtų nekliudomas pabėgti – kai išvyksta į Komą, Musolinis jau yra ne Musolinis, o jo antrininkas.

– Kur tuomet Musolinis?

– Nespirgėk, prieisiu ir iki jo. Antrininkas ilgus metus gyveno nuošalų, pasiturimą ir sotų gyvenimą, o pasirodydavo tik tam tikromis progomis. Jis jau kone susitapatinęs su Musoliniu ir nesunkiai leidžiasi įtikinamas dar sykį užimti šio vietą, paaiškinus, kad net jei ir būtų suimtas prieš pereidamas sieną, Dučės niekas nedrįstų skriausti. Jam tereikia vaidinti, neperlenkiant lazdos, iki atvyks sąjungininkai. Tuomet galės prisipažinti, kas esąs, ir niekas negalės niekuo jo apkaltinti, daugių daugiausia praleis kelis mėnesius koncentracijos stovykloje. O mainais Šveicarijos banke jo lauks solidi sumelė.

– O kaip iki paskutinės akimirkos jį lydėję fašistų vadai?

– Jie sutiko vaidinti, kad Dučė galėtų pabėgti: jeigu šiam pavyks pasiekti sąjungininkus – gal išgelbės ir juos. Arba didžiausi fanatikai iki pat pabaigos galvoja apie pasipriešinimą ir jiems reikia įtikinamo įvaizdžio į žūtbūtinę kovą pasiryžusių stoti patrakėlių likučiams uždegti. Arba Musolinis visada važiuodavo automobilyje su dviem trimis ištikimaisiais, o kiti fašistų vadai jį matydavo tik iš tolo, su tamsiais akiniais. Nežinau ir tai nelabai svarbu, nes antrininko hipotezė – vienintelė, paaiškinanti, kodėl tariamas Musolinis atsisakė Kome susitikti su savo šeima. Nebuvo galima leisti, kad šeimos nariai sužinotų susikeitimo su antrininku paslaptį.

– O kaip Petači?

– Jos istorija daug graudesnė. Ji atvyksta tikėdamasi rasti tikrąjį Musolinį, bet kažkas ją įspėja ir ji turi apsimesti laikanti antrininką Musoliniu, kad visa ta istorija atrodytų dar tikroviškesnė. Ji turinti ištverti iki sienos, paskui galėsianti laisva keliauti kur tinkama.

– O kaip tuomet paskutinė scena, kur Petači įsikimba į jį ir nori drauge numirti?

– Ją mums papasakojo pulkininkas Valerijus. Mano spėjimas toks: pastatytas prie sienos antrininkas pridirba kelnes ir rėkia, kad jis ne Musolinis. Koks bailys, pagalvoja Valerijus, visaip mėgina išsisukti. Ir pradeda šaudyti. Petači nenaudinga patvirtinti, jog ten – ne jos meilužis, ir ji apsikabina jį, kad viskas atrodytų įtikimiau. Matyt, nesitikėjo, kad Valerijus šaus ir į ją, nors kas žino, moterys iš prigimties isterikės, gal ji pradėjo siautėti ir Valerijui neliko ką daugiau daryti, kaip tik automato papliūpa nutildyti tą patrakėlę. Arba pasvarstyk štai tokią galimybę: Valerijus staiga supranta, kad ten tik antrininkas, bet juk jį pasiuntė sušaudyti Musolinio, jį vienintelį išrinko iš visų italų, negi dabar turėtų atsižadėti jo laukiančios šlovės? Todėl jis irgi įsitraukia į vaidinimą. Jei antrininkas dar gyvas buvo panašus į originalą, juo labiau bus į jį panašus miręs. Kas galėtų paneigti? Išlaisvinimo komitetui reikia lavono ir jis gaus lavoną. O jei kurią dieną pasirodytų tikrasis Musolinis, visada bus galima tvirtinti, kad jis – tik antrininkas.

– O tikrasis Musolinis?

– Šitą hipotezės dalį dar reikia patyrinėti. Turiu išsiaiškinti, kaip jis pabėgo ir kas jam padėjo. Sąjungininkai nenori, kad partizanai sučiuptų Musolinį, jis žino paslapčių, kurios gali pridaryti keblumų, tarkim, jo susirašinėjimas su Čerčiliu ir dar nežinia kokie reikaliukai. Ir tai būtų tinkama priežastis. Tačiau svarbiausia, kad išlaisvinus Milaną prasidėjo tikras šaltasis karas. Rusai, užkariavę pusę Europos, artėjo prie Berlyno, o dauguma partizanų buvo iki dantų ginkluoti komunistai, taigi rusams jie būtų buvusi penktoji

kolona, pasiruošusi jiems atiduoti ir Italiją. Taigi, sąjungininkai ar bent jau amerikiečiai privalėjo parengti pasipriešinimo prosovietinei revoliucijai planą. Tam jiems reikėjo ir fašizmo likučių. Kita vertus, argi jie neišgelbėjo nacių mokslininkų, tarkim, fon Brauno, kurį išsivežė į Ameriką, kad šis jiems padėtų užkariauti kosmosą? Slaptieji Amerikos agentai nesismulkina. Įspraustas į sąlygas, kuriomis negalėtų kenkti kaip priešas, Musolinis rytoj gali praversti kaip draugas. Taigi, reikia slapta išvežti jį iš Italijos ir, kaip sakoma, kuriam laikui kur nors įšaldyti.

– Bet kaip?

– Viešpatie aukščiausias, kas prisidėjo, kad viskas būtų idealiai sutvarkyta? Milano arkivyskupas, neabejotinai veikęs Vatikano nurodymu. O kas paskui padėjo daugybei nacių ir fašistų pabėgti į Argentiną? Vatikanas. Dabar bandyk įsivaizduoti: iš arkivyskupijos išvažiuojančiame automobilyje sėdi antrininkas, o Musolinis kita mažiau krintančia į akis mašina vyksta į Sforcų rūmus.

– Kodėl į rūmus?

– Todėl, kad pro Katedrą, per Korduzijaus aikštę ir Dantės gatve iš arkivyskupijos iki rūmų gali nuvažiuoti per penkias minutes. Greičiau nei į Komą, tiesa? O Sforcų rūmuose dar ir šiandien pilna požemių. Kai kurie iš jų naudojami ir dabar, juose laikomi šiukšlių konteineriai ar panašiai, kituose baigiantis karui buvo įrengtos slėptuvės. Daug dokumentų liudija, kad ankstesniais amžiais po rūmais buvo daug požeminių kelių, tikrų tunelių, iš rūmų vedusių į kitas miesto dalis. Sakoma, vienas toks tebėra, tik jau užgriuvęs, jis veda iš rūmų į Maloningosios Švenčiausiosios Mergelės Marijos vienuolyną. Musolinis keletą dienų slapstosi jame, kol visi jį medžioja šiaurėje, o paskui Loreto aikštėje doroja jo antrininką, bet vos Milane viskas nurimsta, naktį jo paimti atvyksta automobilis su Vatikano registracijos numeriais. Anuomet keliai buvo tokie, kokie buvo, bet nuo klebonijos iki klebonijos, nuo vienuolyno iki vienuolyno jie pagaliau pasiekia Romą. Musolinis pradingsta už

Vatikano sienų ir – leidžiu tau pasirinkti: arba lieka ten, gal perrengtas senu ligotu monsinjoru, arba kaip ligotas vienuolis, gobtuvu prisidengęs mizantropas gražia barzdele, su Vatikano pasu sėda į Argentinon plaukiantį laivą. Ir ten laukia.

– Ko laukia?

– Tą pasakysiu vėliau, kol kas mano hipotezė tuo ir baigiasi.

– Hipotezei paremti reikia įrodymų.

– Po kelių dienų, kai baigsiu naršyti kai kuriuos archyvus ir ano meto laikraščius, juos turėsiu. Rytoj balandžio dvidešimt penktoji, lemtinga diena. Susitiksiu su kai kuo, kas apie tuos laikus daug žino. Man pavyks įrodyti, kad lavonas Loreto aikštėje buvo ne Musolinio.

– Argi neturėjai rašyti straipsnio apie senuosius viešnamius?

– Apie viešnamius viską žinau atmintinai, sekmadienį vakare per valandą bus baigtas. Dėkoju, kad išklausei, turėjau su kuo nors pasikalbėti.

Bragadočis vėl paliko man apmokėti sąskaitą, bet, tiesą sakant, to nusipelnė. Išėjom, jis apsidairė ir nuskubėjo pasieniais, lyg bijotų būti sekamas.

X

Gegužės 3 diena, sekmadienis

Bragadočis buvo pakvaišęs, bet jis dar turėjo baigti savo pasakojimą, o aš sutikau laukti. Gal jo istorija pramanyta, bet įdomi. Pažiūrėsim.

Pakvaišimas pakvaišimu, tačiau neužmiršau jo minėto tariamo Majos autizmo. Tikinau save, kad noriu įsigilinti į jos psichologiją, tačiau dabar žinau norėjęs visai ko kito. Tą vakarą palydėjęs ją namo nesustojau prie vartų, o drauge įėjau į kiemą. Po nedidele stogine stovėjo raudonas *Fiat 500*, gerokai nutriušęs.

– Mano jaguaras, – pasakė Maja. – Jam gal jau dvidešimt metų, bet tebevažiuoja, tereikia kartą per metus patikrinti, netoliese yra mechanikas, kuris dar turi atsarginių dalių. Norint visiškai sutvarkyti reikėtų krūvos pinigų, bet tada jis taptų antikvarinis ir galėčiau parduoti kolekcininkams už solidžią sumelę. Juo važiuoju tik prie Ortos ežero. Gal nežinojai, paveldėjau turtus. Ten, ant kalvų, senelė man paliko namuką, ne didesnį už kalnų trobelę, pardavusi būčiau gavusi nedaug, todėl po truputį įsirengiau, yra židinys, televizorius, tiesa,

nespalvotas, o pro langą matyti ežeras ir Šventojo Džulijaus sala. Tai mano *buen retiro*, ten leidžiu beveik visus savaitgalius. Norėtum sekmadienį nuvažiuoti? Išvyktume anksti ryte, vidurdienį paruoščiau skanius pietus – moku virti, o vakarienei jau būtume Milane.

Sekmadienio rytą, važiuojant mašina, ją vairuojanti Maja staiga pasakė:

– Matei? Dabar jau griuvėsiai, bet prieš kelerius metus buvo gražus, raudonų plytų.

– Kas?

– Kelininkų namas, kairėje, ką tik pravažiavom.

– Po perkūnais, jeigu jis buvo kairėje, tik tu ir galėjai jį pamatyti, aš matau tik tai, kas yra dešinėje. Kad iš šito vežimėlio pamatyčiau, kas kairėje, turėčiau per tave persisverti ir iškišti galvą pro langą. Velniai rautų, negi nesupranti, kad to namo aš negalėjau matyti?

– Tebūnie, – pasakė, lyg būčiau keistuolis.

Dabar tikrai privalėjau padėti jai suprasti, kokį turi trūkumą.

– Liaukis, tiesiog dabar esi nelyginant mano angelas sargas ir pasitikėdama tavimi manau, kad visada galvoji tą patį ką aš, – atsakė juokdamasi.

Sutrikau. Visai nenorėjau, kad ji manytų, jog aš galvoju tą patį ką ir ji. Tai buvo per daug intymu.

Bet kartu pajutau ir kažkokį švelnumą. Jutau, kad Maja jaučiasi nesaugi, todėl slepiasi savo vidiniame pasaulyje ir nenori matyti, kas vyksta kitų, galbūt ją įskaudinusių, vidiniuose pasauliuose. Bet net jeigu ji tokia buvo – pasitikėjo manim ir negalėdama, o gal nenorėdama įeiti į mano pasaulį įsivaizdavo, kad aš galiu patekti į josios.

Užėjęs į namuką sutrikau. Jaukus, nors ir spartietiškas. Buvo ankstyva gegužė ir ten, kalnuose, dar vėsoka. Ji puolė kurti židinio,

paskui, vos įsiliepsnojo ugnis, atsitiesė ir laiminga pažvelgė į mane pirmųjų liepsnų nurausvintu veidu.

– Esu... patenkinta, – tarė, ir tas jos pasitenkinimas mane nuginklavo.

– Ir aš esu... patenkintas, – pasakiau.

Tada suėmiau ją per pečius ir nė nepastebėjau, kaip pabučiavau ir pajutau ją priglundant prie manęs, smulkutę it karetaitė. Bragadočis klydo: krūtis ji turi, jaučiau jas, mažos, bet stangrios. Giesmių giesmė: kaip du stirniukai.

– Esu patenkinta, – pakartojo.

Išbandžiau paskutinį argumentą:

– Juk žinai, kad galėčiau būti tavo tėvas?

– Kokia nuostabi kraujomaiša, – atsakė.

Prisėdo ant lovos ir, kaukštelėjusi batų nosim į kulnus, nuspyrė juos tolyn. Gal Bragadočio tiesa, ji kuoktelėjusi, tačiau tas mostas privertė mane pasiduoti.

Praleidome pietus. Likome trobelėje iki vakaro ir nė vienam iš mūsų netoptelėjo važiuoti į Milaną. Atsidūriau spąstuose. Jaučiausi lyg dvidešimtmetis ar daugių daugiausia trisdešimties, kaip ji.

– Maja, – tariau kitą rytą pakeliui į namus, – turim dirbti Simėjui, kol kiek susitaupysim, tada ištrauksiu tave iš to kirmėlyno. Dar truputį pakentėk. Paskui žiūrėsim, gal iškeliausim į salas kur nors pietuose.

– Netikiu Tusitala*, bet gera pasvajoti. O kol kas, jei būsi greta manęs, pakęsiu net Simėją ir rašysiu horoskopus.

* Samoa salos gyventojai taip vadino Robertą Louisą Stevensoną, vietos kalba tai reiškia „istorijų rašytojas“.

XI

Gegužės 8 diena, penktadienis

Gegužės penktosios rytą Simėjas atrodė susijaudinęs.

– Turiu užduotį kuriam nors iš jūsų, tarkim, Palatinui, jis šiuo metu laisvas. Neabejoju, skaitėt, kad prieš kelis mėnesius – vasarį ta naujiena dar buvo šviežutėlė – vienas teisėjas iš Riminio pradėjo tyrimą dėl kai kurių senelių namų valdymo. Sensacinga tema po tos istorijos su Trivulcijaus senelių namais. Nė vieni iš jo tyrimo akiratin patekusių namų nepriklauso mūsų leidėjui, bet ir jis turi senelių namų Adrijos jūros pakrantėje. Tas teisėjas iš Riminio kurią dieną gali įkišti nosį ir į komandoro reikalus. Todėl mūsų leidėjas mielai rastų būdą tam smalsiajam teisėjui mesti įtarimo šešėlį. Įsidėmėkit, norint paneigti kaltinimą šiandien visai nebūtina įrodyti savo tiesą – gana kaltintoją diskredituoti. Taigi, štai to tipo vardas ir pavardė, o Palatinas šoktels į Riminį su diktofonu ir fotoaparatu. Pasekite tą uolųjį valstybės tarnautoją, niekas nėra sąžiningas šimtu procentų, gal jis ne pedofilas, nepasmaugė savo senelės, neėmė kyšių, bet vis tiek turi kokių keistenybių. Arba paverskit keistenybe-

mis tai, ką jis daro kiekvieną dieną. Palatinai, pasitelkite vaizduotę. Sutarėm?

Palatinas grįžo po trijų dienų su gana pikantiškomis naujienomis. Jis nufotografavo teisėją, kai šis ant suoliuko skverelyje nervingai rūkė cigaretę po cigaretės, ir nuorūkų krūvą jam aplink kojas. Palatinas nebuvo tikras, ar toks dalykas galėtų dominti, bet Simėjas pasakė, kad neabejotinai galėtų, nes žmogus, iš kurio visi tikisi mąslumo ir objektyvumo, atrodo neurotiškas, be to, tingus, nes, užuot liejęs prakaitą prie dokumentų, šlaistosi po skverus. Palatinas jį pro langą nufotografavo ir valgantį kinų restorane. Valgantį lazdelėmis.

– Nuostabu, – džiūgavo Simėjas. – Mūsų skaitytojai nevaikšto į kinų restoranus, gal ten, kur jie gyvena, tokių nė nerasi, ir jie niekada nesugalvotų valgyti lazdelėmis it kokie laukiniai. Kodėl tas teisėjas valgo kinų restoranuose? Štai koks klausimas kils mūsų skaitytojams. Kodėl, jei yra rimtas teisėjas, nevalgo lakštinių ar spagečių kaip mes visi?

– Be to, – pridūrė Palatinas, – jis buvo su, kaip čia pasakius, smaragdinės arba žirnelių spalvos kojinėmis ir teniso bateliais.

– *Su teniso bateliais!* Ir smaragdinėm kojinėm! – neatsidžiaugė Simėjas. – Jis dabita, o gal gėlių vaikas, kaip sakydavo anuomet. Nedaug trūksta, kad įsivaizduotum jį rūkantį žolės suktines. Tik to nereikia rašyti, skaitytojai turi patys susiprasti. Palatinai, padirbėkite su šita medžiaga, sukurkite tamsių atspalvių portretą – ir žmogus bus deramai patvarkytas. Iš jokios naujienos padarysime naujieną. Nemeluodami. Manau, komandoras bus jumis patenkintas. Ir, žinoma, mumis visais.

Čia įsiterpė Liučidis:

– Rimtame laikraštyje turi būti dosjė.

– Ką turite omeny? – paklausė Simėjas.

– Tarkim, išankstinius nekrologus. Laikraštis negali sutrikti dešimtą valandą vakaro gavęs pranešimą apie kokio svarbaus asmens mirtį, nes niekas nepajėgtų per pusvalandį brūkštelėti išsamaus

nekrologo. Todėl rašomi išankstiniai nekrologai, ir jei kas netikėtai numiršta – turime gatavą, lieka tik įrašyti mirties datą.

– Bet juk mūsų nuliniai numeriai nepasirodo kiekvieną dieną. O jei kuris numeris išeitų kaip tik tokią dieną – tereikia paskaityti tos dienos laikraščius ir turėsime nekrologą, – tariau.

– Be to, nekrologą spausdintume tik jei numirtų ministras ar koks stambus pramonininkas, o ne eilinis eiliakalys, apie kurį mūsų skaitytojai gyvenime nėra girdėję, – pakomentavo Simėjas. – Tokie yra skirti kultūriniams puslapiams, kuriuos didiesiems laikraščiams tenka kasdien užpildyti neesminėm naujienom ir komentarais.

– Ir vis dėlto, – nenusileido Liučidis, – išankstiniai nekrologai buvo tik pavyzdys, tačiau dosjė yra svarbu, turėtume kompromituojančios medžiagos apie tam tikrus asmenis, ji visada praverčia visokiems straipsniams. Nereikėtų ieškoti paskutinę minutę.

– Sutinku, – pritarė Simėjas, – tačiau tokią prabangą gali sau leisti tik didelis dienraštis. Dosjė parengti reikia gausybės tyrimų, o aš negaliu pavesti kuriam iš jūsų visą mielą dieną rinkti duomenis.

– Nebūtina to daryti, – nusišypsojo Liučidis, – surinkti dosjė gali ir koks studentas, sumokėtume jam porą skatikų, kad panaršytų po bibliotekų periodinių leidinių skyrius. Gal manot, kad į dosjė, jau nekalbu apie laikraščių, bet ir slaptųjų tarnybų, sudedamos kokios nors nežinomos naujienos? Net ir slaptosios tarnybos negali taip švaistyti laiko. Dosjė sudaro laikraščių iškarpos, spaudos puslapiai, kur parašyta, ką visi ir taip žino. Tik gal nežinojo koks ministras ar opozicijos lyderis, kuriam ta dosjė ir skirta, nes jis niekada neturėjo laiko skaityti laikraščių, todėl jam tie dalykai prilygsta valstybinei paslapčiai. Dosjė kaupiama padrika informacija, kurią suinteresuotas asmuo vėliau apdoroja taip, kad iš jos rastųsi įtarimai ir aliuzijos. Tarkim, kokioje nors iškarpoje parašyta, kad toks ir toks prieš daug metų gavo baudą už greičio viršijimą, kitoje – kad jis aplankė skautų stovyklą, dar kitoje – kad vakar jį matė diskotekoje. Remiantis šiais pranešimais, puikiausiai galima pakišti

mintį, kad jis yra nutrūktgalvis, kuris, kaip akis išdegęs lėkdamas ten, kur žmonės girtauja, pažeidinėja kelių eismo taisykles, o galbūt, pabrėžiu, galbūt jam patinka berniukai. Gana, kad būtų diskredituotas. Ir rašau vien tiesą. Kita vertus, dosjė turi tą galią, kad jos nereikia rodyti, pakanka paskleisti gandą, kad ji egzistuoja ir joje sukaupta, pavadinkim, įdomi informacija. Toks ir toks išgirsta, kad tu turi apie jį informacijos, tiesa, nežino kokios, bet juk visi turi paslapčių, ir štai jis spąstuose: vos tik ko paprašai – iškart sutinka.

– Tas dosjė reikaliukas man patinka, – tarė Simėjas. – Mūsų leidėjui bus malonu turėti įrankių, leidžiančių atbaidyti tuos, kurie nemyli jo arba kurių nemyli jis. Kolona, būkite malonus, sudarykite sąrašą asmenų, su kuriais mūsų leidėjas gali būti susijęs, suraskite kokį pinigų pristigusį studentą, tegul parengia dešimt dosjė, kol kas tiek pakaks. Manau, puiki iniciatyva. Ir nebrangi.

– Politikoje taip ir veikiama, – užbaigė Liučidis, lyg tikrai žinotų, kaip sukasi pasaulis.

– Panele Frezija, kodėl jūsų veide toks pasipiktinimas? – sukikeno Simėjas. – Nejaugi jūsų paskalų laikraštukai neturėjo dosjė? Gal kai jus pasiuntė fotografuoti dviejų aktorių ar televizijos laidų vedėjos su futbolininku, kurie sutiko papozuoti susikibę už rankų, jie ten buvo ir nesipriešino tam tik todėl, kad jūsų redaktorius jiems pranešė, jog taip išvengs daug intymesnės informacijos išplatinimo, pavyzdžiui, kad toji mergina prieš daugelį metų buvo užklupta viešnamyje.

Liučidis, kuris gal buvo geros širdies, dirstelėjo į Mają ir nutarė nukreipti kalbą.

– Šiandien atėjau su kitom naujienom, žinoma, iš asmeninių dosjė. 1990 metų birželio 5-ąją markizas Alesandras Džerinis Džerinio fondui – bažnytinei institucijai, kurią valdo Saleziečių kongregacija, – palieka didžiulius turtus. Tačiau dar ir šiandien niekas nežino, kur tie pinigai prapuolė. Yra teigiančių, kad saleziečiai juos gavo, bet, nenorėdami mokėti mokesčių, apsimeta nieko nežinan-

tys. Labiau tikėtina, kad jie dar nieko negavo, ir šnabždamasi, jog tas turto perdavimas priklauso nuo paslaptingo tarpininko, gal advokato, turinčio gauti komisinius, kurie atrodo kaip neabejotinas kyšis. Dar kiti kalba, kad toji operacija priklauso ir nuo tam tikrų sluoksnių Saleziečių kongregacijoje, taigi, turėtume tikras nelegalias grobio dalybas. Kol kas tai tik gandai, bet galėčiau pabandyti ką nors pakalbinti.

– Pabandykite, pabandykite, – pritarė Simėjas, – nors su saleziečiais ir Vatikanu nevertėtų konfliktuoti. Straipsnį galėtume pavadinti „Saleziečiai – sukčių aukos“, su klaustuku. Taip su jais nebūtų jokių incidentų.

– O jei parašytume „Saleziečiai ciklono aky“? – paklausė Kambrija, kaip įprasta, ne laiku ir ne vietoj.

Griežtai atkirtau:

– Regis, labai aiškiai pasakiau: mūsų skaitytojams *Ciklono akis* reiškia krūvą bėdų, o į tas bėdas kai kas galėjo įsivelti ir dėl savo kaltės.

– Būtent, – pritarė Simėjas. – Apsiribokime nekonkrečių įtarimų sklaida. Kažkas žvejoja drumstame vandenyje, ir net jei nežinome, kas jis, – neabejotinai išgąsdinsime. Mums to pakaks. Paskui, kai ateis tinkama akimirka, surinksime derlių, tiksliau, jį surinks mūsų leidėjas. Šaunuolis, Liučidi, tęskite. Tik labai prašau – su didžiausia pagarba saleziečiams, nors būtų neblogai, jeigu ir jie kiek sunerimtų.

– Atleiskit, o ar mūsų leidėjas pritaria arba pritars tokiai dosjė ir insinuacijų politikai? – droviai paklausė Maja. – Klausiu tik kad žinočiau.

– Leidėjui neprivalome atsiskaityti už savo žurnalistinio darbo metodus, – paniekinamai atšovė Simėjas. – Komandoras niekada nebandė daryti man kokio nors poveikio. Prie darbų, prie darbų.

Tądien susitikau su Simėju ir privataus pokalbio. Žinoma, neužmiršau, kodėl esu čia, ir jau buvau apmetęs kelis knygos „Rytoj: vakar" skyrius. Rašiau apie įvykusius redakcijos susirinkimus, tik pakeičiau vaidmenis, kitaip tariant, Simėją vaizdavau kaip pasiryžusį demaskuoti visokį blogį, nors bendradarbiai jam ir patarinėjo būti atsargesniam. Buvau net sumanęs pridurti dar vieną skyrių, kuriame saleziečiams artimas iškilus prelatas (kardinolas Bertonis) paskambinęs gražbyliavo, siūlydamas nesiimti tų nelemtų markizo Džerinio palikimo reikalų. Ką jau kalbėti apie kitus skambučius, draugiškai įspėjusius, kad negerai drabstyti purvais Trivulcijaus senelių namus. Tačiau Simėjas jiems atsakęs kaip Hamfris Bogartas filme: gražuole, juk tai spauda, ir nieko čia nepadarysi!

– Nuostabu, – pakomentavo sujaudintas Simėjas, – jūs itin vertingas bendradarbis. Kolona, tęskime tokiu pat tonu.

Jaučiausi pažemintas labiau už Mają, turėjusią rašyti horoskopus, tačiau kol kas buvau šokiuose ir privalėjau šokti. Taip pat ir svajodamas apie Pietų jūras, kad ir kur jos būtų. Nors Loane, nevykėliui to visai pakaktų.

XII

Gegužės 11 diena, pirmadienis

Kitą pirmadienį Simėjas mus surinko.

– Kostanca, – pasakė, – straipsnyje apie gatvines vartojate tokius žodžius kaip „bordelis“, „užpiso“, „pezalai“ ir aprašote šliundrą, kuri visus siunčia šiknon.

– Bet juk taip ir yra, – užprotestavo Kostanca. – Dabar visi keikiasi net televizijoje, o damos sako „bordelis“.

– Mūsų nedomina, ką daro aukštuomenė. Turime galvoti apie savo skaitytojus, kuriems keiksmai kelia siaubą. Reikia parafrazuoti. Kolona?

Tariau:

– Puikiausiai galima sakyti: „baisi sumaištis“, „sunervino“, „tuščios kalbos“ ir „eikite sau“.

– Kažin, ką ten nuėjęs atrastum, – sukikeno Bragadočis.

– Neprivalome to sakyti, – atkirto Simėjas.

Paskui pradėjom svarstyti kitus klausimus. Po valandos, susirinkimui pasibaigus, Maja pasivėdėjo mudu su Bragadočiu į šalį.

– Aš jau nieko nesakau, nes vis nepataikau, bet būtų gražu išleisti pakaitinį rinkinį.

– Ko pakaitinį? – paklausė Bragadočis.

– Kaip tai ko? Keiksmažodžių, apie kuriuos kalbėjom.

– Apie juos kalbėjom prieš gerą valandą! – susierzino Bragadočis ir pažvelgė į mane lyg sakydamas „matai, ji visada taip“.

– Tiek to, – tariau raminamai, – jeigu ji ir toliau apie tai galvojo... Maja, atskleisk mums savo slaptą mintį...

– Norėjau pasakyti, būtų gražu, jei kaskart, kai norit išreikšti nuostabą ar pasipiktinimą, vietoj „bybis“ sakytumėte: „O, išorinis vyro lytinis organas su šaknim, prisitvirtinusia prie gaktikaulio, ir laisvai nusvirusiu cilindro formos kūnu, man pavogė piniginę!“

– Jūs visai patrakusi, – pasibaisėjo Bragadočis. – Kolona, galėtum prieiti prie mano stalo, noriu tau kai ką parodyti.

Pamerkęs akį Majai, kurios autizmas, jeigu tai buvo jis, mane vis labiau traukė, nuėjau su Bragadočiu.

Visi jau buvo išėję, tvyrojo tamsa, ir stalinės lempos šviesoje Bragadočis išskleidė pluoštą fotokopijų.

– Kolona, – pradėjo, delnu pridengęs popierius, lyg norėtų juos paslėpti nuo nepageidaujamų akių, – pažiūrėk į šiuos archyve rastus dokumentus. Kitą dieną Musolinio lavonas iš Loreto aikštės buvo pervežtas į universiteto teismo medicinos institutą skrosti, o čia skrodimą atlikusio daktaro ataskaita. Skaityk. *Karališkojo Milano universiteto Teismo medicinos instituto profesoriaus Marijaus Katabenio 1945 metų balandžio 30 dieną atlikto Benito Musolinio, mirusio 1945 metų balandžio 28 dieną, lavono skrodimo ataskaita Nr. 7241.*

Palaikai be drabužių paguldyti ant skrodimo stalo. Lavono svoris 72 kg. Dėl didelių trauminių kaukolės pokyčių ūgį galima išmatuoti tik apytiksliai ir jis siekia 1,66 m. Veide pastebimos dauginės šautinės žaizdos ir kraujosruvos, dėl to veido bruožai beveik neatpažįstami. Antropometriniai galvos matavimai neatlikti dėl kaukolės ir veido srities lūžių sukeltų deformacijų... Praleiskime. *Galva deformuota dėl suskaldytos kaukolės, gili įduba per visą kairiąją pakaušio ir momens sritį, sutraiškyta tos pačios pusės akiduobė, akies obuolys suplotas ir sudraskytas, stiklakūnis ištekėjęs; riebalinis orbitos audinys apnuogintas didelio plyšimo, be kraujosruvų. Frontomedialinėje dalyje ir parieto-frontalinės dalies kairėje pusėje du stambūs plyšiai plaukuotoje dalyje, dantytais kraštais, kiekvienas maždaug 6 cm, pro juos atsiveria kaukolės ertmė. Pakaušio srityje, dešiniau nuo vidurio linijos, dvi kiaurinės žaizdos, greta viena kitos, išsivertusiais kraštais, netaisyklingos formos, jų skersmuo daugiausia 2 cm, pro jas matosi sutraiškyta smegenų masė, be kraujo išsiliejimo.* Įsivaizduoji? Smegenys sutraiškytos!

Bragadočis prakaitavo, jo rankos drebėjo, apatinė lūpa aptiško seilėm, o veido išraiška buvo lyg susijaudinusio rajūno, uostančio keptas smegenis, žarnokus ar guliašą. Jis skaitė toliau:

– *Pakauškaulyje, dešiniau vidurio linijos, beveik 3 centimetrų skersmens plėštinė žaizda atvipusiais kraštais, be kraujo infiltracijų. Dešiniojo smilkinio srityje dvi apskritos angos greta viena kitos, apdriskusiais kraštais, be kraujo infiltracijų. Kairiojo smilkinio srityje didelė plėštinė žaizda atvipusiais kraštais ir sutraiškytų smegenų mase. Plati skylė kairiojoje smilkininėje srityje. Šios žaizdos taip pat turi tipinius pomirtinių žaizdų požymius. Ties nosies šaknimi matyti maža plėštinė žaizda su suskaldyto kaulo fragmentais ir nedidelėmis kraujosruvomis. Dešiniame skruoste trys skylės ir į viršų, pakaušio ir viršugalvio link įkypai einanti anga piltuvo formos kraštais, nukreiptais į vidų. Be kraujo infiltracijų. Viršutinio žandikaulio lūžis su plėštinėm žaizdom minkštuosiuose audiniuose ir gomuryje, su pomirtinių žaizdų požymiais.* Dar praleidžiu, nes čia rašoma apie žaizdų padėtį, o mūsų nedomina, kaip ir kur taikyta,

gana žinoti, kad į jį buvo šauta. *Kaukolė suskaldyta, su daugybe judrių atplaišų, pro kurias matyti intrakranijinė ertmė. Viršutinės kaukolės dalies storis normalus. Kietasis dangalas atrodo minkštas su didelėm pleštinėm žaizdom priekinėje dalyje, jokių epidurinės ar subdurinės hemoragijos pėdsakų. Smegenų negalima išimti nepažeidus, nes smegenėlės, tiltas, vidurinės smegenys ir apatinės smegenų žievės skiltys sutraiškytos, be jokių kraujo infiltracijos pėdsakų...*

Jis vis kartojo žodį „sutraiškytas“, kuriuo profesorius Katabenis akivaizdžiai piktnaudžiavo, – to lavono sutraiškymo mastas neabejotinai padarė jam įspūdį, – kartojo jį su pasimėgavimu, nutęsdamas priebalsį *š*. Priminė Darijų Fo spektaklyje „Komiška misterija“, kur šis vaidino kaimietį, įsivaizduojantį, kad valgo išsvajotą maistą.

– Tęskime. *Nepaliesta tik didžioji dalis smegenų pusrutulių, smegenų jungtis ir tarpinės smegenys; galvos smegenų arterijos matomos tik iš dalies, tarp judrių dauginių kaukolės pamatinės dalies lūžių, jos iš dalies tebėra susietos su galvos smegenų mase. Taip išskirtos kaklo arterijos, tarp jų ir priekinė smegenų arterija, atrodo sveikos...* Manai, daktaras, o dar įsitikinęs, jog prieš jį Dučės kūnas, pajėgė suprasti, kas ta mėsos ir sulaužytų kaulų krūva? Ir kaip jis galėjo ramiai dirbti patalpoje, po kurią (kaip parašyta) šmirinėjo visokie žmonės: žurnalistai, partizanai, įsiaudrinę smalsuoliai? Kur, kaip kažkas yra rašęs, ant stalo kampo gulėjo užmiršti viduriai, o du sanitarai žarnokais žaidė stalo tenisą, vienas kitam mėtydami kepenų ar plaučių gabalus?

Kalbėdamas Bragadočis priminė katiną, slapta užšokusį ant mėsininko prekystalio, – jei būtų su ūsais, šie stirksotų stati ir virpėtų...

– Skaitydamas toliau sužinotum, jog skrandyje nėra jokių opos pėdsakų, o juk visi žino, kad Musolinis ją turėjo, ir nieko nepasakyta apie sifilį, nors visi kalbėjo, kad velionis seniai juo sirgo. Be to, Georgas Zacharijas, vokiečių daktaras, kuris gydė Dučę Salo, netrukus paliudijo, kad jo paciento kraujospūdis žemas, jis sirgo anemija, turėjo padidėjusias kepenis, kentė skrandžio spazmus, jo žarnos buvo susitraukusios, o viduriai nuolat užkietėję. Bet skrodimo ataskaitoje

jis atrodo sveikas, kepenys normalaus dydžio ir konsistencijos tiek iš išorės, tiek ir perpjautos, tulžies kanalai sveiki, inkstai ir antinksčiai nepažeisti, šlapimtakiai ir genitalijos normalūs. Baigiamoji pastaba: *išimtos galvos smegenys panardintos į formaliną tolesniems anatominiams ir histopatologiniams tyrimams, o smegenų žievės fragmentas V armijos Sveikatos skyriaus vadovybės (Kalvino S. Drajerio) prašymu perduotas dr. Vinfredui H. Overholseriui iš Vašingtono Šv. Elžbietos psichiatrijos ligoninės.* Tuo ir baigiu.

Jis skaitė mėgaudamasis kiekviena eilute, lyg stovėtų priešais lavoną ir jį lytėtų, tarsi sėdėtų „Moriddžio“ smuklėje ir vietoj kiaulės karkos su raugintais kopūstais varvintų seilę dėl to akiduobės ploto, kur akies obuolys atrodė subliūškęs ir sudraskytas, o stiklakūnis visiškai ištekėjęs, lyg ragautų tiltą, vidurines smegenis, apatinę didžiųjų smegenų dalį, tarsi džiūgautų dėl tos ištryškusios sumaitotų smegenų masės.

Šlykštėjausi, bet, neneigsiu, ir žavėjausi juo ir tuo negyvu kūnu, dėl kurio jis taip džiaugėsi, panašiai kaip devyniolikto amžiaus romanų herojus, užhipnotizuotas žalčio žvilgsnio. Kad pertraukčiau jo džiūgavimą, pasakiau:

– Čia skrodė nežinia ką.

– Būtent. Matai, mano hipotezė teisinga: Musolinio kūnas buvo ne Musolinio ar bent niekas nebūtų galėjęs prisiekti, kad jis buvo jo. Dabar esu ramus dėl to, kas nutiko tarp balandžio 25-osios ir 30-osios.

Tą vakarą panorau apsivalyti Majai prie šono. O kad atskirčiau jos ir redakcijos vaizdinius, nutariau jai pasakyti tiesą, kitaip tariant, kad laikraštis „Rytoj“ niekada nebus leidžiamas.

– Juo geriau, nebesikankinsiu dėl ateities, – tarė Maja. – Ištverkim tuos kelis mėnesius, užsidirbkim pinigėlių – mažai, nešvarių ir greitai, o paskui – į Pietų jūras.

XIII

Gegužės pabaiga

Mano gyvenimas toliau riedėjo dviem vagom. Dienomis – žeminantis gyvenimas redakcijoje, vakarais – Majos butas, kartais manasis. Šeštadieniai ir sekmadieniai – Ortoje. Vakarai mums abiem buvo atlygis už su Simėju praleistas dienas. Maja liovėsi teikti pasiūlymus, kurie vis tiek bus atmesti, dabar teikdavo juos man, dėl smagumo ar nusiraminimo.

Vieną vakarą parodė žurnaliuką su pažinčių skelbimais.

– Tik pažiūrėk, kokie gražūs, – pasakė. – Kaip norėčiau išspausdinti juos su komentarais.

– Ką turi omenyje?

– Paklausyk: *Sveiki, aš Samanta, man 29-eri, aukštasis išsilavinimas, namų šeimininkė, išsiskyrusi, be vaikų, susipažinčiau su mielu, o svarbiausia – mėgstančiu bendrauti ir linksmu vyriškiu.* Interpretuoju: man tuoj bus trisdešimt, o kai vyras mane metė, turėdama per vargus įgytą buhalterės išsilavinimą negaunu jokio darbo, todėl leidžiu dienas namuose nerasdama, ko nusitverti (neturiu net

vaikų, kuriais galėčiau rūpintis); todėl ieškau vyro, tegul ne gražuolio, bet kad bent neskaldytų antausių kaip tas bjaurybė, už kurio buvau ištekėjusi. Arba štai: *Karolina, 33-ejų, netekėjusi, aukštasis išsilavinimas, verslininkė, labai subtili, tamsiaplaukė, liekna, pasitikinti savim, nuoširdi, mėgstu sportą, kiną, teatrą, keliones, literatūrą, šokti, atvira galimiems naujiems pomėgiams, susipažinčiau su žaviu, originaliu, išsilavinusiu, geros socialinės padėties nepriklausomu profesionalu, valstybės tarnautoju arba pareigūnu, ne vyresniu kaip 60-ies, santuokai.* Interpretuoju: man jau trisdešimt treji, o dar nesutikau vyro, gal todėl, kad esu liesa kaip pagaikštis ir negaliu tapti blondine, bet verčiau apie tai negalvoti; vargais negalais baigiau filologijos studijas, bet taip ir nelaimėjau konkursų į laisvas darbo vietas, todėl įkūriau dirbtuvėlę, kurioje nelegaliai dirba trys albanai, gaminame kojinaites turgaus prekybai; nežinau, kas man patinka, truputį žiūriu televiziją, su drauge nueinu į kiną ar spektaklį klebonijos salėje, skaitau specialų pažinčių skelbimams skirtą laikraštį, norėčiau šokti, bet nėra kas pakviečia, o kad rasčiau nors kokį sutuoktinį, esu pasiruošusi pamėgti nesvarbu ką, kad tik jis turėtų pinigų ir galėčiau užraukti tą kojinaičių verslą su albanais; tegul nors ir senas, geriausia prekybininkas, bet tiks ir kadastro tarnautojas ar karabinierių puskarininkis. Dar vienas: *Patricija, 42-ejų, netekėjusi, prekybininkė, tamsiaplaukė, liekna, švelni ir jausminga, norėtų susipažinti su ištikimu, geru ir nuoširdžiu vyru, civilinė būklė nesvarbu, svarbiausia, kad būtų motyvuotas.* Interpretuoju: po perkūnais, man keturiasdešimt dveji (ir nesakykit, kad jei mano vardas Patricija, turėčiau kaip visos Patricijos būti beveik penkiasdešimties), o dar nepavyko ištekėti, pragyvenu iš galanterijos krautuvėlės, kurią paveldėjau iš savo vargšės mamos, esu truputį anoreksiška ir iš esmės neurotiška; ar yra toks vyriškis, kuris norėtų su manim permiegoti, tegul bus vedęs, kad tik su teisingais geismais? Kitas: *Vis dar tikiuosi, kad egzistuoja moteris, gebanti išties mylėti, esu viengungis, 29-erių, banko tarnautojas, manau esąs išvaizdus, gyvo būdo, ieškau gražios, rimtos,*

išsilavinusios merginos, kuri mokėtų mudviem sukurti nuostabią meilės istoriją. Interpretuoju: man nepavyksta pakabinti merginų, tos kelios, kurias buvau radęs, pasirodė tikros plėšrūnės ir norėjo tik ištekėti; iš savo menkos algos negalėčiau išlaikyti dar ir žmonos; o paskui kalba, kad esu gyvo būdo, nes pasiunčiu jas toliau pasibirbinti; klausykit, esu neblogas, gal visgi atsirastų tokia merga, kuri bent nesakytų „mūsyse" ir sutiktų pasidulkinti be didesnių pretenzijų? Radau dar tokį nuostabų skelbimą: *Teatro draugija ateinančiam sezonui ieško aktorių pagrindiniams ir antraeiliams vaidmenims, grimuotojų, režisieriaus, siuvėjos.* Ar toji draugija parūpina bent jau žiūrovų?

„Rytoj" išties buvo nevertas Majos.

– Juk nesitiki, kad Simėjas spausdins tokius paistalus? Daugių daugiausia galėtų tikti skelbimai, tikrai ne tavo interpretacijos!

– Žinau, žinau... bet juk svajoti neuždrausi.

Paskui, prieš užmigdama, sukuždėjo:

– Tu, kuris viską žinai, ar žinai, kodėl sakoma „pražiopsoti Trapezuntą" ir „išeiti cimbolais"?

– Nežinau, bet ar laikas to klausti vidurnaktį?

– O aš žinau, tiksliau, anądien perskaičiau laikraštyje. Yra du paaiškinimai. Kadangi Trapezuntas buvo didžiausias Juodosios jūros uostas, pirkliams pražiopsoti Trapezuntą reiškė prarasti į kelionę investuotus pinigus. Kitas paaiškinimas, kuris man atrodo labiau tikėtinas, – Trapezuntas laivams buvo aiškus atskaitos taškas, kurį pražiopsoję jie prarasdavo orientaciją, panašiai kaip šiaurės kryptis arba Šiaurinė žvaigždė. O „išeiti cimbolais" dažniausiai sakoma apie ką nors apgirtusį, etimologijos žodyne parašyta, kad iš pradžių tai reiškė „būti per daug linksmam", šį posakį vartojo Aretinas ir jis yra iš 150-osios psalmės, *in cymbalis bene sonantibus.*

– Kur aš pakliuvau... Kodėl tiek žinodama ilgus metus rašei apie meilės istorijas?

– Dėl pinigų, prakeiktų pinigų. Taip jau būna, kai esi vargeta.

Paskui prigludo prie manęs.

– Dabar esu turtinga, laimėjau loterijoje.

Ką tokiai kvankai pasakysi? Gali tik vėl mylėtis. O tai darydamas jaučiausi beveik laimės kūdikis.

Tą gegužės 23-iosios vakarą televizoriaus nežiūrėjome ir tik kitą dieną laikraščiuose perskaitėme apie pasikėsinimą į Falkonę. Sutrikome, o redakcijoje visi irgi atrodė ganėtinai sunerimę.

Kostanca paklausė Simėjo, ar nereikėtų išleisti šiam įvykiui skirto numerio.

– Pagalvokime, – dvejodamas tarė Simėjas. – Jeigu rašysim apie Falkonės žūtį, teks rašyti apie mafiją, dejuoti dėl nepakankamų teisėsaugos pajėgų ir panašiai. Vienu smūgiu nuteiksime prieš save policiją, karabinierius ir *Cosa Nostra*. Nežinau, ar komandorui tai patiktų. Kai leisime tikrą laikraštį, kokiam nors teisėjui išlėkus į orą privalėsime apie tai parašyti ir savo straipsniuose rizikuosime iškelti hipotezes, kurios po kelių dienų bus paneigtos. Tikram laikraščiui tokia rizika būtina, bet kodėl mes turėtume rizikuoti? Paprastai net ir tikram laikraščiui išmintingiausias sprendimas – pabrėžti jausmus, pasikalbėti su artimaisiais. Gal pastebėjot, kaip tik taip daro televizija, ateina į namus pas motiną, kurios dešimties metų sūnus buvo įmestas į rūgštį: ponia, kaip jautėtės, kai jūsų vaikas buvo nužudytas? Žmonėms sudrėksta akys ir visi patenkinti. Yra gražus vokiškas žodis, *Schadenfreude*, piktdžiuga dėl kitų nelaimės. Kaip tik tokį jausmą laikraštis privalo gerbti ir puoselėti. Tačiau kol kas mums nėra ko rašyti apie tokias nelaimes, tegul jomis piktinasi kairiosios pakraipos laikraščiai, tai jų specializacija. Juolab kad žinia ne tokia ir triuškinanti. Teisėjus žudė ir dar žudys. Turėsime progų. Kol kas palikim.

Antrąkart atsikratę Falkonės, perėjome prie rimtesnių dalykų.

Vėliau prie manęs prisigretino Bragadočis ir kumštelėjo alkūne.

– Matei? Tikiuosi, supratai, ir šis įvykis patvirtina mano istoriją.

– Kaip po galais tai susiję?

– Dar nežinau kaip, bet turi būti susiję. Visada viskas yra susiję, tereikia mokėti suprasti, ką byloja kavos tirščiai. Tik duok laiko.

XIV

Gegužės 27 diena, trečiadienis

Vieną rytą atsibudusi Maja pasakė:

– Jis man visai nepatinka.

Dabar jau buvau pasiruošęs jos sinapsių išdaigoms.

– Kalbi apie Bragadočį, – tariau.

– Žinoma, ką daugiau?

Paskui nustebo:

– O tu iš ko supratai?

– Brangute, kaip pasakytų Simėjas, turim šešis bendrus pažįstamus, pasvarsčiau, kuris iš jų elgiasi su tavim kaip didžiausias storžievis, ir išrinkau Bragadočį.

– Būtum galėjęs pagalvoti ir apie prezidentą Kosigą.

– Bet pagalvojau apie Bragadočį. Klausyk, bent kartą supratau tave iš pusės žodžio, kodėl nori viską sugadinti?

– Matai, jau galvoji tą patį ką aš!

Prakeikimas, jos tiesa.

– Pydarai, – tąryt per susirinkimą pasakė Simėjas. – Pydarai – visada aktuali tema.

– Dabar nesakoma „pydarai“, sakoma „gėjai“, – išdrįso įsiterpti Maja.

– Žinau, brangute, žinau, – suirzo Simėjas. – Bet mūsų skaitytojai vis dar sako „pydarai“ ar bent taip galvoja, nes šlykštisi tarti tą žodį. Žinau, dabar sakoma ne „negras“, o „juodaodis“, sakoma ne „aklas“, o „neregys“. Bet juodaodis visada juodas, o neregys turtų nepamatys, vargšelis. Neturiu nieko prieš pydarus, jie, kaip ir negrai, man nerūpi, tegu tik nekiša nosies iš namų.

– Kodėl turėtume rašyti apie gėjus, jei mūsų skaitytojams jie šlykštūs?

– Brangute, kalbu ne apie pydarus apskritai, aš už laisvę, kiekvienam savo. Tačiau jų yra tarp politikų, parlamente, net vyriausybėje. Žmonės mano, kad pydarai – tik rašytojai ir balerūnai. Kur ten – kai kurie iš jų mus valdo, o mes to nė nepastebim. Jie yra mafija ir vienas kitą palaiko. O mūsų skaitytojus tai jaudina.

Maja nenusileido:

– Juk viskas keičiasi, gal po dešimties metų gėjus galės prisipažinti esantis gėjus ir niekam dėl to nebus nei šilta, nei šalta.

– Po dešimties metų bus taip, kaip bus, visi žinom, kad papročiai išsigimsta. Bet kol kas ši tema mūsų skaitytojams rūpi. Liučidi, turite įdomių šaltinių, ką galėtumėt pasakyti apie pydarus politikoje – tik atsargiau, jokių vardų, juk nenorime atsidurti teisme, gana pamėtėti mintį, vaiduoklį, sukrėsti, priversti pasijusti nejaukiai...

Liučidis pasakė:

– Prireikus vardų galiu pažerti visą krūvą. O jei, kaip sakėte, reikia sukrėsti, galėtume papasakoti apie vieną Romos knygyną, kur, sklinda gandas, susitikinėja garsūs homoseksualai, niekieno nepastebėti, nes jame daugiausia lankosi kuo normaliausi žmonės. Tiesa, toje vietoje gali gauti ir maišelį su kokainu: išsirenki knygą, paduodi kasininkui, šis paima ją, kad įpakuotų, ir prideda maišelį.

Visi žino, kad... tiek to, nesvarbu, jis net buvo ministras, yra homoseksualas ir šniaukščia. Visi tai žino, tiksliau, tai žino svarbūs žmonės, proletarai žydriukai ten nesilanko, balerūnai irgi, nes savo manierom tuoj kristų į akis.

– Puiku, aprašykime tuos gandus, bet su pikantiškom detalėm, lyg būtų apybraiža. Nors yra būdas ir nurodyti vardus. Tarkim, tą vietą galima pristatyti kaip visiškai padorią, joje lankosi labai padorūs žmonės, paminėti septynis ar aštuonis niekuo neįtariamų rašytojų, žurnalistų ir senatorių vardus. O tarp jų įterpti vieną kitą pydarą. Ir niekas negalės pasakyti, kad mes ką šmeižiam, nes tie vardai yra pasitikėjimo vertų asmenų pavyzdys. Maža to, įrašykite tokį, kuris garsėja kaip nepataisomas mergišius, ir net visi žino jo meilužės vardą. Taip pateiksim užkoduotą žinią, kas norės suprasti – supras, o bus ir tokių, kurie supras, kad panorėję galėtume parašyti ir šį tą daugiau.

Maja atrodė prislėgta, tačiau kiti jau smaginosi ir, pažinodami Liučidį, laukė gero kandaus straipsnio.

Maja išėjo anksčiau už kitus, mostelėjusi man, lyg sakytų „atsiprašau, šįvakar noriu pabūti viena, eisiu miegoti su *Stilnox*". Taip tapau Bragadočio grobiu. Mums einant jis be paliovos pasakojo savo istorijas ir – keistas dalykas – vėl atsidūrėme Banjeros gatvėje, lyg ta niūri vieta derėtų su nekrologiška jo pasakojimo prigimtim.

– Paklausyk, aptikau keletą įvykių, kurie gali atrodyti kaip prieštaraujantys mano hipotezei, bet, pamatysi, viskas priešingai. Taigi, kogalviais paverstas Musolinis šiaip ne taip susiuvamas ir su Klareta bei kitais palaidojamas Musoko kapinėse, nepažymėtame kape, kad jo nelankytų jokie nostalgijos kamuojami sekėjai. Būtent to ir siekė tie, kurie padėjo pabėgti tikrajam Musoliniui, kitaip tariant, kad apie jo mirtį niekas per daug nekalbėtų. Žinoma, būtų buvę sunku sukurti pasislėpusio Barbarosos mitą, koks gal tiktų Hitleriui, kurio

lavonas nežinia kur prapuolė ir niekas nežino, ar jis iš tiesų mirė. Tačiau tikint, kad Musolinis mirė (partizanai ir toliau šlovino Loreto aikštę kaip magišką Išlaisvinimo akimirką), reikėjo neatmesti ir minties, jog velionis vieną dieną vėl pasirodys, kaip toje dainoje: *come prima, piu di prima.* O juk susiūtos košės neprikelsi. Bet čia pasirodo Lečizis ir sugadina visą šventę.

– Atsimenu, tas, kuris pavogė Dučės lavoną.

– Teisingai. Dvidešimt šešerių metų vaikiščias, paskutinis Salo kovotojas, vien idealai ir jokių idėjų. Jis nori iškilmingai palaidoti savo dievaitį ar bent sukėlęs skandalą pareklamuoti pradedantį formuotis neofašizmą. Sutelkia būrį tokių pat besmegenių kaip jis pats ir vieną 1946 metų balandžio naktį įslenka į kapines. Keli naktiniai sargai pučia į akį, jis eina tiesiai prie kapo, nes kažkas akivaizdžiai jam suteikė reikiamą informaciją, iškasa kūną, šis tuo metu atrodo nepalyginti darkesnis, nei kai buvo palaidotas, – praėjo metai, gali įsivaizduoti, ką jis ten rado, – ir tyliai tyliai, kampais kampais išsineša jį, kapinių takeliuose pasėdamas vienur suirusios organinės medžiagos gabalėlį, kitur net porą pirštakaulių. Kitaip sakant, visiški terliai.

Man pasidingojo, kad Bragadočis būtų mielai dalyvavęs tame pradvisusiame palaikų perkėlime, iš jo nekrofilijos dabar galėjai visko tikėtis. Todėl klausiausi nepertraukdamas.

– Netikėtas istorijos posūkis, milžiniškos antraštės laikraščiuose, policija ir karabinieriai šimtą dienų blaškosi šen ir ten, bet palaikų niekur nė pėdsako, nors jų skleidžiamas dvokas turėjo palikti šleifą visu keliu, kuriuo buvo nešami. Bet jau kelios dienos po šios vagystės sučiumpamas pirmasis bendrininkas, toks Rana, o paskui ir visi kiti, vienas po kito, o baigiantis liepai suimamas ir pats Lečizis. Tada paaiškėja, kad kurį laiką jie slėpė palaikus Ranos namuose Valtelinoje, o gegužę perdavė juos tėvui Dzukai, Milano Šv. Angelo pranciškonų vienuolyno priorui, ir šis juos užmūrijo trečioje savo bažnyčios navoje. Tėvo Dzukos ir jam padėjusio tėvo

Parinio klausimas – atskira istorija, vieni juos laikė turtingo ir reakcingo Milano kapelionais, kurie vertėsi padirbtų pinigų ir kvaišalų nelegaliu tiekimu neofašistams, kiti – geraširdžiais vienuoliais, negalėjusiais neįvykdyti kiekvieno doro krikščionio pareigos, *parce sepultos*, tik visa ta istorija mane mažai tedomina. Įdomiau yra tai, kad vyriausybė su kardinolo Šusterio palaiminimu pasistengia palaidoti kūną Čero Madžorės kapucinų vienuolyno koplyčioje, kur šis lieka nuo 1946 iki 1957 metų, apgaubtas paslapties skraiste. Kaip supranti, tai – šios istorijos esminė vieta. Mulkis Lečizis ištraukė antrininko lavoną, tiesa, tokios būklės niekas nebūtų galėjęs nuodugniai jo ištirti, bet, šiaip ar taip, tvarkiusiems visą Musolinio reikalą buvo parankiau viską nutildyti, nuslopinti, užglostyti ir kad apie tai būtų kuo mažiau kalbų. Kai Lečizis (atsėdėjęs kalėjime dvidešimt vieną mėnesį) padaro puikią parlamentaro karjerą, naujasis tarybos pirmininkas Adonė Dzolis, kuriam patekti į vyriausybę padėjo ir neofašistų balsai, atsilygindamas grąžina palaikus šeimai, ir šie perlaidojami gimtajame Predapijuje, tokiame tarsi memoriale, prie jo ir šiandien renkasi senieji nostalgikai ir naujieji fanatikai – juodi marškiniai ir romėniški pasisveikinimai. Manau, apie tikrojo Musolinio egzistavimą Dzolis nieko nežinojo, todėl antrininko kultas jo nėmaž nejaudino. Nežinau, gal viskas vyko kitaip, tačiau antrininko reikalais rūpinosi ne neofašistai, o daug galingesni už juos.

– Atsiprašau, o koks čia Musolinio šeimos vaidmuo? Arba jie nežino, kad Dučė gyvas, nors man tai atrodo neįmanoma, arba sutinka priimti svetimą lavoną.

– Žinai, dar nesupratau, koks buvo šeimos vaidmuo. Mano galva, jie žinojo, kad jų vyras ir tėvas gyvas. Jeigu jis slėpėsi Vatikane, būtų buvę sunku su juo pasimatyti, nes bet kurio iš Musolinių giminės apsilankymas ten nebūtų likęs nepastebėtas. Labiau tikėtina Argentinos versija. Įrodymai? Tarkim, Vitorijus Musolinis. Išvengia valymo bangos, tampa scenaristu ir po karo ilgą laiką gyvena Argentinoje. Įsidėmėk, Argentinoje! Kad būtų arčiau tėvo? Nega-

lime tvirtinti, bet kodėl Argentinoje? Yra nuotraukų, kur Romanas Musolinis ir kiti Čampino oro uoste atsisveikina su išskrendančiu į Buenos Aires Vitorijum. Kam taip sureikšminti brolio kelionę, jeigu jis dar prieš karą lankėsi net Jungtinėse Valstijose? O Romanas? Po karo tampa garsiu džiazo pianistu, koncertuoja ir užsienyje, žinoma, meninės Romano kelionės šioje istorijoje neturi jokios reikšmės, tačiau ar jis nebuvo užsukęs ir į Argentiną? O ponia Rakelė? Ji laisva, niekas negalėjo jai uždrausti keliauti, gal nenorėdama kristi į akis ji važiuoja į Paryžių ar Ženevą, o iš ten skrenda į Buenos Aires. Kas žino? Kai Lečizis ir Dzolis sukelia visą tą jovalą ir netikėtai jai pakiša palaikų liekanas – juk negalėjo sakyti, kad tas lavonas kažkieno kito, todėl turėjo nutaisyti gerą miną esant prastam lošimui ir jį priimti – pravers palaikyti fašizmo ilgesį, kol grįš tikrasis Dučė. Kad ir kaip ten būtų, šeimos istorija manęs nedomina, nes kaip tik čia prasideda antroji mano tyrimo dalis.

– Kas atsitinka?

– Jau vakarienės metas, o mano mozaikoje dar trūksta kelių gabalėlių. Apie tai pasikalbėsime vėliau.

Nesupratau, ar Bragadočis nuostabus pasakotojas, dalimis man perteikiantis savo romaną, su deramu *suspense* prieš kiekvieną „bus daugiau“, ar iš tiesų tebelipdo savo fabulą iš gabalėlių. Bet buvo ne laikas atkaklauti, juolab kad visas tas dvokiančių palaikų tąsymas man susuko skrandį. Grįžęs namo irgi išgėriau *Stilnox*.

XV

Gegužės 28 diena, ketvirtadienis

– Numeriui 0/2 reikia parengti vedamąjį apie sąžiningumą, – tą rytą pasakė Simėjas. – Dabar jau visi žino, kad partijų reikalai supuvę ir nėra kas neimtų kyšių ar neplėštų duoklių, todėl reikia leisti suprasti, kad panorėję galėtume pradėti kampaniją prieš partijas. Reikėtų pagalvoti apie sąžiningųjų partiją, piliečių partiją, sugebančią vykdyti ir kitokią politiką.

– Atsargiau, – įspėjau, – ar ne tokia buvo Eilinio žmogaus partijos pozicija?

– Eilinio žmogaus partiją prarijo ir iškastravo krikščionys demokratai, anuomet buvę labai galingi ir gudrūs, o dabartiniai krikščionys demokratai svirduliuoja, didvyrių laikai praėjo ir liko tik saujelė subingalvių. Be to, mūsų skaitytojai seniai užmiršo, kas tas Eilinis žmogus, toji istorija nutiko prieš keturiasdešimt penkerius metus, – atsakė Simėjas, – o mūsų skaitytojai neatsimena nė kas buvo prieš dešimtmetį. Neseniai viename didžiųjų dienraščių, straipsnyje, šlovinančiame Pasipriešinimo judėjimą, mačiau dvi nuotraukas, vienoje –

sunkvežimis su partizanais, kitoje – būrys žmonių fašistų uniformomis, jie iškėlę rankas romėniškam pasisveikinimui, po nuotrauka parašyta, kad tai – „skvadristai". Nesąmonė, skvadristai buvo trečiojo dešimtmečio pradžioje ir nevilkėjo fašistų uniformų, nuotraukoje matyti ketvirtojo dešimtmečio ar penktojo pradžios fašistų milicijos būrys, ir mano amžiaus liudininkams tą nesunku atskirti. Nesakau, kad redakcijose turėtų dirbti vien mano amžiaus liudininkai, tačiau aš puikiai atskiriu ir La Marmoros bersaljerų uniformas nuo Bava-Bekariso būrių aprangos, nors man gimus ir vieni, ir kiti buvo seniai mirę. Jeigu net mūsų kolegų atmintis šlubuoja, ar paprasti skaitytojai atsimins Eilinio žmogaus partiją? Bet grįžkim prie mano minties: nauja sąžiningųjų partija gali tapti daugelio galvos skausmu.

– „Sąžiningųjų lyga", – šypsodamasi prabilo Maja. – Taip vadinosi senas Džovanio Moskos romanas, parašytas prieš karą, bet ir šiandien smagu jį skaityti. Jis apie tokią *union sacrée*, kurią sudarė padorūs žmonės, turėję įsiterpti tarp nesąžiningųjų ir juos demaskuoti ar bent atversti į sąžiningą gyvenimą. Tik tam, kad tie nesąžiningieji priimtų juos į savo būrį, lygos nariai privalėjo elgtis nesąžiningai. Nesunku įsivaizduoti, kas paskui nutiko: sąžiningųjų lyga pamažėle virto nesąžiningųjų lyga.

– Brangute, tai – literatūra, – išsiviepė Simėjas. – O ir kas dabar dar žino tą Moską? Per daug skaitote. Palikime jūsų Moską ramybėj, bet jeigu šis klausimas ne jūsų skonio – neprivalot jo imtis. Daktare Kolona, padėsite man parašyti stiprų vedamąjį. Labai dorą.

– Mielai, – pasakiau. – Apeliacija į sąžiningumą – visada einama prekė.

– „Nesąžiningų sąžiningųjų lyga", – žiūrėdamas į Mają kikeno Bragadočis.

Išties jiedu nebuvo sukurti vienas kitam. O aš vis labiau sielojausi, kad ta mergaičiukė, išminties šaltinis, įkalinta Simėjo narve,

bet kol kas neišmaniau, kaip ją iš ten išvaduoti. Jos problema užvaldė mano protą (o gal ir jos pačios?), ir vis mažiau domėjausi kitkuo.

Per pietus, eidamas sumuštinio į barą apačioje, tarstelėjau:

– Norėtum pasiųsti viską velniop, pranešti kam reikia apie visą tą mėšlą ir suriesti į ožio ragą Simėją su kompanija?

– Kur nueisi? – paklausė ji. – Pirma, negadink dėl manęs sau gyvenimo, antra, kam galėtum papasakoti tokią istoriją, kai laikraščiai, kaip pradedu suprasti, visi iš to paties molio? Jie vienas kitą gina...

– Tik nepasidaryk kaip Bragadočis, kuriam visur vaidenasi sąmokslai. Ir nepyk. Kalbu taip todėl, kad... – nežinojau, kaip sudėlioti sakinį, – manau, jog myliu tave.

– Ar žinai, kad dar niekada man to nesakei?

– Kvailute, argi mes negalvojam to paties?

Bet ji teisi. Mažiausiai trisdešimt metų nieko panašaus nebuvau sakęs. Buvo gegužė, ir po trisdešimties metų pajutau, kaip man į kaulus smelkiasi pavasaris.

Kodėl pagalvojau apie kaulus? Todėl, kad kaip tik tą popietę, atmenu, Bragadočis pakvietė mane susitikti buvusioje daržovių ir vaisių turgaus vietoje, priešais Šv. Bernardino Kaulų bažnyčią. Radau jį skersgatvyje ties Šv. Stepono aikštės kampu.

– Graži bažnyčia, – pasakė Bragadočis, mums einant į vidų, – ji čia nuo viduramžių, buvo sugriauta, sudeginta ir kitaip nukentėjusi, šita pastatyta aštuonioliktame amžiuje. Iškilo, kad priglaustų raupsuotųjų kaulus iš kažkada čia netoliese buvusių kapinių.

Taip ir žinojau. Praradęs Musolinio lavoną, kurio nebegalėjo iškasti, Bragadočis puolė ieškoti įkvėpimo kitur. Ir tikrai, perėję koridorių atsidūrėme kaulinyčioje. Ji buvo tuščia, tik pirmos eilės suole suėmusi galvą rankomis meldėsi vieniša senolė. Aukštos nišos tarp piliorių buvo lyg kaulų skrynelės prikrautos kaukolių su kaulų

kryžiais ir mozaikomis iš baltų akmenėlių, kurie irgi buvo kauleliai, gal stuburo slanksteliai, sąnariai, raktikauliai, krūtinkauliai, mentikauliai, stuburgaliai, riešai ir plaštakos, girnelės, čiurnos, šokikauliai, iš kur galėjau žinoti? Aplink mane kilo kaulų statiniai, jie traukė žvilgsnį aukštyn, link ištapyto skliauto – skaidraus, linksmo, su balsvai rožiniais debesėliais, tarp kurių sklandė angeliukai ir nekaltos sielos. Ant lentynos virš senų grotuotų durų buvo išrikiuotos kaukolės plačiomis akiduobėmis, lyg porceliano indai vaistininko spintelėse. Akių lygyje esančiose nišose, aptrauktose retu tinklu, pro kurio akis galėjai įkišti pirštus, kaukolės ir kaulai buvo nublizginti ilgus amžius juos lietusių tikinčiųjų ar nekrofilų rankų, panašiai kaip šventojo Petro statulos Romoje pėdos. Iš pažiūros tų kaukolių buvo koks tūkstantis, mažesnių kaulelių negalėjai nė suskaičiuoti, o ant piliorių švietė iš blauzdikaulių sudėliotos Kristaus monogramos, primenančios Tortugos piratų Linksmąjį Rodžerį.

– Čia ne vien raupsuotųjų kaulai, – apsalęs kalbėjo Bragadočis, tarsi pasaulyje nebūtų nieko gražesnio. – Yra ir skeletų iš kaimyninių kapinių – visokių nusikaltėlių, mirusių Brolo ligoninėje, nukirsdintų, kalėjime nusibaigusių kalinių, gal dar vagių ar plėšikų, kurie, neturėdami kur daugiau ramiai pakratyti kojas, ateidavo numirti bažnyčioje, žinai, šio turgaus kvartalo šlovė buvo prasta... Ir man juokinga matyti, kaip ta senolė meldžiasi čia lyg kokiame šventame kape su švenčiausiomis relikvijomis, juk čia niekšų, banditų, prakeiktų sielų griaučiai. Tiesa, vienuoliai buvo gailestingesni už tuos, kurie laidojo ir iškasinėjo Musolinį, pažiūrėk, kaip rūpestingai, su kokia meile – ir kokiu cinizmu – jie sudėliojo tuos kaulus lyg bizantiškas mozaikas. Senolę traukia mirties vaizdai, ji juos laiko šventumo simboliais, ir jau nebežinau kur, bet kažkur čia po altorium turėtų būti sudžiūvęs mergaitės kūnelis, kalbama, kad per Vėlines ji su kitais griaučiais atgyjanti ir šokanti mirties šokį.

Įsivaizdavau, kaip toji mergaičiukė už rankos veda savo kaulėtus draugus tiesiai į Banjeros gatvę, bet nutylėjau. Tokias pat

klaikias kaulinyčias mačiau ir Romos kapucinų vienuolyne, ir šiurpiose Palermo katakombose su skarmaluotom didingom kapucinų mumijom, tačiau Bragadočiui akivaizdžiai pakako tų milanietiškos bažnyčios griaučių.

– Čia yra ir *putridariumas*, į jį gali nulipti laipteliais priešais didįjį altorių, tik reikia surasti zakristijoną ir kad jis būtų geros nuotaikos. Vienuoliai pasodindavo savo tikėjimo brolių lavonus į akmeninius krėslus supūti, kūnai pamažu išdžiūdavo, jų syvai išvarvėdavo – ir štai jums griaučiukai, švarutėliai lyg dantys iš „Kapitono" dantų pastos reklamos. Dar prieš kelias dienas maniau, kad šita vieta idealiai tiko Lečizio pavogtam Musolinio lavonui paslėpti, deja, rašau ne romaną, bet atkuriu istorinius faktus, o istorija skelbia, kad tai, kas liko iš Dučės, buvo padėta visai kitur. Gaila. Tačiau kadangi pastaruoju metu dažnai į šią vietelę užklysdavau, tiriant palaikų istoriją ji man įkvėpė gerų minčių. Kai kurie žmonės ieško įkvėpimo Dolomitinėse Alpėse ar prie Madžorės ežero, o aš jį randu čia. Gal reikėjo tapti lavoninės sargu. Matyt, taip yra dėl mano taip nevykusiai numirusio senelio, amžiną jam atilsį.

– Bet kodėl *mane* čia atvedei?

– Šiaip sau, juk turiu kam nors pasipasakoti, kas manyje kunkuliuoja, kitaip išprotėčiau. Mintis, kad esi vienintelis, įminęs tiesą, gali apsukti galvą. O čia visada tuščia, tik retkarčiais užsuka koks svetimšalis turistas, kuris nė velnio nesupranta. Pagaliau prisikasiau iki *stay-behind*.

– *Stei* ko?

– Kaip atmeni, galiausiai turėjau nuspręsti, ką padarė Dučei, tam gyvajam, kad jis neliktų trūnyti Argentinoje ar Vatikane ir jam nesibaigtų kaip jo antrininkui. Taigi, ką darysim su Duče?

– Ir ką gi darysim?

– Sąjungininkai, ar kas ten jų vietoj, norėjo, kad jis liktų gyvas ir tinkamą akimirką būtų galima jį ištraukti ir taip priešpriešinti komunistinei revoliucijai ar sovietų puolimui. Antrojo pasaulinio karo

metu anglai per Jungtinės Karalystės slaptųjų tarnybų atšakos *Special Operations Executive* vadovaujamą tinklą koordinavo Ašies užimtų valstybių pasipriešinimo judėjimų veiklą. Pasibaigus karui tas tinklas buvo paleistas, tačiau šeštojo dešimtmečio pradžioje vėl atkurtas kaip branduolys naujos organizacijos, įvairiose Europos šalyse turėjusios pasipriešinti Raudonosios armijos invazijai ar vietiniams komunistams, jeigu šie bandytų įvykdyti valstybės perversmą. Jo veiklą koordinavo aukščiausioji Europos sąjungininkų pajėgų vadovybė, ir taip Belgijoje, Anglijoje, Prancūzijoje, Vakarų Vokietijoje, Olandijoje, Liuksemburge, Danijoje ir Norvegijoje atsirado *stay-behind**, slapta pusiau karinė organizacija. Italijoje jos užuomazgų buvo jau nuo 1949 metų, 1959 metais Italijos slaptosios tarnybos įtraukiamos į Planavimo ir koordinavimo komitetą, o 1964 metais pagaliau oficialiai atsiranda CŽV finansuojama organizacija „Gladijus". „Gladijus" – šį žodį turėtum žinoti, nes gladijus buvo romėnų legionierių kardas, taigi, sakyti „gladijus" būtų tas pats, kaip sakyti „fascija" ar panašiai. Žodis, kuris galėjo patraukti atsargos karius, nuotykių mėgėjus ir ilgesio kankinamus fašistus. Karas jau buvo pasibaigęs, bet daug žmonių tebesimėgavo didvyriškų dienų atsiminimais, puolimais su dviem granatom prie diržo, įsikandus gėlę, iškėlus šautuvą. Tai buvo buvę Salo Respublikos šalininkai, šešiasdešimtmečiai idealistai ir katalikai, šiurpę nuo minties apie kazokus, girdančius savo žirgus iš Šv. Petro bazilikos šventinto vandens indo, taip pat išnykusios monarchijos fanatikai, kai kas kalba, kad jos veikloje dalyvavo net Edgardas Sonjus, nors buvo partizanų būrių Pjemonte vadas, didvyris, tačiau monarchistas iki kaulų smegenų, taigi, susijęs su pradingusio pasaulio kultu. Rekrūtus siųsdavo į mokomąją stovyklą Sardinijoje, ten jie išmokdavo (ar atsimindavo, kaip tai daryti) minuoti tiltus, šaudyti iš automatų, naktį įsikandus durklą užpulti priešo būrį, rengti sabotažo veiksmus ir partizaninio karo gudrybių...

* „likti užnugaryje"; „likti šiapus fronto linijos".

– Juk tai buvo tik atsargos pulkininkai, paliegę karininkai, susisukę sąskaitininkai, neįsivaizduoju, kad jie ropštųsi ant stulpų ir santvarų kaip filme „Tiltas per Kvai upę".

– Taip, bet organizacijoje netrūko ir jaunųjų neofašistų, nenustygstančių paleisti į darbą kumščius, ir dar visokių įtūžusių apolitiškų asmenų.

– Regis, prieš dvejus metus kažkur kažką skaičiau.

– Žinoma, nuo pat karo pabaigos „Gladijus" buvo įslaptinta, apie šią organizaciją žinojo tik slaptosios tarnybos ir aukščiausioji karinė vadovybė, dar būdavo informuojami ministrų tarybos pirmininkai, gynybos ministrai ir prezidentai. Paskui, žlugus sovietų imperijai, toji organizacija praktiškai prarado prasmę, o gal per brangiai kainavo ją išlaikyti, ir prezidentas Kosiga devyniasdešimtaisiais kai ką apie ją prasitarė, o tais pačiais metais ministrų tarybos pirmininkas Andreotis oficialiai pareiškė: taip, „Gladijus" egzistavo, bet dėl to nereikia per daug triukšmauti, organizacija buvo reikalinga, dabar visa ta istorija baigta ir gana kalbų. Niekas iš to nepadarė tragedijos, visi beveik viską užmiršo. Tiesa, Italijoje, Belgijoje ir Šveicarijoje pradėti šiokie tokie parlamentiniai tyrimai, bet Džordžas H. V. Bušas atsisakė ką nors komentuoti, nes ruošėsi karui Persijos įlankoje ir nenorėjo užtraukti gėdos Šiaurės Atlanto sutarties organizacijai. Tas reikalas buvo nutildytas visose *stay-behind* priklausiusiose šalyse, įvyko tik vienas kitas nereikšmingas incidentas. Prancūzijoje visi seniai žinojo, kad liūdnai pagarsėjusią „Slaptąją armiją" sudaro prancūzų *stay-behind* nariai, bet po nepavykusio valstybės perversmo Alžyre de Golis patvarkė atsimetėlius. Vokietijoje niekam nebuvo paslaptis, kad 1980 metais Miunchene per *Oktoberfest* susprogdinta bomba padaryta iš sprogstamosios medžiagos, gautos iš vokiškosios *stay-behind* atšakos slėptuvės. Graikijoje *stay-behind* kariuomenė Helenų puolamosios pajėgos surengė pulkininkų perversmą. Portugalijoje paslaptinga „Aginter Press" užsakė nužudyti Eduardą Mondlanę, Mozambiko išlaisvinimo fronto vadą. Ispanijoje, praėjus me-

tams po Franko mirties, kraštutiniai dešinieji teroristai nužudo du karlistus, o dar po metų *stay-behind* surengia žudynes Madride, su komunistų partija susijusioje teisininkų kontoroje. Šveicarijoje dar prieš dvejus metus pulkininkas Abotas, buvęs vietinio *stay-behind* vadovas, konfidencialiame laiške gynybos departamentui pareiškia esąs pasiruošęs atskleisti „visą tiesą“ ir randamas savo namuose subadytas savo paties durtuvu. Turkijoje su *stay-behind* susiję „Pilkieji vilkai“, tie patys, kurie vėliau prisidės prie pasikėsinimo į Joną Paulių II. Galėčiau tęsti, pateikiau tik kelis pavyzdžius, bet, kaip matai, tokie čia reikaliukai, žmogžudystė šen, žmogžudystė ten, tie dalykai patekdavo į kroniką, tačiau kaskart viskas būdavo nugramzdinama užmarštin. Akivaizdu, kad laikraščiai skirti ne skleisti naujienas, o jas paslėpti. Tarkim, atsitinka įvykis X, ir negali apie jį neparašyti, bet daugeliui žmonių jis labai neparankus, tada tame pat numeryje pasirodo antraštės, nuo kurių pasišiaušia plaukai: motina perrėžė gerkles keturiems savo vaikams, mūsų santaupos gali virsti pelenais, atrastas Garibaldžio laiškas, kuriame jis įžeidinėja Niną Biksiją, – ir tavoji naujiena paskęsta informacijos jūroje. Tik mane labiau domina tai, ką „Gladijus“ nuveikė Italijoje nuo septintojo dešimtmečio iki 1990-ųjų. Turėjo nemažai padirbėti, vėliau sužinosim, kad organizacija buvo susijusi su kraštutinių dešiniųjų teroristiniais judėjimais, turėjo vaidmenį šešiasdešimt devintųjų metų išpuolyje Fontanos aikštėje, o tada – juk buvo studentų maištų ir karšto darbininkų rudens metas – kai kas sumojo galįs rengti teroristinius išpuolius, o visą kaltę suversti kairiesiems. Kalbama, čia buvo įsivėlusi ir prastos šlovės Ličijaus Dželio Ložė P2. Tačiau kodėl organizacija, turėjusi kovoti su sovietais, imasi teroristinių išpuolių? Ir čia atskleidžiau kunigaikščio Junijaus Valerijaus Borgezės istoriją.

Toliau Bragadočis priminė iš laikraščių sugraibytas žinias, nes septintajame dešimtmetyje daug kalbėta apie karinius valstybės perversmus, „mojavimą kardais“, ir atsiminiau gandus apie planuotą (nors taip ir neįvykdytą) generolo De Lorenco valstybės perversmą.

Tačiau dabar Bragadočio dėka atsiminiau ir vadinamąjį *miškų apsaugos korpuso* perversmą. Groteskiška istorija, regis, apie ją sukurtas satyrinis filmas. Junijus Valerijus Borgezė, dar vadintas „juoduoju kunigaikščiu", vadovavo Dešimtajai torpedinių katerių flotilei. Sako, buvęs drąsus, fašistas iki plaukų galiukų, neabejotinai Salo Respublikos šalininkas, ir sunku suprasti, kodėl keturiasdešimt penktaisiais, kai visus šaudė lengva ranka, jis išsisuko ir galėjo toliau puikuotis didvyrio šlove – beretė ant vienos ausies, automatas skersai krūtinės, virš kulkšnių papūstos uniforminės kelnės, megztinis aukštu kaklu, nors veidas toks, jog pamatęs gatvėje su sąskaitininko eilute niekada nepasakytum, kad tai karys.

Taigi, 1970-aisiais Borgezė sumąsto, kad gal jau atėjo laikas rengti valstybės perversmą. Bragadočio nuomone, atsižvelgta ir į tai, jog iš egzilio sugrąžintinam Musoliniui netrukus turėjo sukakti aštuoniasdešimt septyneri ir nebebuvo galima ilgiau laukti, juk dar keturiasdešimt penktaisiais jis atrodė suvargęs.

– Kartais man to vargšelio labai gailu, – kalbėjo Bragadočis. – Tik įsivaizduok, dar gerai, jeigu jis Argentinoje, kur, jei dėl opos ir nebūtų galėjęs valgyti jautienos kepsnių, tai bent galėjo paganyti akis po beribes pampas (nors per dvidešimt penkerius metus ką ten daug naujo pamatysi), bet blogiau, jei liko Vatikane, daugių daugiausia pasivaikščiojimas vakare po kokį sodelį ir ūsuotos vienuolės atnešta sriubytė, kai galvoje sukasi mintys, kad prarado ne tik Italiją, bet ir savo meilužę, ir negali nė apkabinti savo vaikų. Gal jam net truputį pasimaišė, taip ištisas dienas krėsle atrajojant buvusią šlovę ir televizoriaus ekrane stebint nespalvotus pasaulio įvykius, kai nuo metų naštos apsiblausęs, bet sifilio įaudrintas protas sugrąžindavo į triumfą balkone Venecijos aikštėje, į vasaras, kai pusnuogis kuldavo javus, bučiuodavo vaikus ir iš geidulio alpėjančias motinas, ar į popietes darbo kabinete, kur tarnas Navara atvesdavo virpančias ponias, ir jis, tik prasegęs raitelio kelnių antuką, parversdavo jas ant rašomojo stalo ir per kelias sekundes apvaisindavo, o šios inkšdavo

lyg rujojančios kalės, šnabždėdamos: *ak, mano Duče, mano Duče...* O kai taip skendėjo atsiminimuose, apsiseilėjęs, nuvytusiu pimpalu, kažkas vis kalė į galvą mintį apie netrukus įvyksiantį prisikėlimą... Primena anekdotą apie Hitlerį, irgi ištremtą į Argentiną, – neonaciai nori jį įtikinti sugrįžti į sceną ir vėl užkariauti pasaulį, šis ilgai delsia ir dvejoja, nes metai ir jo nepasigailėjo, galiausiai apsisprendžia ir taria: gerai, bet šįkart... būsim *pikti*, sutarta?

– Žodžiu, 1970-aisiais atrodė, kad valstybės perversmas galėtų pavykti, – toliau kalbėjo Bragadočis. – Tarnyboms vadovavo generolas Mičelis, kuris irgi priklausė Ložei P2, o po kelerių metų tapo Italijos socialinio judėjimo deputatu parlamente, – įsidėmėk, nors įtariamas ir apklaustas Borgezės byloje, vėliau puikiausiai išsisuko ir tik prieš dvejus metus kuo ramiausiai numirė. Iš patikimų šaltinių sužinojau, kad, po Borgezės surengto valstybės perversmo praėjus dvejiems metams, Mičelis iš Amerikos ambasados gavo aštuonis šimtus tūkstančių dolerių, nežinia kodėl ir kam. Taigi, Borgezė galėjo kliautis puikia parama valdžios viršūnėse ir „Gladijumi", Ispanijos pilietinio karo veteranais falangistais, masonais, kalbėta, ten dalyvavo ir mafija, kuri, kaip žinai, visada ir su viskuo susijusi. O šešėlyje – vis tas pats Ličijus Dželis, kurstęs karabinierius ir kitą aukščiausiąją karinę vadovybę, kurioje knibždėjo masonų. Gerai įsiklausyk į Ličijaus Dželio istoriją, nes mano tezei ji yra esminė. Taigi, Dželis, kuris niekada to nepaneigė, kovojo Ispanijoje, buvo Socialinės Respublikos karininkas ryšiams su SS palaikyti, bet tuo pat metu dirbo partizanams, o po karo bendradarbiavo su CŽV. Taigi, toks veikėjas negali būti nesusijęs su „Gladijumi". Tik paklausyk: 1942 metų liepą jis, kaip Nacionalinės fašistų partijos inspektorius, gauna užduotį pervežti į Italiją Karinės žvalgybos tarnybos rekvizuotus Jugoslavijos karaliaus Petro II turtus: 60 tonų aukso luitų, dvi tonas senovinių monetų, šešis milijonus dolerių ir du milijonus svarų sterlingų. 1974 metais tie turtai pagaliau grąžinti Jugoslavijai, tik be 20 tonų aukso luitų, sakoma, Dželis juos išgabeno į Argentiną.

Įsidėmėk, į Argentiną! Argentinoje Dželis palaiko draugiškus santykius ne tik su Peronu, bet ir su generolais, tarkim, Videla, ir Argentina jam išduoda diplomatinį pasą. O kas darbuojasi Argentinoje? Jo dešinioji ranka Umbertas Ortolanis, kuris, be kita ko, palaiko ryšį tarp Dželio ir monsinjoro Marcinkaus. Na ir kas? Ogi tas, kad visi galai veda į Argentiną, kur yra Dučė ir iš kur ruošiamasi jį sugrąžinti, tik tam, žinoma, reikia pinigų, geros organizacijos bei vietinių paramos. Štai kodėl Borgezės plane Dželis yra esminė figūra.

– Žinoma, taip sudėliojus atrodo įtikinamai...

– Taip ir yra. Tačiau Borgezės surinkta kariauna panaši į Brankaleonės, kurioje greta nostalgiškų senolių (pačiam Borgezei jau per šešiasdešimt) yra valstybės pareigūnų, ir net miškų apsaugos būrių, ir neklausk, kodėl būtent miškų apsaugos, gal dėl pokariu masiškai iškirstų miškų jie neturėjo kuo daugiau užsiimti. Tačiau visas tas tuntas galėjo privirti košės. Iš vėlesnių teismo proceso šaltinių matyti, kad Ličijus Dželis turėjęs paimti į nelaisvę respublikos prezidentą, anuomet juo buvęs Saragatas, o vienas iš Čivitavekijos laivų savininkų leido naudotis savo prekybiniais laivais, kuriais į Lipario salas turėjo būti plukdomi perversmininkų suimti asmenys. Ir nepatikėsi, kas toje operacijoje dalyvavo! Otas Skorcenis, tas pats, kuris 1943 metais Gran Sase išlaisvino Musolinį! Jis vis dar buvo apyvartoje, dar vienas, kurio nepalietė pokarinių valymų bangos, palaikė ryšius su CŽV ir turėjo užtikrinti, kad JAV neprieštaraus perversmui, jei į valdžią ateis karinė „centro demokratinė“ chunta. Tik pagalvok, koks veidmainingas derinys. Tačiau vėlesniuose tyrimuose nutylima, kad Skorcenis ir toliau neabejotinai palaiko ryšį su Musoliniu, kuris jam už daug ką skolingas, o gal rūpinasi ir Dučės sugrąžinimu iš tremties, kurdamas perversmininkams būtiną didvyrišką jo įvaizdį. Žodžiu, visas valstybinis perversmas buvo paremtas pergalingu Musolinio sugrįžimu. Dabar gerai paklausyk: perversmui kruopščiai rengtasi nuo pat 1969-ųjų, įsidėmėk, nuo tų metų, kai įvykdytas išpuolis Fontanos aikštėje, akivaizdžiai su-

manytas siekiant mesti visus įtarimus kairiesiems ir psichologiškai parengti visuomenę tvarkos sugrąžinimui. Borgezė rengėsi užimti Vidaus reikalų ministeriją, Gynybos ministeriją, RAI būstinę, telekomunikacijos priemonių (radijo ir telefonų) būstines ir deportuoti parlamente buvusią opoziciją. Tai ne mano fantazijos, nes vėliau rastas atsišaukimas, kurį Borgezė turėjęs perskaityti per radiją ir kuris daugmaž skelbė, kad pagaliau atėjo lauktas politinis posūkis, dvidešimt penkerius metus valdžiusi klasė atvedė Italiją prie ekonominio ir moralinio žlugimo ribos, karinės ir teisėtvarkos pajėgos remia perversmininkų siekį paimti valdžią. „Italai! Atiduodami šlovingąją trispalvę į jūsų rankas, kviečiame audringai giedoti mūsų meilės himną! Tegyvuoja Italija!“ – tokiais žodžiais turėjęs baigti savo kalbą Borgezė. Tipiška Musolinio retorika.

Gruodžio septintą ir aštuntą dienomis (priminė Bragadočis) į Romą suplūsta šimtai sąmokslininkų, jiems išdalijami ginklai ir amunicija, du generolai užima pozicijas Gynybos ministerijoje, ginkluotas miškų apsaugos būrys įsikuria prie RAI televizijos būstinės, Milane ruošiamasi užimti Sesto San Džovanį, tradicinę komunistų tvirtovę.

– Ir kas netikėtai nutinka? Nors visas planas, atrodo, netrukus bus įgyvendintas ir galima sakyti, kad Roma jau sąmokslininkų rankose, Borgezė praneša, kad operacija atšaukiama. Vėliau kalbėta apie valstybei ištikimų valdininkų pasipriešinimą sąmokslui, bet tokiu atveju buvo galima suimti Borgezę diena anksčiau, kol uniformuoti miškininkai dar neužplūdo Romos. Šiaip ar taip, tas reikalas tyliai užraukiamas, perversmininkai išsisklaido be incidentų, Borgezė pasislepia Ispanijoje, keletas puspročių įkliūva, bet jiems visiems išrūpinamas „įkalinimas“ privačiose klinikose, Mičelis aplanko kai kuriuos iš jų ir mainais už tylėjimą pažada saugumą. Atlikti keli parlamentiniai tyrimai, spauda tyli, apie įvykusius faktus visuo-

menė sužino tik po gerų trijų mėnesių. Bet man nesvarbu, kas įvyko, mane domina tik viena: kodėl taip kruopščiai rengtas perversmas atšaukiamas likus kelioms valandoms iki jo įvykdymo, o visas rimtas žygis paverčiamas farsu. Kodėl?

– Sakyk.

– Tokį klausimą, atrodo, uždaviau tik aš vienas ir neabejotinai vienintelis žinau atsakymą, kuris aiškus kaip diena: tą naktį gauta žinia, kad Musolinis, kuris gal jau buvo atvykęs į šalį ir ruošėsi pasirodyti, staiga *mirė* – esant jo metų, o dar sukratytam it pašto siunta, tai nė kiek nestebina. Perversmas nutraukiamas, nes žavusis jo simbolis po dvidešimt penkerių metų nuo tariamos mirties atsisveikino su šiuo pasauliu – šįkart tikrai.

Bragadočio akys spindėjo, atrodė, kad jų šviesa nuskaidrina mus supančių kaukolių eiles, jo rankos drebėjo, lūpos aptiško balkšvom seilėm. Jis sugniaužė man pečius:

– Kolona, supranti, štai kokius faktus atkūriau!

– Jei neklystu, buvo surengtas teismo procesas...

– Komedija. Andreotis sutiko bendradarbiauti, kad viską nuslėptų, o į kalėjimą sėdo tik antraeiliai veikėjai. Svarbiausia, kad viskas, ką žinojome, buvo melas arba iškreipta tiesa, o mes dvidešimt metų gyvenome apgauti. Sakiau, niekada nereikia tikėti tuo, ką tau pasakoja...

– Čia ir baigiasi tavo istorija...

– O, ne, čia prasideda kita, ir man ji būtų nė motais, jei tolesni įvykiai nebūtų buvę tiesioginė Musolinio mirties pasekmė. Be Dučės joks „Gladijus“ negalėjo tikėtis užimti valdžią, o sovietų invazijos grėsmė vis labiau tolo, nes prasidėjo atšilimas. Tačiau „Gladijus“ nepaleidžiamas, priešingai, organizacija iš tikro pradeda veikti būtent mirus Musoliniui.

– Kaip?

– Kadangi naujai valdžiai įtvirtinti nebereikia versti vyriausybės, „Gladijus“ susideda su visom slaptosiom jėgom, bandančiom

destabilizuoti Italiją ir siekiančiom, kad kairiųjų jėgų atėjimas į valdžią būtų nepakeliamas, ir rastųsi sąlygos naujoms represijų formoms su visais legalumo atributais. Tik pagalvok, iki Borgezės valstybės perversmo tokių išpuolių kaip Fontanos aikštėje buvo reta, „Raudonosios brigados“ tais metais tik susiformuoja, o jau nuo kitų metų pasipila žudynių grandinė? 1973-iaisiais – bomba Milano policijos valdyboje, 1974-aisiais – išpuolis Brešos Arkadų aikštėje, tais pat metais iš Romos į Miuncheną važiuojančiame traukinyje *Italicus* sprogsta galinga bomba, 12 žmonių žūva ir 48 sužeisti, bet, įsidėmėk, tuo traukiniu turėjo važiuoti ir Aldas Moras, tik jis pavėlavo, nes keli ministerijos valdininkai paskutinę akimirką jį išlaipino, kad pasirašytų skubius dokumentus. Po dešimties metų kita bomba sprogsta greitajame traukinyje Neapolis–Milanas. Ką ir kalbėti apie Moro pagrobimą, dar ir šiandien nežinia, kas iš tiesų įvyko. Negana to, 1978 metų rugsėjį, mėnuo po išrinkimo, paslaptingai miršta naujasis popiežius Albinas Liučianis. Pranešta, kad jį ištiko infarktas ar insultas, bet kodėl iš popiežiaus kambario dingo asmeniniai jo daiktai – akiniai, šlepetės, užrašai ir buteliukas *Effortil* vaistų, kuriuos senolis turėjo gerti nuo žemo kraujospūdžio? Kodėl tie daiktai išgaravo? Gal todėl, kad atrodė neįtikėtina, jog žmogų, kurio kraujospūdis žemas, ištiko insultas? Kodėl iškart popiežiui mirus pirmasis į kambarį įėjęs svarbus asmuo buvo kardinolas Vijo? Sakysi, normalu, juk jis buvo valstybės sekretorius, bet egzistuoja tokio Jalopo knyga, kur atskleidžiami įvairūs faktai: popiežius susidomėjo įtakinga dvasininkų masonų grupuote, kurios nariai buvo tas pats Vijo, monsinjoras Agostinas Kazarolis, dienraščio *Osservatore Romano* vyriausiojo redaktoriaus pavaduotojas, Vatikano radijo direktorius ir, žinoma, Marcinkus, visur esantis monsinjoras, tvarkęs IOR, kitaip tariant, Vatikano banko, reikalus, jis, kaip vėliau išaiškėjo, padėjo nemokėti mokesčių ir plauti nešvarius pinigus bei pridengė tokių veikėjų kaip Robertas Kalvis ir Mikelė Sindona tamsias transakcijas, o šie – koks sutapimas – po kelerių

metų baigė savo gyvenimus, vienas pakartas ant Londono Dominikonų tilto, o kitas nunuodytas kalėjime. Po Liučianio rašomuoju stalu rastas savaitraščio *Il Mondo* numeris, atverstas ties straipsniu apie Vatikano banko operacijų bylą. Jalopas įtaria žmogžudyste šešis asmenis: Vijo, Čikagos kardinolą Džoną Kodį, Marcinkų, Sindoną, Kalvį ir Ličijų Dželį, tą patį gerbiamą Ložės P2 magistrą. Sakysi, visa tai niekaip nesusiję su „Gladijum", bet – koks sutapimas – daugelis tų veikėjų dalyvavo kituose įvykiuose, o Vatikanas padėjo išgelbėti Musolinį ir jį globojo. Gal kaip tik tai Liučianis ir atskleidė, nors nuo tikrosios Dučės mirties jau buvo prabėgę keleri metai, ir norėjo atsiriboti nuo klikos, kuri vos pasibaigus Antrajam pasauliniam karui pradėjo rengti valstybės perversmą. Pridursiu, Liučianiui mirus, toji byla neabejotinai atiteko Jonui Pauliui II, o į jį po trejų metų pasikėsina turkų „Pilkieji vilkai", kurie, kaip minėjau, buvo dalis tos šalies *stay-behind*... Vėliau popiežius atleidžia, susijaudinęs užpuolikas kalėjime išperka savo kaltes, bet popiežius jau įbaugintas ir ta byla nebeužsiima dar ir todėl, kad nelabai domisi Italija, regis, jam labiau rūpi kova su trečiojo pasaulio protestantiškomis sektomis. Todėl jį palieka ramybėje. Pakankamai sutapimų?

– Ar tik ne tavo polinkis visur matyti sąmokslus verčia iš šapo vežimą priskaldyti?

– Kuo čia aš dėtas? Juk yra teismo dokumentai, juose gali viską rasti, reikia mokėti ieškoti archyvuose, o žmonėms tos žinios pateiktos pramaišiui su kitom naujienom. Tarkim, toji istorija Peteane. 1972 metų gegužę Goricijos provincijoje karabinieriams pranešama, kad vienoje gatvėje paliktas *Fiat 500* su dviem kulkų skylėm priekiniame stikle. Atvyksta trys karabinieriai, jie bando atidaryti kapotą, ir mašina sprogsta. Manoma, kad ten pasidarbavo „Raudonosios brigados", tačiau po kelerių metų apsireiškia toks Marijus Vinčiguera. Tik paklausyk, koks tipas: pabėga į Ispaniją, kad išvengtų suėmimo dėl kito tamsaus reikalo, ten jį priglaudžia tarptautinis antikomunistų tinklas „Aginter Press", paskui kito deši-

niojo teroristo Stefano Dele Kjajės padedamas įstoja į „Nacionalinį avangardą“, vėliau prapuola Čilėje ir Argentinoje, bet 1978 metais nutaria, – savo valia, – kad jo kova su valstybe buvo beprasmė, ir pasiduoda Italijoje. Įsidėmėk, jis neatgailauja ir toliau tiki, kad viskas, ką iki tol darė, buvo teisinga. Paklausi: tai kodėl jis pasidavė? Atsakau: norėdamas išgarsėti. Juk yra žudikų, kurie grįžta į nusikaltimo vietą, yra žudikų maniakų, kurie siunčia policijai įkalčius, nes nori būti suimti, kitaip nepateks į pirmus dienraščių puslapius. Nuo tos akimirkos Vinčiguera beria prisipažinimus vieną po kito. Prisiima atsakomybę dėl išpuolio Peteane ir pridaro bėdos valstybės tarnyboms, kurios, kalbama, jį saugojo. Tik 1984 metais teisėjas Kasonas atskleidžia, kad Peteane panaudoti sprogmenys buvo iš „Gladijaus“ ginklų sandėlio, o labiausiai intriguoja tai, kad apie to sandėlio egzistavimą jam pranešė – spėk iš trijų kartų – Andreotis, kuris seniai viską žinojo ir nieko nesakė. Italijos policijai dirbęs ekspertas („Naujosios tvarkos“ narys) buvo pateikęs išvadą, kad sprogmenys tokie pat, kokius naudojo „Raudonosios brigados“, tačiau Kasonas įrodė, jog ten buvo C-4, o tokius sprogmenis naudoja NATO pajėgos. Žodžiu, žavi painiava, bet, kaip matai, nesvarbu, NATO ar brigados, visur įsivėlęs ir „Gladijus“. Tyrimai parodė, kad „Naujoji tvarka“ irgi bendradarbiavo su Italijos slaptosiomis karinėmis tarnybomis, todėl akivaizdu, kad slaptosios karinės tarnybos susprogdina tris karabinierius tikrai ne iš neapykantos jų korpusui, o norėdamos mesti kaltę kraštutinės kairės aktyvistams. Trumpai tariant, tyrimas po tyrimo, ir Vinčiguera nuteisiamas kalėti iki gyvos galvos, uždaromas į kalėjimą, o iš ten ir toliau kalba apie įtampos strategiją. Pasakoja apie žudynes Bolonijoje (kaip matai, tie išpuoliai susiję ir tai ne mano vaizduotės vaisius), pasako, kad išpuolis Fontanos aikštėje 1969-aisiais buvo suplanuotas siekiant pastūmėti anuometinį ministrų tarybos pirmininką Marianą Rumorą paskelbti nepaprastąją padėtį. Dar priduria, pacituosiu: „Be pinigų neįmanoma slapstytis. Be paramos neįmanoma slapstytis. Galėjau pasirinkti kelią, kuriuo

ėjo kiti, gauti daugiau paramos, gal Argentinoje, iš slaptųjų tarnybų. Galėjau pasirinkti ir mafijos kelią. Bet nenorėjau tapti nei slaptųjų tarnybų bendradarbiu, nei nusikaltėliu. Turėjau tik vieną kelią į laisvę – pasiduoti. Taip ir padariau." Akivaizdu, bepročio ekshibicionisto logika, tačiau tas beprotis turi patikimos informacijos. Štai kokią istoriją atkūriau. Tariamos Musolinio mirties šešėlis sklando virš visų Italijos įvykių nuo 1945-ųjų iki, sakyčiau, šių dienų, o nuo jo tikrosios mirties prasideda baisiausias mūsų šalies istorijos laikotarpis, jame veikia *stay-behind*, CŽV, NATO, „Gladijus", P2, mafija, slaptosios tarnybos, aukščiausioji karinė vadovybė, tokie ministrai pirmininkai kaip Andreotis, tokie prezidentai kaip Kosiga ir, žinoma, didžioji dalis deramai infiltruotų ir manipuliuojamų kraštutinės kairės teroristinių organizacijų. Jau nekalbant, kad Moras buvo pagrobtas ir nužudytas, nes kažką sužinojo ir galėjo tai atskleisti. Jei nori, gali pridėti ir menkesnius nusikaltimus, iš pažiūros neturinčius jokios politinės reikšmės...

– Taip, žvėris iš San Gregorijaus gatvės, muilo virėja, Salarijos gatvės pabaisa...

– Nereikia sarkazmo, gal pirmosios pokario bylos ir nesusijusios, bet visas kitas būtų, kaip sakoma, ekonomiškiau sujungti į vieną istoriją, kurioje vyrauja vienas virtualus asmuo, iš Venecijos rūmų balkono reguliavęs visą eismą, nors niekas jo ir nematė. Griaučiai, – bedė pirštu į mus supančius nebylius vietos šeimininkus, – naktimis visada gali sušokti savąjį mirties šokį. Daugiau yra dalykų danguje ir žemėje, ir taip toliau, ir panašiai, pats žinai. Tačiau viena yra tikra: išnykus sovietų grėsmei, „Gladijus" oficialiai neteko prasmės ir Kosiga su Andreočiu prabilo apie šią organizaciją, norėdami atsikratyti vaiduoklio, pristatyti ją kaip normalų dalyką, atsiradusį valdžiai pritarus, lyg ji būtų patriotų bendruomenė, vos ne praėjusių laikų karbonarai. Tačiau ar tikrai viskas baigta, o gal kokie atkakliausieji tebedirba šešėlyje? Manau, dar bus visko.

Jis neramiai apsidairė.

– Dabar verčiau jau eikim, man nepatinka ta čia ateinanti japonų grupė. Dabar visur pilna Rytų šnipų, jau ir Kinija yra susijusi, be to, jie moka visas kalbas.

Mums išėjus, kai jau galėjau įkvėpti pilnus plaučius gryno oro, paklausiau:

– Ar gerai viską patikrinai?

– Kalbėjausi su žmonėmis, kurie daug žino, ir paprašiau mūsų kolegos Liučidžio patarimo. Gal nežinojai, jis dirba tarnyboms.

– Žinau, žinau. Tu juo pasitiki?

– Nesijaudink, tie žmonės moka tylėti. Man reikia dar kelių dienų, kad surinkčiau kitus neginčijamus įrodymus, sakau, neginčijamus, o paskui einu pas Simėją ir pateikiu jam savo tyrimo rezultatus. Dvylika dalių dvylikai nulinių numerių.

Tą vakarą, norėdamas užmiršti Šv. Bernardino kaulinyčią, nusivedžiau Mają vakarieniauti į restoraną žvakių šviesoje. Žinoma, nieko nepasakojau jai apie „Gladijų“, vengiau patiekalų su kaulais ir pamažu atsipeikėjau iš to popietinio košmaro.

XVI

Birželio 6 diena, šeštadienis

Paskui Bragadočis pasiėmė kelias laisvas dienas, kad surikiuotų savo atradimus, o visą ketvirtadienio rytmetį pratūnojo Simėjo kabinete. Išėjo apie vienuoliktą kartu su Simėju, sakančiu:

– Labai prašau dar sykį kruopščiai patikrinti visą informaciją, noriu būti tikras.

– Neabejokit, – atsakė Bragadočis, spinduliuodamas gerą nuotaiką ir optimizmą. – Dar šįvakar susitiksiu su patikimu žmogum ir viską galutinai sužiūrėsiu.

Paskui visa likusi redakcija darbavosi prie įprastų pirmo nulinio numerio puslapių: sportas, Palatino galvosūkiai, keli paneigimo laiškai, horoskopai ir užuojautos.

– Kad ir kiek išradinėtume, nemanau, kad užpildysim dvidešimt keturis puslapius, – tarė Kostanca. – Reikia daugiau naujienų.

– Gerai, – sutiko Simėjas, – Kolona, prašau, prisidėkite.

– Naujienų nebūtina išradinėti, gana jas perdirbti, – pasakiau.

– Kaip?

– Žmonių atmintis trumpa. Niekam neturėtų būti naujiena, kad Julijus Cezaris nužudytas per kovo idas, bet visų galvose jaukalas. Taigi, pristatoma angliška knyga, kurioje pasakojama Cezario istorija, sensacingu pavadinimu „Nepaprastas Kembridžo istorikų atradimas. Cezaris iš tiesų nužudytas per kovo idas". Tereikia viską perpasakoti – ir jau turime puikiausią smagų straipsniuką. Gerai, gal su Cezario istorija kiek perdėjau, bet jei kalbėtume apie Trivulcijaus senelių namų reikalus, toks straipsnis galėtų rastis iš analogijos su Romos banko istorija. Nors ji iš devyniolikto amžiaus pabaigos ir niekuo nesusijusi su nūdienos skandalais, tačiau skandalas traukia skandalą, pakaks paminėti tam tikrus gandus ir Romos banko istoriją pristatyti, lyg ji būtų nutikusi vakar. Neabejoju, Liučidis iš to išpeš kai ką naudingo.

– Puiku, – tarė Simėjas. – Kambrija, kas atsitiko?

– Skaitau agentūros pranešimus, kažkur kaimelyje pietuose vėl pravirko Švenčiausioji Mergelė.

– Nuostabu, sukurkit sensacingą straipsnį!

– Ką nors apie nesiliaujančius prietarus...

– Nieku gyvu! Mes – ne ateistų ir racionalistų draugijų biuletenis! Žmonės trokšta stebuklų, o ne apsukrių radikalų skepticizmo. Papasakoti apie stebuklą nereiškia sukompromituoti laikraštį, lyg jis juo tikėtų. Reikia papasakoti faktą ar parašyti, kad tą faktą kas nors matė. O jei Švenčiausiosios Mergelės iš tiesų verkia – mes čia tikrai niekuo dėti. Išvadas padarys skaitytojas, jeigu jis yra tikintis – patikės. Pavadinimas per kelias skiltis.

Visi džiugiai puolė dirbti. Praeidamas pro Majos, susitelkusios į užuojautas, stalą tarstelėjau:

– Prašau neužmiršti nepaguodžiamai liūdinčios šeimos...

– Draugas Filibertas nuliūdęs glaudžiasi prie mylimosios Matildos ir brangiųjų Marijaus su Serena, – atsakė.

– Verčiau Jesika arba Samantha.

Padrąsinamai nusišypsojau ir nuėjau.

Vakarą praleidau pas Mają, ir, kaip kartais nutinka, man pavyko tą svirduliuojančių knygų stirtų prigrūstą koridorių paversti alkova.

Tarp tų bokštų buvo ir daugybė klasikos plokštelių, paveldėtų iš senelių. Kartais ilgai gulėdavom klausydamiesi. Tą vakarą Maja uždėjo Bethoveno Septintąją simfoniją ir nuo ašarų sudrėkusiomis akimis papasakojo, kad nuo paauglystės antrojoje dalyje visada apsiverkia.

– Tai prasidėjo, kai buvau šešiolikos. Neturėjau pinigų, bet vieno pažįstamo dėka prasmukau į balkoną, tik be vietos, todėl susigūžiau ant laiptelių ir pamažėle kone atsiguliau. Nė nepajutau, koks kietas jų medis. O per antrąją dalį kažkodėl toptelėjo, kad taip norėčiau numirti, ir pravirkau. Buvau truputį pamišusi. Bet ir atėjusi į protą nesiliovіau verkti.

Niekada neverkiau klausydamas muzikos, tačiau susijaudinau matydamas ją tai darant. Kelias minutes patylėjusi, Maja pasakė:

– Jis buvo kuoktelėjęs.

Kas *jis*? Šumanas, kas dar, atsakė Maja, lyg būčiau koks begalvis. Kaip visada, jos autizmas.

– Šumanas kuoktelėjęs?

– Taip, daug romantiško įkarščio, žinoma, tuo metu taip reikėjo, bet viskas apgalvota. O tiek daug galvodamas išprotėjo. Suprantu, kodėl jo žmona paskui pamilo Bramsą. Kitas temperamentas, kitokia muzika, ir *bon vivant*. Tik nemanyk, nesakau, kad Robertas prastas, turėjo talentą, ne toks kaip tie didieji pasipūtėliai.

– Kokie?

– Na, kad ir triukšmadarys Listas ar nuoboda Rachmaninovas, tie tikrai kūrė prastą muziką, viskas dėl įspūdžio, kad tik uždirbtų, koncertas mulkiams do mažore ir panašūs dalykai. Toje krūvoje jų plokštelių nė su žiburiu nerasi. Išmečiau. Kaimas prarado darbo rankas.

– Kas, tavo manymu, geresnis už Listą?

– Sati, kas dar?

– Bet klausydamasi Sati neverki?

– Žinoma, ne, to jis nebūtų norėjęs, verkiu tik per antrąją Septintosios dalį.

Paskui, patylėjusi:

– Nuo paauglystės verkiu ir skambant kai kuriems Šopeno kūriniams. Tik ne koncertams.

– Kodėl ne koncertams?

– Nes kai atitrauki jį nuo pianino ir perduodi orkestrui – sutrinka. Kuria fortepijoninę muziką styginiams, pučiamiesiems ir mušamiesiems. Matei filmą su Korneliu Vaildu, kur Šopenui iš piršto ant klaviatūros ištrykšta kraujo lašas? O ką jis gali diriguodamas? Aptaškyti krauju pirmąjį smuiką?

Maja nesiliovė mane stulbinti, net kai maniau gerai ją pažinęs. Jos dėka net išmokau suprasti muziką. Bent taip, kaip ji ją suprato.

Tai buvo paskutinis laimingas vakaras. Vakar pakirdau vėlokai ir į redakciją prisistačiau tik vėlyvą rytmetį. Vos įėjęs pamačiau uniformuotus žmones, naršančius po Bragadočio stalčius, ir kolegas apklausiantį civilių drabužiais vilkintį tipą. Simėjas stovėjo savo kabineto tarpdury papilkėjusiu veidu.

Kambrija priėjo prie manęs ir labai tyliai, lyg pranešdamas paslaptį, sušnabždėjo:

– Bragadočis nužudytas.

– Ką? Bragadočis? Kaip?

– Šįryt grįždamas dviračiu namo naktinis sargas apie šešias pamatė kniūbsčią lavoną su žaizda nugaroje. Tokį ankstyvą metą kiek užtruko, kol rado atidarytą barą ir paskambino į ligoninę ir policiją. Nudurtas peiliu, iškart nustatė teismo daktaras, vienu smūgiu, bet galingu. Peilio nugaroje neliko.

– Kur?

– Skersgatvyje netoli Turino gatvės, kaip jis vadinasi... regis, Banjaros ar Banjeros.

Prisiartinęs civilių drabužiais vilkintis tipas paskubomis prisistatė – viešojo saugumo inspektorius – ir paklausė, kada paskutinįkart mačiau Bragadočį.

– Vakar, redakcijoje, kaip, manau, ir mano kolegos, – atsakiau. – Paskui jis, regis, išėjo vienas, kiek anksčiau nei kiti.

Paklausė – manau, lygiai kaip ir visų, – kaip praleidau vakarą. Atsakiau pavakarieniavęs su drauge, paskui nuėjęs miegoti. Akivaizdu, neturėjau alibi, bet nė vienas iš ten buvusių jo neturėjo, ir inspektorius man neatrodė labai dėl to susirūpinęs. Kaip sakoma detektyviniuose televizijos serialuose, tai buvo tik įprastas klausimas.

Jį labiau domino, ar, mano manymu, Bragadočis turėjo priešų, o gal kaip žurnalistas tyrė kokį pavojingą reikalą. Nė nemaniau su juo atvirauti, ne dėl *omertà*, o todėl, kad pradėjau suprasti: kažkas pasirūpino pašalinti Bragadočį dėl jo atliekamo tyrimo, ir kažkodėl iškart pagalvojau, jei prisipažinsiu ką nors žinantis – kas nors pamanys, kad gal būtų naudinga pašalinti ir mane. Nė su policija negalima atvirauti, pagalvojau. Juk Bragadočis man sakė, kad su jo istorija visi susiję, net miškų apsaugos korpusas. Dar vakar maniau, kad jis – mitomanas, o dabar jo mirtis man buvo to pasakojimo tikrumo įrodymas.

Prakaitavau, bet inspektorius to nepastebėjo, o gal priskyrė akimirkos jauduliui.

– Nežinau, kuo konkrečiai šiomis dienomis užsiėmė Bragadočis, – atsakiau, – jums galėtų pasakyti daktaras Simėjas, jis skirsto užduotis. Atmenu, regis, turėjo parašyti reportažą apie prostituciją, nežinau, ar ši nuoroda jums būtų naudinga.

– Žiūrėsim, – tarstelėjo inspektorius ir ėmėsi klausinėti verkiančią Mają. Nemėgau jo, pasakė ji, bet būti nužudytam – tai būti nužudytam. Vargšelė. Gailėjau ne Bragadočio, o jos – neabejotinai jautėsi kalta jį apkalbėjusi.

Tą akimirką Simėjas mostelėjo man užeiti į kabinetą.

– Kolona, jūs žinote, kuo užsiėmė Bragadočis, – pasakė sėsdamas prie rašomojo stalo. Jo rankos drebėjo.

– Žinau ir nežinau, jis man kai ką užsiminė, bet nesu tikras, kad...

– Kolona, neapsimetinėkit, puikiai supratot, Bragadočis nudurtas todėl, kad prie kai ko prisikasė. Dar ir dabar nežinau, kurie iš jo atskleistų dalykų tikri, o kurie pramanyti, tačiau nėra abejonės, jei tyrė šimtą, vieną kurį pataikė ir buvo užčiauptas. O kadangi vakar jis ir man papasakojo visą istoriją, aš irgi jį žinau, nors ir nežinau, kuris būtų tas vienas. O kadangi jis man sakė viską papasakojęs ir jums, taigi, jūs irgi jį žinote. Todėl mums abiem gresia pavojus. Lyg to nebūtų gana, prieš dvi valandas kažkas paskambino komandorui Vimerkatei. Jis nepasakė, nei kas skambino, nei ką pasakė, bet Vimerkatė pajuto, kad laikraščio „Rytoj“ sumanymas jam kelia pavojų, ir nutarė viską užraukti. Jau atsiuntė čekius redaktoriams, jie gaus dviejų mėnesių atlyginimą ir apgailestavimą dėl atleidimo. Visi dirbo be sutarčių, taigi, negalės protestuoti. Vimerkatė nežinojo, kad ir jums gresia pavojus, pamaniau, galite turėti keblumų išgrynindamas savo čekį, todėl jį suplėšiau, kasoje buvo grynųjų, voke dviejų mėnesių atlyginimas. Rytoj šio biuro nebeliks. Kalbant apie mus – užmirškim susitarimą, jūsų užduotį, knygą, kurią prašiau parašyti. „Rytoj“ miršta šiandien. Ir nors laikraštis liovėsi gyvuoti, mudu vis tiek žinom per daug.

– Regis, Bragadočis kalbėjosi ir su Liučidžiu...

– Akivaizdu, jis nieko nesuprato. Tai jo bėda. Liučidis suuodė, kad mūsų velionis draugas knisa kažką pavojingo, ir iškart pasirūpino pranešti... kam? Nežinau, neabejotinai kažkam, kas nutarė, kad Bragadočis žino per daug. Liučidžio niekas nenuskriaus, jis kitoje barikadų pusėj. O mudu galim nukentėti. Pasakysiu, ką ruošiuosi daryti. Vos tik išeis policija – susikraunu į krepšį likusius kasos pinigus, lekiu į stotį ir sėdu į pirmą traukinį Lugano kryptim. Be bagažo. Ten pažįstu vieną tipą, jis gali pakeisti kieno nori tapatybę: naujas vardas, naujas pasas, nauja gyvenamoji vieta, dar nežinau kur. Išnyk-

siu anksčiau, nei mane suras Bragadočio žudikai. Tikiuosi apsisukti greičiau už juos. Vimerkatės paprašiau man sumokėti doleriais į sąskaitą „Credit Suisse" banke. Nežinau, ką jums patarti, iš pradžių užsidarykite namuose ir neslampinėkite gatvėmis. Paskui pasistenkit kur nors išnykti, aš pasirinkčiau vieną iš Rytų Europos šalių, kur niekada nebuvo jokio *stay-behind*.

– Manot, viskas dėl *stay-behind*? Juk tai – viešas reikalas. Ar dėl Musolinio istorijos? Ji absurdiška, niekas nepatikėtų.

– O Vatikanas? Net jei ta istorija pramanyta, laikraščiai parašys, kad Bažnyčia keturiasdešimt penktaisiais padėjo Dučei pabėgti ir kone penkiasdešimt metų globojo. Jam ir taip gana rūpesčių dėl Sindonos, Kalvio, Marcinkaus ir kitų, nespės nė įrodyti, kad viskas – apgaulė, o skandalas jau bus išplitęs po visą tarptautinę spaudą. Kolona, niekuo nepasitikėkit, bent šiąnakt užsirakinkite namuose, paskui išgaruokit. Pinigų užteks keliems mėnesiams, jei važiuosite, tarkim, į Rumuniją, pragyventi ten nebrangu ir tie dvylika milijonų, kuriuos rasit voke, kurį laiką leis gyventi kaip ponui, paskui žiūrėsit. Sudie, Kolona, gaila, kad viskas taip baigėsi, čia kaip mūsų Majos anekdotas apie kaubojų iš Abilino: apgailestauju, mes pralošėm. Leiskit man pasiruošti, išvyksiu, vos išeis policininkai.

Aš irgi norėjau kuo greičiau išgaruoti, bet tas prakeiktas inspektorius vėl visų klausinėjo, nors nieko nepešė, ir taip atėjo vakaras.

Pro Liučidžio stalą praėjau, kai šis atplėšė voką.

– Deramai atsilyginta? – paklausiau, o jis neabejotinai suprato užuominą.

Nužvelgė mane iš apačios ir tik paklausė:

– Ką jums papasakojo Bragadočis?

– Žinau tik, kad narstė kažkokį reikalą, bet neišdavė kokį.

– Tikrai? – perklausė. – Vargšelis, kažin ko prisidirbo.

Ir nusigręžė.

Vos tik inspektorius leido išeiti, taręs įprastą „būkite pasiekiamas", šnabžtelėjau Majai:

– Eik namo ir lauk mano žinių, nors nemanau, kad paskambinsiu anksčiau nei ryt ryte.

Ji žvelgė siaubo kupinomis akimis.

– Kuo tu čia dėtas?

– Niekuo, ką pagalvojai, bet juk normalu, kad neramu.

– Kas čia darosi? Gavau voką su čekiu ir padėka už vertingą bendradarbiavimą.

– Laikraštis uždaromas, paskui paaiškinsiu.

– Kodėl dabar nepaaiškini?

– Prisiekiu, rytoj viską papasakosiu. Ramiai lik namuose. Labai prašau, daryk, kaip sakau.

Ji nulydėjo mane klausiamu žvilgsniu, ašarotomis akimis. O aš išėjau, nieko daugiau nepasakęs.

Vakarą praleidau namuose. Nevalgiau, tik ištuštinau pusę butelio viskio ir mąsčiau, ką daryti. Pasijutau išsekęs, išgėriau *Stilnox* ir užmigau.

O šįryt iš čiaupo nebėgo vanduo.

XVII

1992 metų birželio 6 diena, šeštadienis, vidurdienis

Štai. Viską atkūriau. Bandau sutelkti mintis. Kas tie „jie“? Simėjas pasakė, kad Bragadočis sujungė į vieną daiktą daugybę minčių – teisingų ir klaidingų. Kurios jų galėjo kažką suerzinti? Musolinio istorija? Kam degė uodega? Vatikanui, Borgezės perversmo bendrininkams, vis dar užimantiems aukštą padėtį valdžios viršūnėse (nors po dvidešimties metų visi turėtų būti jau mirę), slaptosioms tarnyboms (kurioms)? O gal koks sukriošęs pirdžius, kupinas baimių ir nostalgijos, nutarė pasismaginti grasindamas Vimerkatei, lyg už jo stovėtų visa Jungtinė Šventoji Karūna. Taigi, beprotis, bet jei beprotis nori tave nudėti – jis pavojingas lygiai kaip ir išminčius, gal net pavojingesnis. Taigi, „jie“ ar beprotis vienišius, bet juk šiąnakt kažkas įsibrovė į mano namus. O kartą tai padaręs gali ateiti ir kitą. Todėl negaliu čia likti. Tačiau ar tas beprotis arba „jie“ yra tikri, kad aš ką nors žinau? Ar Bragadočis prasitarė Liučidžiui apie mane? Sprendžiant iš paskutinio pokalbio su tuo šnipu, atrodo, kad ne arba nedaug. Tik ar galiu jaustis saugus? Jokiu būdu. Gal neturėčiau kaip akis išdegęs lėkti Rumunijon, verčiau palaukti, kaip klostysis įvykiai, paskaityti, ką pa-

rašys rytojaus laikraščiai. Jei Bragadočio nužudymas liktų nepaminėtas – reikalai prastesni, nei maniau, kažkas bando viską apgaubti tylos skraiste. Tačiau bent trumpam pasislėpti nepakenktų. Tik kur, jei net nosį iš namų pavojinga iškišti?

Pagalvojau apie Mają ir jos trobelę Ortoje. Regis, mano romano su Maja niekas nepastebėjo, taigi jos neturėtų sekti. Jos – ne, bet mano telefoną – tikrai, todėl negaliu skambinti iš namų, o kad paskambinčiau iš automato, turiu išeiti lauk.

Atsiminiau, kad iš mano kiemo per tualetą galima patekti į namo kampe esantį barą. Dar atsiminiau, kad kiemo gilumoje yra jau seniai užrakinti geležiniai vartai. Tą istoriją man papasakojo šeimininkas, perduodamas buto raktus. Be laiptinės ir buto raktų, ten buvo ir trečias, senas ir aprūdijęs. „Jums jo niekada neprireiks, bet jau penkiasdešimt metų tokį turi visų butų gyventojai, – šypsodamasis pasakė savininkas. – Matot, karo metu neturėjom priešlėktuvinės slėptuvės, ji buvo name priešais, Kvarto dei Milė gatvėje, kuri lygiagreti mūsiškei. Tada kiemo gilumoje buvo iškirsti vartai, kad pasigirdus pavojaus signalui šeimos galėtų greitai pasislėpti. Jie visada būdavo užrakinti, bet kiekvienas gyventojas turėjo raktą, kaip matote, per beveik penkis dešimtmečius jis gerokai aprūdijo. Nemanau, kad jo kada nors prireiktų, nors iš esmės tie vartai – puikus kelias pabėgti gaisro atveju. Galit įmesti į stalčių ir užmiršti."

Štai ką turiu daryti. Nusileidau į kiemą ir pro užpakalines duris įėjau į barą. Savininkas mane pažinojo, ir anksčiau buvau taip daręs. Apsidairiau, rytmetį baras buvo tuščias, tik prie staliuko sėdėjo senyva pora su dviem kapučino puodeliais ir dviem prancūziškaisiais rageliais – neatrodo, kad būtų slaptieji agentai. Užsisakiau dvigubą kavos, juk reikėjo atsibusti, ir įėjau į telefono būdelę.

Maja atsiliepė iškart, siaubingai susijaudinusi, liepiau tylėti ir klausyti.

– Gerai paklausyk ir nieko neklausk. Įsimesk į krepšį tiek, kad kelias dienas galėtume likti Ortoje, paskui sėsk į mašiną, Kvarto dei Milė gatvėje, kitapus mano namo, nežinau numerio, turi būti vartai, maždaug

ties mano namu. Gal jie bus atviri, manau, veda į kiemą, kur yra kažkoks sandėlis. Jei galėsi – įvažiuok arba lauk gatvėje. Suderinam laiką, ketvirčio valandos pakaks atvažiuoti, susitinkam lygiai po valandos. Jei vartai bus uždaryti, lauksiu gatvėje, bet nevėluok, nenoriu ilgai stoviniuoti. Prašau, nieko neklausinėk. Sėsk į mašiną, gerai apskaičiuok laiką ir atvažiuok. Paskui viską papasakosiu. Tavęs neturėtų sekti, bet dėl visa ko dirstelėk į galinio vaizdo veidrodėlį, jei pasirodys, kad kas nors važiuoja paskui, sugalvok ką nors, pasisukiok, sumėtyk pėdas, krantinėje gal bus sunkiau, bet paskui turėsi daug progų staiga pasukti, gal pervažiuok per raudoną, taip, kad kiti turėtų sustoti. Mano meile, pasitikiu tavim.

Su Maja būčiau galėjęs važiuoti plėšti banko, ji viską atliko tobulai, lygiai po sutartos valandos įvažiavo pro vartus, įsitempusi, bet laiminga.

Šokau į mašiną, pasakiau, kur pasukti, kad kuo greičiau pasiektų Kartūzų bulvaro pabaigą, o ten jau ir pati mokėjo išvažiuoti į Novaros greitkelį ir geriau už mane žinojo posūkį į Ortą.

Beveik visą kelią tylėjau. Kai atvažiavome, pasakiau, kad sužinojusi tai, ką papasakosiu, gali atsidurti pavojuje, taigi, norėtų likti nežinioje ar viską sužinoti? Ką ten, nereikėjo nė klausti.

– Klausyk, – pasakė, – nežinau, ko tu bijai, bet arba niekas nežino, kad mes drauge, ir tokiu atveju niekuo nerizikuoju, arba vis tiek sužinos ir tikrai manys, kad viską žinau. Klok, kaip kitaip galėsiu galvoti tą patį ką tu?

Bebaimė. Teko viską papasakoti, juk ji dabar buvo kūnas iš mano kūno, kaip parašyta Knygoje.

XVIII

Birželio 11 diena, ketvirtadienis

Iki tos dienos tūnojau užsidaręs namuke, bijodamas iškišti nosį.

– Liaukis, – kalbėjo Maja, – juk čia niekas tavęs nepažįsta, kad ir kas būtų tie, kurių bijai, jie nežino, kad esi čia...

– Nesvarbu, – atsakydavau, – niekada negali būti tikras.

Maja slaugė mane nelyginant ligonį, girdė raminamaisiais, glostė sprandą, o aš sėdėjau prie lango ir žiūrėjau į ežerą.

Sekmadienį ryte nuskubėjo laikraščių. Bragadočio nužudymas buvo paminėtas kronikoje, per daug nesureikšminant: nužudytas žurnalistas, gal domėjosi prostitucijos tinklu ir koks nors suteneris pasistengė jį pašalinti.

Atrodo, šiai hipotezei visi pritarė, remdamiesi mano, o gal ir Simėjo nuorodomis. Akivaizdu, kad redaktoriai jau niekam neberūpėjo ir niekas nepastebėjo, jog mudu su Simėju kažkur prapuolėm. Kita vertus, jeigu jie ir sugrįžo į redakciją, rado ją tuščią, o inspektorius nė nepasiteiravo mūsų adresų. Tikras Megrė. Nemanau, kad jam rūpėtume. Prostitucijos pretekstas buvo patogiausias, toks įprastas reikalas. Žinoma, Kostanca būtų

galėjęs pasakyti, jog pasidomėti tomis panelėmis buvo pavesta jam, bet, ko gero, ir jis patikėjo, kad Bragadočio mirtis kažkaip susijusi su ta aplinka, ir baiminosi dėl savęs. Todėl tylėjo kaip žuvis.

Kitą dieną Bragadočis pradingo ir iš kronikos. Panašių atvejų policija akivaizdžiai turėjo per daug, o nužudytasis buvo tik eilinis reporteris. *Round up the usual suspects**, ir pirmyn.

Temstant niūkus žiūrėjau į besiniaukiantį ežerą. Šventojo Džulijaus sala, saulėje tokia spindulinga, dabar stūksojo virš vandens lyg Beklino mirusiųjų sala.

Tada Maja sumanė mane prablaškyti ir nuvežė į Varalo sanktuariumą. Dar nebuvau jo matęs. Ant kalvos nutūpusios koplytėlės, kuriose atsiveria mistinės dioramos su spalvotomis žmogaus dydžio skulptūromis, besijuokiančiais angelais, o svarbiausia – vaizdais iš šv. Pranciškaus gyvenimo, seka. Deja, pakirstą sūnų apglėbusi motina man priminė kažkokio tolimo išpuolio aukas, iškilmingas susirinkimas su popiežium, kardinolais ir niūriais kapucinais atrodė lyg mano suėmimą planuojanti Vatikano banko taryba, spalvingos šventųjų skulptūros vėl nukreipė mano mintis į dangaus karalystę: viskas atrodė lyg klastingai užmaskuota šešėlyje kažką rezgančių piktųjų jėgų alegorija. Įsivaizdavau, kad naktį tos figūros virsta griaučiais (kas yra rožinis angelo kūnas, jei ne melagingas apvalkalas, slepiantis tegul ir dangiškus griaučius) ir sukasi mirties šokyje Šv. Bernardino Kaulų bažnyčioje.

Nemaniau esąs toks bailus ir gėdijausi, kad Maja mane tokį mato (dabar ir ji mane paliks), bet niekaip negalėjau užmiršti Banjeros skersgatvyje tįsančio kniūbsčio Bragadočio lavono vaizdo.

Retkarčiais tikėjausi, kad dėl staiga erdvėlaikyje atsivėrusio plyšio

---

* „Suimkit įprastus įtariamuosius“ (*angl.*), iš filmo „Kasablanka“.

(kaip rašė Vonegutas? chronosinklastinė infundibula) Banjeros skersgatvyje materializavosi Bodžija, prieš šimtą metų ten gyvenęs žudikas maniakas, ir atsikratė įsibrovėlio. Bet tuomet kas paskambino Vimerkatei? Taip argumentavau ginčydamas Majos prielaidą, kad gal tai tik paprasta žmogžudystė, iš pirmo žvilgsnio akivaizdu, kad Bragadočis buvo ištvirkėlis, tesiilsi ramybėje, gal jis pabandė pasinaudoti kuria nors gatvine ir koks nors jos globėjas jam atkeršijo, toks paprastas reikalas, iš tų, kur *de minimis non curat praetor**.

– Taip, bet suteneris neskambins leidėjui, kad šis uždarytų laikraštį! – kartojau.

– Iš kur žinai, kad Vimerkatei tikrai kas nors skambino? Gal jis ėmė gailėtis savo sumanymo, gal šis jam per brangiai kainavo, ir vos tik sužinojo apie vieno iš redaktorių mirtį, pasinaudojo ja kaip pretekstu uždaryti „Rytoj", sumokėdamas tik dviejų mėnesių, o ne visų metų algas... Arba, kaip sakei, laikraštis buvo reikalingas tol, kol kas nors jam pasakys: liaukis, priimam tave į elitą. Tarkim, Liučidis tam elitui pašnibždėjo, kad „Rytoj" rengia spaudai neparankią informaciją, jie paskambino Vimerkatei ir pasakė: gerai, užrauk savo laikraštpalaikį ir sveikas atvykęs į klubą. O Bragadočis nužudytas savo ruožtu, gal tai padarė koks eilinis beprotis, – ir skambučio Vimerkatei problema išspręsta.

– Tačiau beprotis liko. Nes kas, po galais, naktį įsibrovė į mano namus?

– Tai – istorija, kurią tu man papasakojai. Bet kodėl esi įsitikinęs, kad kažkas buvo į juos įėjęs?

– O kas užsuko vandenį?

– Klausyk, juk turi namų tvarkytoją?

– Ateina kartą per savaitę.

– Gerai, kada paskutinį kartą buvo atėjusi?

– Visada ateina penktadieniais po pietų. Buvo ir tądien, kai sužinojom apie Bragadočį.

---

* Pretoriui smulkmenos nerūpi (*lot.*).

– Matai? Juk ji galėjo užsukti vandenį, kad neerzintų varvantis dušas?

– Bet penktadienio vakarą prileidau stiklinę vandens migdomiesiems užgerti...

– Prileidai pusę stiklinės, tiek tau užteko. Net užsukus vandenį, vamzdyje jo kažkiek lieka, tiesiog nesupratai, kad tai – paskutinis iš čiaupo ištekėjęs vanduo. Ar tą vakarą dar gėrei vandens?

– Ne, net nevakarieniavau, tik išmaukiau pusbutelį viskio.

– Matai? Nesakau, kad esi paranoikas, tik dėl Bragadočio nužudymo ir to, ką išgirdai iš Simėjo, tuoj pagalvojai, kad naktį kažkas įsibrovė į tavo namus. O viskas buvo daug paprasčiau, vandenį užsuko popiet atėjusi namų tvarkytoja.

– Juk Bragadočis buvo nužudytas!

– Kaip matai, tai galėjo būti visai kita istorija. Taigi, gali būti, kad tu niekam nerūpi.

Kitas keturias dienas praleidom gromuliuodami, kurdami ir atmesdami hipotezes, aš – vis niūresnis, Maja – nepamainomai paslaugi, nepailstamai siuvanti tarp namų ir miestelio, kad aprūpintų mane šviežiais produktais ir ugninio salyklinio buteliais, kurių jau ištuštinau tris. Triskart mylėjomės, bet dariau tai su įtūžiu, lyg norėdamas išsikrauti, nepajėgdamas patirti malonumo. Ir vis dėlto jaučiau, kad vis stipriau myliu tą būtybę, kuri iš globojamos mergytės virto ištikima vilke, pasiruošusia sukandžioti kiekvieną, kas norėtų padaryti man bloga.

Kol pagaliau atėjo šis vakaras. Įjungėm televizorių ir kone atsitiktinai pataikėm įsijungti Korado Augiaso laidą, kurioje jis pristatė išvakarėse BBC transliuotą filmą „Operacija „Gladijus“.

Žiūrėjome pakerėti, tylėdami.

Atrodė, lyg filmo scenarijų būtų parašęs Bragadočis. Jame buvo viskas, apie ką paistė Bragadočis, ir dar daugiau, bet žodžius lydėjo vaizdai ir dokumentai, o kalbėjo net labai žinomi žmonės. Filmas prasidėjo belgų *stay-behind* nusikaltimais, paskui parodyta, kad ministrams pirmininkams būdavo pranešama apie „Gladijaus" egzistavimą, bet tik tiems, kuriais pasitikėjo CŽV, tarkim, Moras su Fanfaniu nieko nežinojo. Per visą ekraną švietė garsių šnipų pareiškimai, tokie kaip „Apgaulė yra proto būsena ir valstybės protas". Laidoje (ji truko pustrečios valandos) dalyvavo Vinčiguera, jis viską išklojo, net ir tai, kad dar iki karo pabaigos sąjungininkų slaptosios tarnybos privertė Borgezę ir jo Dešimtąją torpedinių katerių flotilę pasirašyti įsipareigojimą ateityje bendradarbiauti atremiant sovietų invaziją, o įvairūs liudininkai atvirai aiškino, jog visiškai normalu, kad į tokią organizaciją kaip „Gladijus" buvo galima verbuoti tik buvusius fašistus, kita vertus, parodyta, kaip Amerikos slaptosios tarnybos Vokietijoje užtikrino net ir tokio budelio kaip Klausas Barbi nebaudžiamumą.

Laidoje kelis kartus pasirodė ir Ličijus Dželis, jis atvirai prisipažino bendradarbiavęs su sąjungininkų slaptosiom tarnybom, bet Vinčigueros pristatytas kaip geras fašistas. Dželis atviravo apie savo žygius, kontaktus, informacijos šaltinius, nė kiek nesijaudindamas dėl to, kad visi supranta, jog jis visada žaidė dvigubą žaidimą.

Kosiga pasakojo, kaip 1948-aisiais, būdamas jaunas katalikų aktyvistas, gavo *stenq* ir granatų ir buvo pasiruošęs veikti, jei kartais komunistų partija pasipriešintų rinkimų rezultatams. Paskui vėl pasirodęs Vinčiguera ramiai patvirtino, kad visi kraštutiniai dešinieji prisidėjo prie įtampos strategijos kūrimo, psichologiškai ruošdami gyventojus nepaprastosios padėties įvedimui, ir be užuolankų papasakojo, kaip „Naujoji tvarka" ir „Nacionalinis avangardas" bendradarbiavo su įvairių ministerijų vadovais. Parlamentinį tyrimą atliekantys senatoriai tiesiai rėžė, kad slaptosios tarnybos ir policija po kiekvieno išpuolio sumaišydavo kortas, siekdamos sutrukdyti teismo tyrimą. Vinčiguera atskleidė, kad dėl Fontanos aikštės išpuolio kalti ne vien neofašistai Freda ir Ventura, kuriuos visi pasmerkė kaip jo sumanytojus, o visai operacijai vadovauta iš Vidaus

reikalų ministerijos slaptųjų reikalų skyriaus. Paskui išsamiai papasakojo, kaip „Naujoji tvarka“ ir „Nacionalinis avangardas“ prasismelkė į kairiąsias grupuotes, kad pastūmėtų jas į teroristinius išpuolius. Pulkininkas Osvaldas Li Vinteris, CŽV žmogus, pareiškė, kad „Raudonosios brigados“ ne tik buvo infiltruotos, bet ir vykdė karinių slaptųjų tarnybų generolo Santovito įsakymus.

Neįtikėtiname interviu vienas iš „Raudonųjų brigadų“ įkūrėjų Frančeskinis, kurį suėmė vieną pirmųjų, sutrikęs svarstė, ar kartais netapo kieno nors įrankiu kitiems tikslams, nors veikė sąžiningai. Vis tas pats Vinčiguera tvirtino, kad „Nacionaliniam avangardui“ buvo duota užduotis platinti skrajutes, palaikančias Mao, siekiant Kinijos mylėtojų veiksmus paversti teroru.

Vienas iš „Gladijaus“ vadovų, generolas Indzerilis, nedvejodamas pripažino, kad ginklų sandėliai buvo karabinierių kareivinėse, o gladiatoriai galėdavo iš jų paimti kas reikalinga, kaip atpažinimo ženklą parodę pusę perplėšto tūkstančio lirų banknoto (feljetono verta istorija). Viską vainikavo Moro byla ir tas faktas, kad pagrobimo metu Fani gatvėje buvo pastebėti slaptųjų tarnybų agentai, o vienas jų teisinosi ten buvęs todėl, kad draugas jį pakvietęs pietų, tik taip ir liko neaišku, kodėl pietauti jis išsiruošė devintą ryto.

Žinoma, buvęs CŽV vadas Kolbis viską neigė, bet kiti CŽV agentai atvirai kalbėjo apie dokumentus, kuriuose buvo net detaliai surašytos šios valdybos žudynių organizatoriams mokėtos algos, tarkim, generolas Mičelis gaudavo penkis tūkstančius dolerių per mėnesį.

Kaip televizijos laidoje pakomentuota, tai yra tik netiesioginiai įkalčiai, kuriais remiantis negalima nieko nuteisti, bet jų gana sukelti visuomenės nerimą.

Mudu su Maja sėdėjome sukrėsti. Tie pareiškimai pranoko pasiučiausias Bragadočio fantazijas.

– Žinoma, – kalbėjo Maja, – juk jis ir tau sakė, kad tos naujienos jau

kuris laikas sklandė ore, tik buvo išsitrynusios iš kolektyvinės atminties, tereikėjo pereiti archyvus ir laikraščių saugyklas, kad sudėliotum mozaikos gabalėlius. O ir aš, dar studijų metais ar jau rašydama apie meilės istorijas, skaitydavau laikraščius, nemanyk, esu apie tai girdėjusi, bet irgi viską užmiršau, lyg nauja informacija būtų ištrynusi ankstesnę. Pakako viską ištraukti į dienos šviesą, kaip tai padarė Bragadočis ir BBC. Viską sumaišai, turi du tobulus kokteilius ir nebegali atskirti, kuris iš jų tikresnis.

– Taip, bet Bragadočis, matyt, pridūrė ką nors nuo savęs, kad ir Musolinio istoriją ar popiežiaus Liučianio nužudymą.

– Sutinku, jis buvo mitomanas ir visur regėjo sąmokslus, tačiau problemos esmės tai nekeičia.

– Viešpatie švenčiausias, kai pagalvoji, kad vos prieš kelias dienas kažkas nužudė Bragadočį iš baimės pamatyti tas naujienas paviešintas, o dabar, po šios laidos, jas išgirdo milijonai žmonių...

– Brangusis, čia ir yra tavo laimė, – tarė Maja. – Tarkim, kažkas, tebus vaiduokliški *jie* ar koks paskiras beprotis, iš tiesų baiminosi, kad žmonės ir vėl atsimins tuos dalykus arba paaiškės koks menkesnis faktas, kurį ir mes laidoje pražiopsojom, bet kuris vis dar galėtų pakenkti kokiai nors asmenų grupei ar pavieniam asmeniui... Taigi, po šitos laidos nei *jie*, nei paskiras beprotis nebeturės jokio reikalo pašalinti tave ar Simėją. O jeigu judu rytoj nuėję papasakotumėt laikraščiams, ką išgirdot iš Bragadočio, į jus pažiūrėtų kaip į kuoktelėjusius, kurie kartoja, ką pamatė per televizorių.

– Bet gal kas nors bijo, kad galime papasakoti, ką BBC nutylėjo, tarkim, apie Musolinį, apie Liučianį.

– Gerai, įsivaizduok, tu nueini ir papasakoji Musolinio istoriją. Jau iš Bragadočio lūpų ji skambėjo ganėtinai neįtikimai, jokių įrodymų, vien beprotiški spėjimai. Tave palaikys pamišėliu, kuris, įaudrintas BBC filmo, paleido vaizduotės vadžias. Net padarysi jiems paslaugą: tik pažiūrėkit, sakys, nuo šiol kiekvienas intrigantas kuria savo istoriją. O kuo tokių pranešimų bus daugiau, tuo kils didesnis įtarimas, kad ir tai, ką parodė BBC, tėra žurnalistų spekuliacija, kliedesiai arba slaptų kėslų ieškojimas, kaip, tarkim, reportažai, kuriuose teigiama, kad amerikiečiai nebuvo nusileidę Mėnulyje

ar kad Pentagonas visomis jėgomis stengiasi nuo mūsų nuslėpti NSO egzistavimą. Šita laida viską padaro nereikalingą ir išjuokia visas kitas naujienas šia tema, nes, kaip žinai (kaip vadinosi ta prancūziška knyga?), *la realité dépasse la fiction**, ir dabar jau niekas negalėtų sukurti nieko geriau.

– Taigi, sakai, esu laisvas.

– Žinoma, kas pasakė, kad tiesa mus išlaisvins? Šios tiesos akivaizdoje bet kokia kita informacija atrodys kaip melas. Iš esmės BBC *jiems* padarė milžinišką paslaugą. Nuo rytojaus galėsi visiems kalbėti, kad popiežius skerdžia vaikus ir juos valgo arba kad traukinį *Italicus* susprogdino Motina Teresė iš Kalkutos, o žmonės sakys: „Tikrai? Labai įdomu", nusigręš ir toliau užsiims savo reikalais. Dedu galvą, kad rytojaus laikraščiai apie šią laidą nė neužsimins. Mūsų šalyje jau niekas negalėtų nieko sujaudinti. Matėme barbarų įsiveržimą, Romos plėšimą, skerdynes Senigalijoje, šešis šimtus tūkstančių žuvusiųjų Didžiajame kare ir Antrojo pasaulinio karo pragarą, ką ten viena kita šimtinė žmonių, kuriems išsprogdinti prireikė keturių dešimtmečių. Šunkeliais nuėjusios slaptosios tarnybos? Palyginti su Bordžija – vieni juokai. Visada buvome durklų ir nuodų tauta. Mes paskiepyti, kad ir kokią istoriją mums papasakotų, pasakysime, kad teko girdėti ir baisesnių, o gal ji, kaip ir kitos, yra pramanyta. Jeigu mums melavo Jungtinės Valstijos, pusės Europos slaptosios tarnybos, mūsų vyriausybė, laikraščiai – kodėl negalėjo meluoti BBC? Vienintelė rimta doro piliečio problema – kaip nemokėti mokesčių, o valdžia tegul daro ką nori, vis tiek visi prie to paties lovio. Amen. Kaip matai, man užteko du mėnesius padirbėti su Simėju ir išgudrėjau.

– Ką dabar darysim?

– Pirmiausia nusiramink. Rytoj išgryninsiu Vimerkatės čekį, o tu paimsi pinigus iš banko sąskaitos, jeigu jų turi...

– Nuo balandžio taupiau, turėtų būti beveik dviejų atlyginimų ekvivalentas, apie dešimt milijonų, dar dvylika, kuriuos man davė Simėjas. Esu turtingas.

* Tikrovė pranoksta fikciją (*pranc.*)

– Nuostabu, aš irgi turiu šiek tiek sutaupiusi, imam viską – ir į kojas.

– Bėgti? Juk sakei, kad dabar jau nėra ko bijoti?

– Taip, bet ar vis dar nori gyventi šalyje, kur ir toliau viskas vyksta taip, kaip vyksta, kur atsisėdęs picerijoje bijai, kad sėdintis greta yra slaptųjų tarnybų agentas, arba naujasis Falkonė susprogdinamas kaip tik tau einant pro šalį?

– O kur galim važiuoti, girdėjai, tas pats darėsi visoje Europoje, nuo Švedijos iki Portugalijos, nori sprukti į Turkiją pas „Pilkuosius vilkus" arba, jei gausi leidimą, į Ameriką, kur žudomi prezidentai, o mafija gal jau prasiskverbusi ir į CŽV? Mieloji, pasaulis yra košmaras. Norėčiau išlipti, bet man sako: negalima, važiuojame greituoju be tarpinių stotelių.

– Brangusis, pasirinksime šalį, kur nėra jokių paslapčių, kur viskas vyksta dienos šviesoje. Tarp Centrinės ir Pietų Amerikos tokių visas tuntas. Nieko slapto, visi žino, kas priklauso narkotikų karteliui, kas vadovauja revoliucionierių būriams, sėdi sau restorane, praeina grupė draugų ir pristato ginklų kontrabandos vadeivą – gražus, nusiskutęs ir išsikvėpinęs, vilkintis ant kelnių krintančiais baltais iškrakmolytais marškiniais, padavėjai kreipiasi į jį *señor*, prašau, *señor*, atsiprašau, o *Guardia Civil* vadas atiduoda pagarbą. Tose šalyse nėra paslapčių, viskas aišku, policija apsimeta korumpuota pagal nuostatus, vyriausybė ir mafija sutampa pagal konstituciją, bankai gyvena iš pinigų plovimo ir vargas, jei atvažiuosi be abejotinos kilmės lėšų – negausi leidimo gyventi, ten žudosi tarpusavyje, turistus palieka ramybėje. Galėtume įsidarbinti kokiame laikraštyje ar leidykloje, turiu draugų, kurie dirba bulvariniuose žurnaliukuose, – kai dabar pagalvoju, doras darbas, rašai nesąmones, bet visi tai žino ir visiems smagu, o tie, apie kurių slaptąsias nuodėmes pasakoji, patys viską išklojo dar vakar per televizorių. Ispaniškai galima išmokti per savaitę – ir būsime atradę savo Pietų jūrų salą, mano brangusis Tusitala.

Niekada nemokėjau pradėti puolimo, bet jei kas nors man paspirdavo kamuolį – kartais pavykdavo įmušti įvartį. Maja dar tokia nuoširdi ir

naivi, o aš jau su metų išminties našta. Kai žinai esąs pralaimėtojas, vienintelė paguoda – manyti, kad aplink tave visi sumušti, net ir nugalėtojai.

Todėl atsakiau Majai:

– Mieloji, nepagalvojai, kad Italija pamažu virsta tokia svajonių šalim, į kurią nori save ištremti. Jeigu iš pradžių susitaikėme su visu tuo, apie ką papasakojo BBC, o paskui viską užmiršom – vadinasi, jau pripratome neturėti gėdos jausmo. Pati matei, visi kalbėjusieji ramiai pasakojo padarę tą ar aną, lyg tikėtųsi apdovanojimo. Jokio barokinio šviesos ir šešėlių žaismo, jokių kontrreformacijos dalykų, nelegalūs sandoriai bus vykdomi *en plein air*, lyg juos tapytų impresionistai: įteisinama korupcija, mafiozas išrenkamas į parlamentą, o vengiantis mokėti mokesčius – į vyriausybę, kalėjimuose sėdi tik vištų vagys albanai. Padorūs žmonės ir toliau balsuos už niekšus, netikėdami tuo, ką kalbėjo BBC, arba nežiūrės tokių laidų kaip šįvakar, nes bus prilipę prie kokio šlamšto, gal tuo pat metu rodomos Vimerkatės teleparduotuvės. Jei nužudytų kokį iškilų asmenį – būtų surengtos valstybinės laidotuvės. Likime įvykių užribyje: aš vėl imsiuosi vertimų iš vokiečių kalbos, tu grįši į savo *coiffeurs pour dames* ir stomatologijos kabinetų laukiamiesiems skirtą žurnalą. Dar – geras vakaro filmas, savaitgalis čia, Ortoje, ir velniop visus. Tereikia palaukti: kai mūsų šalis galutinai taps trečiuoju pasauliu, joje galėsime kuo puikiausiai gyventi, lyg viskas būtų *Copacabana la donna è regina la donna è sovrana**.

Maja man sugrąžino ramybę, pasitikėjimą savimi ar bent jau ramų nepasitikėjimą supančiu pasauliu. Gyvenimas yra pakenčiamas, tik reikia būti patenkintam. Rytoj (kaip sakydavo Skarlet O'Hara, žinau, dar viena citata, bet atsisakau kalbėti pirmuoju asmeniu, leidžiu kalbėti kitiems) išauš kita diena.

Šventojo Džulijaus salą ir vėl nutvieks saulė.

---

* „Kopakabanoje moteris yra karalienė, moteris yra valdovė" (*it.*), žodžiai iš dainos „A Copacabana", kurią 1944 metais atliko Alfredo Clerici.

Eco, Umberto

Ec-35 Nr. 0 : romanas / Umberto Eco ; iš italų kalbos vertė Inga Tuliševskaitė. – Vilnius : Tyto alba, 2015. – 151, [1] p.

ISBN 978-609-466-136-5

Umberto Eco – viena ryškiausių kultūros pasaulio asmenybių, rašytojas, semiotikas, medievistas, literatūros kritikas. „Nr. 0" – naujausias autoriaus romanas. Romanas apie neegzistuojantį laikraštį ir žurnalistus, drauge tai – sąmokslo, dezinformacijos ir nusikaltimų istorija. Kažkas įsilaužė į žurnalisto Kolonos namus, tačiau diskelio su kompromituojančia informacija taip ir nerado. Kolona jaučia, kad jo gyvybei gresia pavojus. Tačiau jis – toli gražu ne nekaltas avinėlis. Jis – dvigubą žaidimą žaidžiantis kiršintojas, purvinus gandus kuriančio ir juos skleidžiančio laikraščio redaktorius, tuo pat metu slapta rašantis knygą, kuri turėtų demaskuoti laikraštį ir sukelti tikrą skandalą.

UDK 821.131.1-31

UMBERTO ECO
NR. 0

Romanas

Iš italų kalbos vertė *Inga Tuliševskaitė*
Meninė redaktorė *Ilona Kukenytė*

Tiražas 4 000 egz.
SL 1686. 2015 11 02. 6,08 apsk. l. l.
Išleido „Tyto alba", Kęstučio g. 4, LT-08117 Vilnius,
tel. 249 75 98, info@tytoalba.lt
Spausdino UAB BALTO print, Utenos g. 41A, LT-08217 Vilnius

Ne naujienos kur
o laikraštis kuria naujienas.

Umberto Eco (Umbertas Ekas; g. 1932 m. Italijoje) – viena ryškiausių kultūros pasaulio asmenybių, rašytojas, semiotikas, medievistas, literatūros kritikas.

„Nr. 0“ – naujausias autoriaus romanas. Romanas apie neegzistuojantį laikraštį ir žurnalistus, drauge tai – sąmokslo, dezinformacijos ir nusikaltimų istorija. Kaip įkurti ir išpopuliarinti naują laikraštį? Kaip paskleisti gandus, kurie taptų karščiausiai aptarinėjamomis naujienomis? Kaip suformuluoti užuominas, kurios leistų diskredituoti politinį priešininką?

Milanas, 1992 metai. Politinė sistema, susiformavusi Italijoje po II pasaulinio karo, ima byrėti, nujaučiamas Berlusconi atėjimas. Tuoj išpopuliarės internetas ir mobilieji telefonai. Senosios tvirtos pažiūrų sistemos braška, vis daugiau vietos atsiranda gandams bei melagingai informacijai, kurią patikrinti vis sunkiau...

Kažkas įsilaužė į žurnalisto Kolonos namus, tačiau diskelio su kompromituojančia informacija taip ir nerado. Kolona jaučia, kad jo gyvybei gresia pavojus. Tačiau jis – toli gražu ne nekaltas avinėlis. Jis – dvigubą žaidimą žaidžiantis kiršintojas, purvinus gandus kuriančio ir juos skleidžiančio laikraščio redaktorius, tuo pat metu slapta rašantis knygą, kuri turėtų demaskuoti laikraštį ir sukelti tikrą skandalą. Kam viso to reikia? Kas manipuliuoja visuomene, skleisdamas paskalas? Kaip ilgai galima naudotis žmonių patiklumu?

Umberto Eco kuria kriminalinį romaną apie slaptus ekonomikos, politikos ir ketvirtosios valdžios – žurnalistikos – tarpusavio ryšius. Drauge tai – ironiška, provokuojanti, intelektuali knyga apie XXI amžių, kuriame absurdiškiausios naujienos, deja, sulaukia didžiausio atgarsio.

ISBN 978-609-466-136-5